

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Pædagogisk Tidsskrift.

INDBYDELSESSKRIFT

til

DEN OFFENTLIGE EXAMEN

i

i Haderslev lærde Skole

i Juli 1853.

Haderslev.

Trykt i Pet. Chr. Koch's Officin.

1853.

**Statens pædagogiske Studiesamling
København V.**

Omrids
af
den finske Hedentro
tilligemed
en Betragtning over dens Forhold til de
skandinaviske Oldsagn.

Af
J. Fibiger.

At det er lykkedes de finske Lærde i den nyere Tid at drage deres Fædrelands gamle Hedningetro frem for Lyset, netop i det Öieblik den var i Begreb med at forsvinde, maa vistnok betragtes som et herligt Erhverv for Religionshistorien i Almindelighed. Men ikke mindre har den skandinaviske Oldtidsforsker Grund til at glæde sig ved dette Fund, da det er noksom bekjendt, at Finnerne i Hedenold stode i saa nær et Forhold, fjendtligt og freddeligt, til vore Forfædre, at det bliver mere end sandsynligt, at deres Tro har havt en betydelig Indflydelse paa den Gudeverden, der maa være os kjærere end nogen anden af Hedenskabets Forgreninger. För 1832 vare endnu saa faae af de finske Folkesange eller Runer (Runot), som de kaldes, bekjendte, at det var umuligt at gjennemskue Sammenhængen i disse Sagn. Da var det, at Dr. Lönnrot anstillede sine Forskninger i nogle af Nutidens Almendannelse næsten ganske uberörte Sogne i Gouvernementet Archangelsk, og fandt her paa russiske Enemærker endnu den Folketro og Folkepoesie levende, som i svundne Tider har behersket hele Finland, rimeligvis ogsaa de svenske Nordlande, ja i en forhistorisk Tid vel endog visse Egne af Norge. Hans ufortrödne Bestræbelser lykkedes det og at bringe Runerne i en indbyrdes Sammenhæng, som, hvorvel den paa visse Steder nødvendigvis maatte blive noget vilkaarlig, dog nu lader os overskue dem som en mærkværdig skjön og storartet Folkedigtning, der klarere end nogen anden Beskrivelse vil være istand til at give os et Billede af dette Folks indre Liv og Væsen. Denne Samling kaldes efter Gude-slægtens Hjem Kalevala og er af den desværre for tid-

lig afdöde Professor M. A. Castrén udgivet i svensk Översættelse i Helsingfors 1841. Der gives endnu en anden Runesamling, Kanteletar kaldet; men da denne, saavidt jeg har kunnet erfare, endnu ikke er oversat, og Kalevala allerede i sig indeholder en saa rig Kreds af Oldtidssagn, at man gennem den kan skaffe sig et foreløbigt tilfredsstillende Indblik i den overnaturlige Verden, Finnerne have levet og tildels endnu leve i: har jeg troet, det ikke vilde være ukjært for de Læsere, der have Interesse for denne Side af Menneskeaaandens Bevægelser, at see et ordnet Omrids af hvad man allerede af denne Samling kan öse.

Da det desuden strax ved det förste Bekjendtskab dertil maa falde enhver Kjender af den nordiske Oldtid paa, hvor mærkværdig hele denne sværmeriske og trylleagtige Trosverden stemmer overens med hvad vore Forfædre have overleveret os om Finnernes Væsen og Konster, har jeg ogsaa troet, at jeg ikke burde lade disse lagttagelser blive ubenyttede, og har derfor i et Tillæg paapeget de Tilknytningspunkter til den skandinaviske Hedentro, som nærmest falde i Öinene.

Oversigt.

Finnerne troede paa forskjellige overordnede Riger, hvert med sin forskjellige Beliggenhed, sine forskjellige Herskere og sin eiendommelige Kreds af underordnede Væsner, og hvert af et særeget aandeligt Væsen, betegnende for alle dets Beboere. Om Rigerne og deres Herskerslægters første Oprindelse fortælles intet, men vel om adskillige af de enkelte Guders og Jordens, den menneskelige Verdens, Skabelse. Disse Riger ere:

Kalevala, ved Havets Bred, den med den bebyggede Jord nærmest beslægtede Kreds, hvor velgjørende Magter herske og lade Menneskelivet trives. De Magter, som Livets Ophlomstring skyldes, stamme fra den gamle Kaleva og kaldes Kalevas Sønner. De ypperste af dem ere de tre Mægtige: Wainämöinen, Ilmarinen og Lemminkäinen.

Pohjola, et ogsaa bebygget og rigt men fjernt i Norden under en mørk og vinterlig Himmel beliggende Land, hvor fjendtlige Magter huse, og hvor Döden i Skik-

kelse af en Ildfos, der hvirvler alt Levende ned i sit Gab, har hjemme. Louhi, Pohjolas Husfrue, og hendes Søn, den forfærdelige Hiisi-Gud, beherske denne Verden.

Tapiola, det ubebyggede grændseløse Skovland, hvis Kvæg er de vilde Dyr, og hvis Herre er Skovens mørk-skjæggede Gubbe, Tapio, Dyrenes Konge, med den yndige Skovfrue, Naturens Datter. Deres Slægt er talrig, især af Skovmøer, og alle udmærke de sig ved en vidunderlig Skjönhed.

Dertil kan endnu föies *Havets* Verden, hvor den graaskjæggede Gubbe, Ahto, Bölgernes Konge, hersker med Vandets Frue, Wellamo, i Skjorte af Rör, Kappe af Skum.

Over det Hele hvælver sig *Himlen*, et blankt Kobberbjerg, hvor den överste Gud, Ukko, boer i en vis Dunkelhed, og hvor Sol og Maane, tvende skjönne vævende Piger, bevæge sig tilligemed Karlsvognen. Endelig har al Naturen, Jorden, Ageren, Heden, Mosen, Sandet, Söen, Kilderne, Trærne, Skyerne osv. hver sine Indvaanere, der komme frem, naar de manes.

Kalevala.

Om dette Riges Eiendommelighed er der lidet at sige. Da det er det frugtbare, rige, vel bebyggede Land, som sanker sine Herligheder fra Skovenes Jagt, Agernes Gröde, Fiskeri og Vikingetog, har det mest Lighed med den menneskelige Verden, som ogsaa er det underlagt. Endnu mere Lighed med denne faaer det derved, at det i det Hele er en Egenhed ved den finske Trosverden, som den beskrives i Kalevalas Runer, at den ganske bevæger sig i menneskelige Forhold; det Overnaturlige springer kun frem hist og her i Sangens Hede som Phantasiers Blomster.

Kaleva-Sönnernes Hjem betegnes ved Udtryk som: „en skovbegroet Holm, en taagehyllt Odde“, med rigt Plöieland, Skibsbroer, Skibe paa Stranden, nok Træ i Skoven til at bygge og tömre af, nok Metal i Fjeldet til at smede af. Hjordene vandre der i Tusindvis, paa hver Aabred, ved hver Strand bugner Hveden og Havren, og det talrige Folk i Gaardene leve et muntert, flittigt og sorgløst Liv. „Wæinögaardens Lunde, Kalevalas Heder“

nævnes det oftest. Boligerne beskrives ganske som de Bjelkehuse, den finske Bonde vel endnu beboer, idetmindste i afsides Egne; en saadan Røgstue med sin Lyre i Taget kaldes et Pörte. At den undertiden for Sangerens glade Syn kan staae paa Sölvfödder, støttes af gyldne Stolper, dækkes af det gyldne Tag, og Gjæsten træde ind over Sölverspangén, vil ikke sige meget, da han i samme Aandedræt gjerne kan dvæle med Velbehag ved Stuens gode Fyrrestokke, den beröimte Tagaas af Skovens bedste Træ, det velbonede Bord. Bænken kaldes gjerne en Jernbænk, men er dog en Planke. Husgeraadet er prægtig forgyldte Kobberkjedler, gyldne Kopper, Sölvskeer, gyldne Skrin, Kobberkrybber med Guldringe, Guldsporer og gyldne Kjeder ved Seletöiet, som er af Kobber o.s.v. Disse Træk ere imidlertid ogsaa hentede fra de andre Riger, thi i saa Henseende pleie Sangerne at iklæde dem alle samme Herlighed. Vaaben, Skibe, Slæder ere snart ganske almindelige, snart med vidunderlige Egenskaber, som vi i Fortællingens Löb nærmere ville komme til at beskrive. Dragten er Folkets Dragt, Vadmel skjortel, röde og blaa Strømper, skjønne Baand og Huer; at Smykker, Bælter, Strømper og Sligt ogsaa kan være af Silke, Perler og Guld følger af sig selv, da endog Træerne og Dyrene kunne af den ubændige Phantasie klædes deri (I. S. 76), ja Gjærder, Grönsvær og Höie i Sölv og Guld (I. S. 77 II. S. 89 o.s.v.).

Wäinämöinen.

Den ypperste af Kalevas Sønner, som og den ærværdigste og mægtigste Skikkelse i den hele finske Trosverden, er *Wäinö*, eller som han almindeligt kaldes: „den gamle trygge Wäinämöinen“, ogsaa *Uvantolainen* eller *Osmonen*. Han er en Gubbe, stor i Visdom og Skjaldekunst, betvinger i Almindelighed enhver Modstand ved sine Tryllekvad, men förer dog ogsaa et uimodstaeligt Sværd; han færdes mest til Søs, dog ogsaa i sin Slæde eller paa en fremkoglet Ganger, slaaer Harpen, saa hele Verden fortrylles, men er uheldig i Kjærlighed; han er den jordiske Verdens Skaber. Menneskene ere hans Æt (II. S. 119); de förste Menneskers Moder, „den ældste blandt Kvinder, som fem, sex Gange havde været fæstet til Hustru“ nævnes eet Sted (II. S. 132). Hans Hædersnavne

ere: Kave Ukko, Nordens Herre, den evige Sanger, den evige Seer. Hans Födssel og förste Bedrifter fortælles saaledes (1 Rune):

Een ad Gangen kommer Natten,
 een ad Gangen lysner Dagen,
 ensom födtes Wæinämöinen,
 den evindelige Sanger.

I tredive Aar laae han i sin Moders Skjöd, da kjededes han og bad til Solen, Maanen og Karlsvognen om Forlösning fra det trange Fængsel, om at faae Lyset at skue. Men da ingen hjalp ham, sparkede han selv Dören op og kravlede ud. Det var om Natten; næste Dag gik han til Smedien og smedede sig en Hest, let som et Halmstraa, som en Ærtestængel, besteg den, red gennem Wæinögaardens Luude, over Kalevalas Heder ud paa det vide Hav, Hingstens Hover vædedes ikke. En skjævöiet *Lap* — fra Pohjola — som nærede gammelt Had til ham, smedede sig en ildsnar Jærnbue, Ryggen af Kobber indlagt med Guld og Sölv, Strengen af Hiisi-Hestens Haar og forövrigt af vidunderlige Egenskaber: „der en Hest stod bag paa Ryggen, langsmed Skaftet sprang en Fole, „Kapo“ hvilede paa Buen, og ved Tridsen laae en Hare“; med den gik han til Ildfossen, den hellige Flods Hvirvel, og lurede længe paa Wæinämöinen. Endelig seer han ham ude paa Havets blaae Flade, lægger den i Hugormens Edder hærdede Pil paa Flitsbuen og sigter paa „Vandets Ven“. Moderen, Hustruen, to Mennesker og to Naturens Döttre *) bede, at han dog ikke skal skyde Wæinö, som er en Sön af hans Faster. Dog skyder Lappen, den förste Pil farer for höit og er nærved at sprænge Himlens Buer, den anden for lavt, farer i Moder-Jorden, ned til Manala (Dödens Rige) og dets Aase ere nærved at briste, den tredie gjennemborer Hesten, saa Wæinämöinen styrter i Havet, hvorhen Lappen, der mente at have fældet ham, sender en Forbandelse efter ham.

I otte Aar driver han om paa det aabne Hav: hvor han löfter sit Hoved, skaber han Öer, hvor han naer med sin Haand, danner han en Odde, hvor hans Fod möder Bunden, graver han Gruber for Fiskene, hvor han standser, komme Skjær og Klipper frem, som Kjöbmænd

*) En oftere forekommende Talemaade.

sætte Liv og Skibe til paa, medens han for Fiskeren ogsaa signer de gode Pladser. Da kom en Örn fra Turjalandet, fra Lapland (Pohjola), søger fra Öst til Vest, fra Syd til Nord et Sted for sin Rede, og finder den paa Wæinämöinens Knæ, som han lig en straabevoxen vissen Tue hævede over Havfladen, lægger sine gyldne Æg der og ruger. Den Gamle mærkede, at Knæet varmedes, rystede det, Æggene rullede i Vandet, og knustes mod Stengrunden; Öرنen hævede sig i Luften. Da kvad Gubben blot disse Ord:

Nu den nedre Del af Ægget
til den lave Jord maa vorde,
og den övre Del forvandles
maa til Himlens höie Hvælving.
Hvad af Hvidt i Ægget findes
maa som Sol paa Buen lyse,
men det Gule udi Ægget
maa som Maane Mörket splitte;
Æggets andre mindre Stykker
dannes maae til Himlens Stjerner.

Saaledes blev han Verdens Skaber, som han og kaldes *Skaberen* (2 D. 80. 148 S.); oftest betegnes dog ved dette Navn den omtalte överste Gud ved Himlens Midte, med hvem Wæinö og deler Navnet Ukko. Wæinämöinen sørger dernæst som en Fader for sin Jord: han skikker sin Svend Sampsa, den unge Pellervoinen, ud at besaae Agrene med alskens Sædearter, at fremkalde Regnen, at lade Lyngen groe paa Hederne, Gran og Fyr paa Aasene, Birk og Eg ved Elvens Bredder, Hæg og Pil paa Mosen og Rönnen paa de hellige Steder; Sampsa plöier med Wæinös Tyr. Men da Egen, Gudetræet, voxer saa mægtigt, at det dækker for Solens Straaler, standser Skyerne og hindrer Væxten, lader han det fælde ved et mægtigt Væsen fra Havet, og udströer atter sin Sæd, der bærer hundredefold (24. Rune). Solen befrier han fra det Fængsel, Pohjas Frue havde bragt den i, og ledsager den paa sin Vandring med en velsignende Sang. Bedrifter, vi komme tilbage til ved Beskrivelsen af Kampen om Velstandens vidunderlige Mölle, Sampo, som Pohjolas Magter havde forhvervet sig, men Wæinämöinen tildels gjen-vandt.

Den gamle Wæinö var altsaa „*Vandets Ven*“ (I. S. 7. II. S. 150), et Navn han oftere förer; og virkelig kunde man allerede af Skildringen af Skabelsen slutte, at hans Væsen var en Havguds. Vist er det, at han helst færdes paa Havet, i Modsætning til Ilmarinen, hans Broder, som ikke ynder det. Det sees tydeligst, da de begge fare omkap til Pohjola for at frie til den deilige Mō (12. Rune), Wæinämöinen paa sit Skib, „med Master som Fyrer paa en Bjergaas, med Seil som Fjeldets Graner,“ Ilmarinen derimod tillands i sin Slæde. Men Pohjolas Mō vil ikke have „en Sömand og en alderstegen Gubbe, Havets Storme forstyrre Sindet, Vaarens Iling skader Hjernen“. Saaledes ogsaa da han og Ilmarinen drage ud at hente Sampo (21. Rune); Broderen har allerede faaet ham overtalt til at kjöre, da hörer han sin Snekke græde over, at den aldrig skulde drage i Orlog, men raadne paa sin Tömmersplads, og kan ikke betvinge sin Lyst til at bestige den. Ilmarinen frygter Stormene og Döden paa Havet, men den Gamle svarer: „Sikkerere tillands er Færden, sikkerere men meer besværlig, saare meget mere bugtet; og det er en Fryd for Baaden, naar den stryger ud paa Havet, følger langs de store Fjorde, naar den gynes ret af Stormen, vugges let af Vestenvinden, föres frem af Söndenblæsten“ (II. S. 75). Da Pohjas Söner ville formene ham Overgangen over Elven, sætter han sig paa en Gren, piber ad en Vind, roer med de flade Hænder og seiler saa over Elven (II. S. 149). Hans Hest beskriver han som uendeligt bedre end enhver anden, „den har en Sö af det klare Vand paa Ryggen, æder Hö fra Kilden, drikker Vand fra Skyen“ — den er vel selve Bölgen (II. S. 192). Tilsös er han altsaa ret hjemme og „med sin Snekke henter han Skatte“ (I. S. 132), men det maa dog ikke oversees, at er han end „Vandets Elskling“ er han dog ogsaa „Landets Prydelse“ (I. S. 124); og udgaaer end fra Vandet hans skabende Magt, som og Vandet er det ældste af de tre Elementer (Vandet, Ilden, Jærnet (I. S. 28), saa er det dog over Jorden, han siden altid udbreder sin Velsignelse. Skulde jeg under Eet angive hans Væsen, vilde jeg helst sige: han er en Herre for et Folk, der boer ved de fiskerige Fjorde, paa ryddede Odder ved Havets Kyster og lettest kommer frem tilsös.

Wænämöinen er altsaa först og fremmest *den ypperste Sömand*: hans Skib skyder sig selv af Stablen,

finder Veien uden Ror, löber uden Vind, uden Aarers Hjælp (21. Rune). I Almindelighed kvæder han dog selv Vinden frem, tager sin Plads ved Roret og styrer sikkert gjennem enhver Fare. Drager han ud at fiske, er Medestangen af Kobber, Linen af Guld og Sölv, Krogen af Jærn (II. S. 202). Beseer vi dernæst hans aandelige Væsen, saa er han

den ypperste Vismand. Det maatte han være, da det var ham, der „udhulede Havet“, som ovenfor omtalt, „maalte Markens Sletter, dækkede Höiderne med Muld, opstabilede Bjergene, og selv tredie (som vi siden ville see) deltog i at opsætte Himmelhvælvingens Stötter og udströe dens Stjerner“ (II. S. 189). Men desuden besidder han i höieste Maade den Art Visdom, som er saa eiendommelig for Finnerne, og som med et oldnordisk Navn kunde kaldes Galder; da den imidlertid dog er noget forskjellig fra vore Forfædres Runesang, vil jeg hellere kalde den *Koglekvad*. Den bestaaer i, med Besværgelsessange at faae Magt med enhver tænkelig Gjenstand, fremmane hvad man trænger til, afvende Faren, betvinge Modstanden. Det Eiendommelige ved denne Kunst er, at Sangeren veed at gaae tilbage til den paagjældende Gjenstands første Oprindelse; er denne først funden, kan han i Sangen gennemgaae hele dens Udvikling og saaledes tilbunds faae Magt med den. Men lykkes det ham ikke at udfinde Tingens Oprindelse, er Koglekvadet forgjæves, han kan da hverken gennemskue eller betvinge Modstanden. Denne Idræt er forövrigt ikke egen for den gamle Vismand, næsten ethvert Væsen i den finske Trosverden benytter sig med fortrinlig Dygtighed af den. Men Wäinämöinens Fortrin er det, at saatid hans egen Kundskab brister ham, veed han at söge den, i hvilken Verdens Afkrog den end er skjult. Jeg vil anföre det mærkeligste Exempel. Han tömmer paa sit Skib og sammenföier det med Koglekvad; da brister det ham paa to vigtige Ord, hvormed Agterstavnen skulde befæstes. Han skyder först en Hoben Svaler, Svaner og Gjæs forat finde Ordene paa deres Hoveder og Skuldre, men forgjæves. Bedækker dernæst Jorden med slagne Rener og Egener, for at söge under deres Tunger, paa deres Læber, men finder intet. Saa drager han til Hiisi's Bolig, det dybe Manala (Dödens Rige), kommer over den gyselige Tuoni-

Elv, bliver vel modtaget og gaaer om Aftenen til Hvile. Men om Natten spinde Tuoni's (Hiisi's) Søn og Datter, de jærnfingrede, et Jærnet paa tusind Favne og udspænde det langs Elven, at Wæinö i al Evighed ikke skulde slippe. Men han vælter sig som en Sten i Vandet, slynger sig som en Edderorm gennem Nættets Masker, og raader derefter den yngre Slægt aldrig at søge Kogleord i Manala (9. Rune). Derefter søger han til en endnu bedre Kilde, det er hans Stamfader, *den gamle Kaleva, Antero Wipumen*, der, kyndig i Sange, længe har hvilet død i Jorden, „Aspen voxte paa hans Skuldre, Birken opsteg fra hans Tinding, Ellen hæved sig fra Kjæven, Vidiebusken under Skjægget, Egern-Granen op fra Panden, Fyrren fra hans Tænder, Födder.“ Veien til hans Leie var vel ikke god, den gik först over Kvinde-Naales Spidser, saa over Mænds hvasse Klinger, endelig over Eggene af Heltes Öxer; de Snarer havde den Gamle udlagt. Sönnen steg imidlertid over dem, efterat Ilmarinen havde smedet ham Skoe, Handsker, en Skjorte og en Stang, alt af Jærn; fælder Træerne og driver Jærnstangen ind i Kjæften paa den Gamle, saa det hviner. Da vaagner Kaleva, slaaer Gabet op og sluger sin Ætling, der nu gjør sig det bekvemt i hans Mave, ordner sin Skjorte til en Smedie, Ærmerne til en Blæsebælg, bruger Knæet som Ambolt, Albuen som Hammer og sin lille Finger til Tang. Hammeren begynder at klinge, Gnisterne fyge den Gamle op i Munden, Slaggen staaer ham i Halsen, det smerter ham, og han begynder at besvæрге, thi hundred Kjæmper har han slugt, men aldrig fundet hans Lige. Det gjælder alt-saa at udfinde hans Oprindelse: er det en Syge, tilladt af Skaberen, vil han betro sig til ham; Ukko vil frelse sin Søn, naar han opstemmer et Skrig, som lyder gennem Jorden, gennem Himlens sex, ja ni skinnende Laag; men er det et Onde, tinget for Penge, da skal han vel finde dets Moder. „Stig Havgudinde op af Bölgen, kom Udörk med dine jærnkledte Kjæmper, hæv dig Jordens Moder, Sandets Ryttere, Kave, du Naturens deilige Datter, og ku disse Smerter. Vig, du Plage! fra min Lever; er du Kalma (Döden) fra Graven, da gaa til Ligenes Hjem, til Laplands Ödemark; er du vugget hid af Vinden, da flyv som Pilen, fyg som Gnisten; er du stegen op af Vandet, da driv til Nordens yderste Ende, og blink der

paa Bölgen — tag Hiisis Hest, tag hans Skier, tag din egen Slægts Fartöi, il til dens Bo, der sendte dig, styrt Oxen ved Krybben, vrid Nakken om paa Hesten, grib Folkene i Benene og smid dem i Ilden, drei Ansigtet om i Nakken, rör Tarmene om i Maven — eller maa jeg ikke give dig for fælt et Hverv, saa æd Nadvere med en Fader, som græder, en Moder, som jamrer. Skynd dig, för jeg griber til mine Is-Handsker, til mine Ormevanter, mine Blodsuger-Klöer og tugter dig Onde o.s.v.“ Sangen er uendelig lang, bevæget af den vildeste Indbildningskraft, svulmende af de forfærdeligste Billeder, men den hjælper ikke, Sangeren kjender ikke sin Fjende. „Godt for mig er her at leve, nöisomt Tiden jeg fordriver“, svarer Wæinämöinen, og er ikke tilsinds at forlade ham, för han har hört saamange gode Ord, som ham lyster. Da aabnede Wipunen, som besad „en ubegrændset Visdomsmagt i Brystet“, sin Sangkiste, sang Dage og Nætter efter hinanden, Ord svigte ham ikke, saalænge der er Sten i Klipper, Vand i Floder — Fortidens Visdomsruner, Op-havsord, sang han, saa Sol og Maane og Karlsvogn stand-sede, Ildfossen ophörte at bruse. Derpaa spyttede han Wæinämöinen ud, og denne gik tilbage til sit Fartöi, forat tömre det færdigt (10. Rune).

Endnu en Besværgelse maa jeg anföre, da den indeholder saa höist eiendommelige Forestillinger og dertil viser Fremgangsmaaden endnu tydeligere. Paa Hiisis Anstiftelse havde Wæinö hugget sig i Benet, og Blodet bruste saa skrækkeligt frem, at alle Floder svulmede op, ja det steg over Bjergenes Toppe, men han savnede nogle af de vigtigste Ord til at standse det. Han raadförer sig da med en koglekynndig Gubbe — ogsaa en Ukko-Sön —, der först spørger om Jærnets Oprindelse; Wæinö svarer: „Ældst af Brödrene er Vandet, mellemst Ilden, yngst Jærnet. I det store Törkeaar fortærede Ilden alle Lande og Vande, ene Jærnet skjulte sig i tre unge Möers Barm; de gjöde Melken paa Marken, den ene sort Melk, deraf kom det seige Jærn, den anden hvid, deraf det spröde, den tredje ildröd, deraf Staalet. Nu skjulte Jærnet sig i Mosens Kjar, paa Fjeldets Isse; Ulven skræbete, Björnen sparkede det op, dog födtes det ikke uden Ildens Hjælp; det bragtes i Ilmarinens Esse, som lod det sværge den Ed, at det aldrig skulde hugge sin Broder, saalænge der

var Træ eller Sten at bide. Han hærder det nu, men Vand er ikke tilstrækkeligt dertil, han sender Mehiläinen (Kaleva Sønnernes Fugl) for at hente Honning af Græs og Blomster til at hærde Staalet i. Men Herhiläinen, Hiisis Fugl, hører det og bringer lumskelig Öglens Gift istedet, og Ilmarinen benytter sig deraf. Det varer da kun en kort Stund, før „det stakkels Jærn“ bryder sin Ed, „æder som en Hund sin Ære, hugger i sin egen Broder.“ Gubben synger en Klagesang derover, og er nu, da Ondets Ophav er tilfulde bekjendt, istand til at mane Blodet tilbage i Aarerne; han paakalder Lempo-Gudens (Hiisis) tykke Finger til at standse det, og kogler det til at staae saa fast som en Klippe paa Agerfuren, som en Fyr i Skoven; eller om det hellere vil röre sig, da at løbe gjennem Kjød og Sener, ind i Hjertet, der er dets Kjelder. Han paakalder Aarernes Gudinde, Suonetar, som spinder Aarer paa sin Kobberten, at hun skal bringe et Knippe af dem, Tuonis Søn, at han skal bringe rødt Garn til at underbinde dem. Han sender sin Søn til den kolde By (Pohjola) at hente Salver af ukjendte Urter, læger den Gamle og slutter med det mærkværdige Koglekvad: „Fra Guder komme Bistand, Hjælp fra Grundæmnets Mödre. Du aabenbare Gud, spænd selv for din skjønne Slæde, kjør med dine Heste gjennem Ben, gjennem Led, gjennem Kjød, som er saaret, gjennem Aarerne, somer knyttede. Læg Sölv i Benets Gruber, Guld i Aarens Vunder, Blod, hvor Huldet er brustet o.s.v.“ Ogsaa disse Koglesange koge formeligt over af de særeste Skildringer, de eventyrligste Billeder, der gaaer gjennem dem — som gjennem hele den finske Poesie — en Indbildningskraft saa dristig og dog sikker, at man ingen Forestilling kan gjøre sig om, hvor den vil hen, før man seer det (4 Rune).

I denne Jærnets Historie have vi en barnartig Skildring af den blodige Kamps Oprindelse, et Æmne, der i vore Forfædres Tro er Gjenstand for de skjønne og psykologisk rigtige Trossagn om Gullveig, Grottekværnen og Hjadningernes Uveir. Blandt Lemminkæinens Bedrifter ville vi siden træffe noget, der mere ligner disse.

Wæinämöinen blev altsaa lægt ved det almægtige Koglekvad; men ellers viser han sig selv som *Lægegud*. Louhiatar, den gamle Skjöge i Pohja, fødte ni Sønner, afskyelige Sygdomme og Plager, og skikkede dem ud mod

hans Slægt. Wæinögaardens Sønner sygnede hen af en ukjendt Smitte, Gulvene muldnedede, Tagene raadnedede. Den gamle evige Seer heder da en honningrig Kvast med hundrede Kviste, stryger dermed Smerterne bort, og maner dem i et Kvad, der ganske ligner den gamle Kalevas ned i Stenkjeldere og öde Dysser, paakalder Kivutar, Plagernes Moder, med Handsker af Plager, med Plageskoe, at hun skal sanke dem i sit Kobberskrin, koge dem i sin Kjedel paa Sygdomsbjerget, i hvis Tinde er boret et Hul ni Favne dybt, deri skulle de drives, Stenen jamrer ei af Smerte, om end usigelige Kvaler drives ned i den (II. S. 125. I. S. 40). Saa koger han med megen Konst en Salve i sin Gryde, tregange gjentages det, den hele trærige Skov gik med dertil, endelig blev Lægemedlet tilforladeligt og Folket smurt dermed; som sædvanligt paakalder han Ukko, den höieste Gud, at hans Hænder ville lindrende komme, hvor hans egne ikke kunne naae (25. Rune).

Man vil allerede have bemærket, i hvor nær Forbindelse Wæinämöinsens Visdom staaer med den egentlige Skjaldekunst. Dog kan denne ogsaa öves uden Hensyn til den koglende Magt, og „den gamle trygge Gud“ er da *den ypperste Skjald*, han er „den evige Sanger“, og naar han synger, slaaer han sin vidunderlige *Harpe* dertil. Harpens Historie er følgende: Da de tre Kaleva Sønner, Wæinö, Ilmarinen og Lemminkäinen gjorde deres store Pohjotalog, og deres Skib udfor Ildfossen strandede paa den uhyre Tuoni-Gjeddes Skuldre, fældte Wæinö „Vandhunden“ med sit Sværd, og beseer dens Tænder og Ben, eftertænkende, hvad deraf kan dannes. Ilmarinen mener, at det er kun Skrab, men den Vise sammenföier det til en Harpe, bruger Tænderne til Skruer, tager Strænge af Hiisi-Hestens Haar, men Sangbunden af den hægbvoxne Dal, af den gjenlydsfulde Granskov. Da Strængespillet er færdigt, lader han det gaae rundt, til Gamle og til Unge, til Lemminkäinen og Ilmarinen, skikker det til Pohjola og til Kalevala, Svende og Jomfruer, Gifte og Ugifte vende og vrie det og forsöge at spille, men kun skjærende gyselige Toner gav det.

„Glæden ei med Glæde enes,
Spillet ei til Spil sig hæver.“

Gubben vaagner paa Ovnen og raaber: „Hold op, det sprænger mine Trommehinder! Om den finske Harpe ei

bedre behandles, saa slæng den heller i Flodens Bølge eller bring den tilbage til Mesterens Hænder!“ Harpen beder selv for sig og den bringes ham forsigtig tilbage. Den Gamle tvætter sine Tommelfingre, sætter sig paa Glædesstenen ved Stranden paa den sølverrige Høi, lægger Strængelegen paa sine Knæe, griber i Strængene og hæver sin Røst: „Hvo som för ei har fornummet Fryden af de høie Runer, ei til Harpens Toner lyytet, han maa komme for at höre.“ Da samles al Verdens Væsner om ham for at lytte: Fuglene flagre til, Ulven vaagner i Mosen, Björnen kryber af sin Hi og stiger i Fyrren, Skovens mørkskjæggede Konge, hele Tapio-Skaren kommer frem, Skovens Frue hvilede i sin Høitidsdragt i Ellens Klöftgren for at lytte. Örnen steg ned fra Skyen, Svanen op fra Fjeldsöen, selv Himlens Tærner, den ynderige Sol og den milde Maane tabte de gyldne Væverspoler af Haanden deroppe paa Himmelbuen. Alle Slags Fiske pilede og snoede sig frem; Ahto, Bølgernes graaskjæggede Konge hævde sig over Havfladen, og hans deilige Dronning kastede Guldkammen, hvormed hun udredte sine lange Lokker, søgte til Strandens Sten, lagde Brøstet mod Klippen, for at „lytte til det sælsomme Suomi-Spils Klang, parret med Sangens Toner.“ Ingen Helt var saa fast i sit Sind, at han ei fældte Taarer, fra Gubben til Barnet græd de, og fra selve den evige Sangers Öine rullede Taarerne mere svulmende end trinde Hjerpeæg, faldt paa hans Kinder, paa hans hvælvede Bröst, derfra paa de faste Knæer, paa Födderne, paa Marken, „Vanddraaberne trængte gjennem hans fem uldne Kjortler, gjennem sex gyldne Bælter, syv blaae Skjorter, otte Vadmels Tröier.“ Saa randt de i den blaae Strand, gjennem det klare Vand til Bundens Grus og bleve til Ædelstene for evigt at smykke Kongers Kroner. Den blaae Hvinand henter dem op fra Bundens Grus (22. Rune).

Harpen kunde ogsaa bruges til Koglekvad. Da de tre Guder naae til Pohjola, lokker Wæinö saa mægtige Toner frem af sin Harpe, at de spredte Sövnens Tyngde over det formastelige Folk, tager Sövnens Naale frem af sin Pung, og nedsenker „Hedningeskaren“ i det skumle Sariola (Underverdenen). Derpaa bemægtige de sig det vidunderlige Skrin Sampo og seile bort. Men Louhi sender saa frygtelig en Storm efter dem, at Gjeddebens-

Harpen reves ud af Skibet og sank i Bölgen, hvor Ahto bjergede den og førte den til sin fiskopfyldte Bolig (II. S. 102). I lang Tid savnede nu Guden sit Strengespil; da klagede han: „Herligt var det nu at spille, ud af Toner Glæden lokke, her paa disse trange Gaarde. Men min Harpe er forsvundet, Glæden flygtet bort for evigt, hen til Fiskens dybe Sale, Laxenes ujævne Stengrund; den af Athis Gjedder eies, af Wellamos Æt besiddes; sjelden Ahti fra sig giver, hvad han engang haver fanget“. Han lader nu sin Broder smede sig en Rive af Jærn, Skaftet var 500, Tænderne 100 Favne lange, og opriver dermed hele Havet, men finder ikke Harpen. Da han sørgmodig vandrer hjem, hører han en Birk græde, for den staaer saa ensom paa Heden, hvor Stormen slider den og Hyrderne hugge i den — den var bleven bleg af Sorg. Han ynkes, fælder Træet, og danner sig en Harpe, „en ny Sangbund for Glæden af den faste Birk“. Koglede sig derpaa en Eg, som paa hver Kvist bar et Guldæble, og paa hvert Æble en Gjög; deraf tog han Skruer til Strengeligen. De fem Strengene snoede han af en Haarlok, han bad en fager Mö om, som sad i Dalen og sang for at fordrive Kvelden, til Solen bjergede sig, i Haab om at faae sig en Mage. Nu satte han sig paa Trappen til sin Gaard, slog Strengen og sang: „Lifligt jublede da Birken, klang da ogsaa Gjögens Guldskenk, lød i Fryd Ungmöens Haarlok.“ Det samme Under gjentager sig: Klangens gik over hele Verden, Örnen glemte sine Unger, Skovens Drot dandsede, Fyr og Gran vandrede, rystede Kogler og Löv til Jorden, Blomsterne henreves af Kjærlighed, Dale hævedes, Höie sænkedes, Fjelde skjælv, Klipperne svared og Stubberne rørte sig til Dands. Det er en blid yndig Sang, den, der fortæller om den nye Harpe. (29. Rune).

Endelig da Wæinämöinen ved Jesusbarnets Födelse vred og skamfuld forlader Landet, „efterlod han dog sin Harpe, og de höie Runesange, til en evig Fryd for Finland“ (32. Rune).

Naar en Folkesanger anbefaler sine Kvad, roser han dem først forat de ere tagne „fra den gamle Wæinös Bælte, under Ilmarinens Esse, ned fra Kaukomielis *)

*) Lemminkäinen.

Sværdsoð, Joukahainens *) Bues Bane, fra det Inderste af Pohja, og fra Kalevalas Heder“; dernæst sang hans Fader dem, medens han tælgede sit Öxeskaft, og hans Moder, medens hun snurrede sin Ten; endelig sankede han dem, medens han som Dreng gik bag Hjørden, af Skovens Grene, af Lyngens Tuer, de honningrige, af alle spæde Skud; bandt dem i et Nögle, bragte dem hjem i sin Slæde — længe var hans Sang i Kulden, nu lösner han Knuden paa Enden af Bænken under den vidtberönte Tagaas. Det er en ægte finsk Betragtningssmaade, at Ordene baade kunne samles fra udvortes Gjenstande, og omvendt igjen frembringe saadanne. Nogen fornuftig Adskillelse af det Aandelige og Legemlige kjender dette Folk ikke til. Iövrigt behöves ikke engang Ord til det *Kogleri*, hvormed enhver Ting, baade store Bedrifter og Hverdagsgjæringer udrettes. Kommer en finsk Gud hjem fra Reisen og kjörer ind i Gaarden, slaaer han blot et Knald med Pidsken, det giver en lille Damp, deraf fremstaaer en Mand, som spænder fra (I. S. 59). Möder en Troldbjörn ham, griber han i Lommen efter lidt Uld, triller det mellem Fingrene, der fremstaaer en Faarehjord, som han slænger i Kjæften paa Björnen (II. S. 16). Kjæmpe To med hinanden, kogler den ene en Sö frem forat drukne den anden, den anden en Oxe for at drikke Vandet, den förste igjen en Ulv for at æde Oxen, den anden en Hare for at sluges af Ulven, den förste igjen en Hund for at jage Haren, den anden et Egern forat springe paa Bjelken, at Hunden kan gjöe efter den o.s.v. o.s.v. (II. S. 20). Saadanne Exempler forekomme som sagt i rigelig Mængde i hver Sang. Blot til sin Fornöielse „for at öve sin Visdom“, kvæder Wæinö, medens han farer afsted i sin Slæde, en Gran med gyldne Grene frem, og Maanen og Karlsvognen ned at sidde paa Grenene (I. S. 43). Kogleriet er en skabende Kraft, ethvert Væsen besidder den, men i höieste Grad Wæinö og Louhi, Pohjolas Frue. Hende overvinder han tilsidst ikke ved Kogleri, men ved at svinge sin vældige Aare imod hende.

Endnu en Egenskab maae vi fremhæve hos Wæinöinen, skjönt han sjeldnere griber til den. Han er
den ypperste Stridsmand. Hvorledes han med sit

*) Ahtos Sön.

Sværd fælder Pohjas uhyre Fisk, paa hvis Skuldre hans Skib var strandet, og mod hvis Skjæl baade Lemminkæinens og Ilmarinens Klinger vare brustne, have vi alt omtalt (II. S. 85). Det samme er Tilfældet, da Louhi i Skikkelse af en Örn med hundred Mænd under Vingen, tusind jærnkledte Kjæmper paa Halen, slog Klo i hans Skib. Ilmarinens Sværd prellede af paa hende, men Wæinö tager ikke engang til Sværdet, han knuser hende med Aaren (II. S. 108). Endnu bestemtere fremhæves hans Overmagt i Kampen, da han for at befrie Sol og Maane, som Louhi havde koglet ind i Staalbjergene, trænger ind i Pohja-Gaarden og udfordrer hele Pohjafolket til at maale Klinge med ham. Hans befandtes at være den længste, vel kun saameget som et Kornfrø, men efter den da gjældende Ret, tilkom derfor ham det første Hug. De træde ud i Gaarden, stille sig mod hinanden, og i det første Hug meiede han Hovederne af dem som Kaalhoveder. Men hans Sværd var og vidunderligt: „Maanen lyste høit paa Spidsen, paa dets Hjalte glimred Solen, Hesten vrinskede paa Eggen, Katten mjavede paa Knappen, Hundehvalpen laae i Skeden“. Ilmarinen havde smedet ham det (II. S. 151). Ogsaa sin Bue roser han for at være trefold bedre end Joukahainens, Havgudens mægtige Søn (II. S. 191). Endelig færdes han paa Skier og blæser herligt paa sit Jægerhorn (II. S. 160-1).

Kun i een Idræt maa han til sin bittre Sorg altid staae tilbage, *han kan ikke vinde Kvindens Gunst*. Hos Pohjas deilige Mö faacr han haanligt Afslag, saa stateligt han end melder sig som Frier; han maa ovenikjøbet synge ved Brylluppet, men raader da og sørgmodig den yngre Slægt til aldrig at frie omkap med Ilmarinen (II. S. 133. 143). Og da denne, som fik hende, efter Tabet af sin Hustru, havde smedet sig en gylden Jomfru, men ikke var istand til at opvarme hende, flyer han Broderen den kolde Mö „til en Mage for hans Livstid.“ Men det hjælper ikke den Gamle, han dækker sit Leie med fem—sex uldne Tæpper og gode Bjørnepelse, den ene Side var hed nok, men den, som vendte mod Magen, var og blev kold som Is. Bedrøvet raader han den yngre Slægt til aldrig at inklade sig med en Guldmö (20 Rune). Endelig synes dog Lykken at smile til ham: han har overvundet Joukahainen i Visdomskamp, og vil ikke tage anden Udløsning

fra Koglemagten end hans Søster „til en Støtte paa hans gamle Dage“. Moderen glæder sig, da hun hører det, hun har længe ønsket sig saa stor en Mand til Svigersøn, men Pigen, som den Gamle træffer i Skoven og byder alle Herligheder, naar hun ikke vil tænke paa yngre Mænd, kaster grædende alle Smykker fra sig og styrter hjem: „hellere vil hun være Torskens Søster og faae Haaret kjæmmet af Gjedden end være en skröbelig Gubbes Støtte, pleie en Ovnens Nabo.“ Moderen pynter hende dog, men i hele sin Pragt styrter hun sig i Havet; og af Moderens Taarer svulmede Elvene, Fjelde hævede sig, Birke paa Fjeldene og i Birkene sade Gjøge, som gøle: Elskov! Fæstemand! for Pigen, Glæde, Glæde! for Moderen. Wæinö drager ud at fiske, fanger den røde Lax og vil skjære den op, men den hæver sin Stemme, spotter ham for hans Daarskab, at han ei formaaede at vinde Ahtibarnet, Wellamos voveskyllede Mö, og smutter i Bölgen. Med sænket Hoved, med ludende Hue sukker han:

„O du Joukahainens Søster,
ak, om cengang end du kom!“

Det er en høist tiltrækkende Sang. (30—31 Rune).

Ilmarinen.

Ilma, Ihnari eller *Ilmarinen*, Wæinös yngre Broder, er den himmelske Smed, hans Konstfærdighed er ubegribelig, og stor hans Rigdom, dertil er han en høi, anselig og indtagende Herre. Naar han staaer i sin Esse, ligger det aarsgamle Smedesod, det vintertykke Hammerstøv paa ham; men naar hans venlige Søster, Jomfru Anni, varmer hans Bad med Valle og Marvsæbe i det skjønne Kildevand og bringer ham den fine Linskjorte, og han ifører sig sin Høitidsdragt, forvandles han til en Brudgom i blaa Klædeskoft, Silkebælte, snævre Buxer og Fløiels Hue, en Hue, propfuld af Penge, en Hue, som glimter gennem Skoven, suser i Skyen (I. S. 128). Da kan Pohjas Mö ikke modstaae ham. Naar han træder ind i Brudehuset, maa Bjelken hæves, Tærsklen sænkes, Svigersønnen er et Hoved høiere (I. S. 161). Naar han drager i Leding, er han i Jærnskjorte, med Bælte af smedet Staal. Han reiser helst i sin smukke Slæde, Söen kan han ikke

lide, i Stormen bliver han bange. Slæden var vidunderlig: Siderne vare smykkede med blaae og røde Nøgler, mellem dem var en Ræv malet; gyldne Gjøge gole paa Siddekurven, langsmed Stængerne sprang Egern, skjønne Urfugle, blaae Fugle kurrede paa Aaget. (I. S. 159. 187—8).

Under hans konstfærdige Hammerslag fremgik mange Kostbarheder: Smykker smedede han til sin Søster, deilige Ringe og Örelokker, fem - sex Kjeder til Bæltet og en gylden Spole. Hans Vaaben vare, foruden den omtalte Brynie, Jærn- og Stenvanter, samt Jærnskoe til at tvinge Pohjolas Orme med, Jærntöiler til at binde dets Ulve o. s. v. (12 Rune). Han er tilmed en vældig Jæger: „han trives vel i Skoven, hans Hunde ligge ikke hjemme, han vaager ved Brændebaalet og reiser sig fra et Granrisleie, Træernes Grene kjæmme hans Haar.“ (I. S. 176.)

Hans ypperste Størværker ere: „Han smedede *Himmels Hvalving*, med dens skinnende Laag, der saaes dog hverken Spor af Hammeren eller Mærker af Tænger paa den, skjönt der dengang ei fandtes mindste Begyndelse, ikke et Baand var lagt tilrette.“ (I. S. 18. 49. II. S. 153). Og da *Sol* og *Maane* af Louhi var koglet ind i Skjödets af det haarde Fjeld, saa Verden savnede sit Lys, steg han tilligemed Wæinämöinen op paa den sjette Stjernehvælving, ja ovenover otte Himmelhuer, der sloge de Ild med den kobbersmedede Sværdspids, for at bringe nyt Lys. Det lykkes imidlertid ikke; Ilden flyede ned gennem alle Himlens otte skinnende Laag og anrettede stor Ulykke i Verden, inden den blev fangen igjen (26 Rune). Saa smedede han en ny Maane af Guld og Solens Ring af Sölv, som begge Brödrene forsigtig bar op og fæstede paa den niende Himmel, „den midterste“:

„Sveden randt fra Skaberens Pande ved det altfor svære Værk.“ (II. S. 148.)

Men de lyste ikke; da drog Wæinö til Pohjola og fandt, hvor Himmellegerne vare gjemte, og nu smeder Ilmarinen en tregrenet Hakke, tolv hvasse Plovjern og et vældigt Knippe Nøgler, til at sprænge Staalbjergets ti Laase. Louhi, der som en liden Fugl har kigget ind af Smediens Glug, forskrækkes imidlertid, fordi han ogsaa smeder et Halsjærn til hende, og slipper Sol og Maane

lös af Stenen. Da Lyset nu straalere ind til Smeden, kalder han paa sin Broder, og de gaee begge ud at beskue de skjønne Himmellys. Wæinämöinen hæver sin Röst og hilser dem med en deilig Sang :

„Skjønne Sol!
 som en gylden Gjög du opsteg,
 hæved dig som Sölverdue!
 Saa du hver en Morgen stige,
 overflödige Helsen bringe,
 hobe Rigdom over Rigdom,
 före Lykke til vor Medekrog,
 hente Fangst til vore Fingre.
 Gjør din Bue skjön og deilig,
 gaa om Aftenen til Glæde!“ (27 Rune.)

Hans andet Skaberværk var det vidunderlige gyldne Skrin, *Sampo*. Pohjas Frue vilde ikke give sin Datter, den fagreste Mö i Verden — som sad paa Himlens Bue og svang sin glimrende Spole frem og tilbage gjennem Guldvæven — uden til den, der kunde forfærdige det. Wæinämöinen beilede först, men han var ikke Smed, han lovede da, forat slippe bort, at skikke sin Broder og koglede ham imod hans Villie derhen, idet han frembragte en uhyre Gran, lokkede Broderen op i dens Top forat hente Maanen og Karlsvognen, og jog ham saa i Stormens Fartöi bort til Pohjola. Ilmarinen fuldförte da, efterat han havde reist sin Esse paa Toppen af et Staalbjerg, hvor Stormene fra alle Verdenshjørner blæste Bælgen, i denne Smedie, uden Dör og uden Glug, den velsignende Helligdom, som det var forlangt, „af en Svanes Fjeder, af et lidet Uldstraa, et eneste lille Kornfrö, og en brukken Tens Smaastykker“. Dog kunde han dengang ikke vinde Möens Hjærte; först senere, da han bekvæmpede Pohjolas Uhyrer, blev hun hans Hustru. Sampo er en Rigdoms Mölle, den maledede af sig selv den ene Kiste fuld af Mel efter den anden; da Pohja havde faaet den, kvad Ilmarinen:

„Let i Pohja er at leve,
 nu de Sampo har, som maler,
 fagre Gjemme, som dig ruller!
 Maled een Dag Sæd at spises,
 anden Dagen til at sælges,

tredie Dagen til at gjemmes.
 Ja, det siger jeg for Sanden:
 let i Pohja er at leve,
 da i Pohja Sampo findes;
 der er Plöining, der er Saaning,
 der er al Slags Væxt og Gröde,
 der just er en evig Lykke.“ (II. S. 70.)

Louhi gjemte Skrinet i et Kobberbjerg bag ni Laase, og fæstede dets Rödder „den ene ni Favne i Jorden, den anden ved Havets Grændse, den tredie i Hjemmets Bjerg.“ (I. S. 52.) Kalevas Sønner arbeide imidlertid paa at beröve hende det; de tre store Guder gjøre i den Hensigt et mærkeligt Tog til Pohjas Gaarde, og foreslaae Louhi at dele Skatten; men

„Hermelinen kan ei deles,
 Egernet til tre ei gives.“

Wæinös Sang tryller da Pohjafolket i Sövn, Ilmarinen dirker Bjergets Laase op med Fingrene, og Lemminkäinen plöier med Pohjas hundredhornede Oxe — en Svale flöi en heel Dag fra det ene Horn til det andet, et Egern var en Maaned om at naae fra Halen til Hovedet, det maatte hvile paa Veien (I. S. 144) — og en Ildods-Plov Fjeldet og Sampos Rödder op, alle tre slæbte de det til Wæinämöinens Skib forat före det til „en skovbegroet Holm, ikke slagen, ei besøgt af Mænds Klinger“. Men Louhi sætter, vakt ved den Gamles Glædessang, efter dem, angriber dem med hele sin uhyre Vælde, knuses vel af Wæinös Aare, men rykker dog med den eneste Finger, der blev tilbage af hende, Sampo overbord; i Havet brödes det i Stykker, vugges af Stormen og sank til Bundens Grus. Deraf kommer Havets Rigdom, Ahtis Skatte, som aldrig slippe op. Kun nogle smaae Stykker skylledes af det isbeströede Hav til Kalevalas Stränd;

„deraf Plöining, deraf Saaning,
 deraf al Slags Væxt og Gröde,
 deraf kom en evig Lykke,
 paa den taagedækte Odde,
 paa den skovbegroede Holm“.

Louhi fik kun Laaget og Grebet, som hun bar hjem,

„derfor er i Pohja Jammer,
er et brödlöst Liv i Lapland“.

Men Wæinämöinen samlede Stykkerne paa Stranden, og velsignede derved sit Land med al Aarets Gröde. (22—23 Rune.) Denne Kamp optager et stort Parti af Kalevala.

Endelig smedede Ilmarinen sig en *Hustru*. Som vi saae, havde han ægtet Pohjas deilige Mö, og deres Bryllup, hvortil alle, undtagen den stridbare Lemminkäinen, vare budne, er den udförligste og pragtfuldeste Skildring i Kalevala (13—16 Rune). Men hans elskede Viv blev dræbt paa den vilde Hevngud Kullervos, Kalevas Ætlings, Anstiftelse; da græd den brave Smed — hver Aften, Natten igjennem til den lyse Morgen, Hammerens Kobbersmedede Skaft hvilede og Mesteren sukkede:

„Vee mig arme Mand! jeg mægter
ei at leve, ei at være.
Sövnlös ligger jeg om Natten,
ringe er min Kraft, min Indsigt,
svagt og mödefuldt mit Arbeid.“

Imidlertid mander han sig dog op, samler Guld af Havet, Sölv af den dybe Bölge, og 30 Læs Brände i mægtige Dynger, giver sig til at smede med al sin Kraft, men daarligt pustede hans Trælle, förste Gang sprang kun en Klinge udaf Essen, anden Gang en Hingst med gylden Manke; da tog han sig selv for at trække Bælgen, og pustede tre Dögn uden at hvile: da sprang en Mö med gyldent Haar udaf Glöden, „Pigen glæded Smedens Hjärte“. Han smedede endnu Mund og Öine til, og skjön var Jomfruen at skue; han tog hende da til sig paa sit Leie om Natten, men

„Röden Guld kun Kulde spredte,
hviden Sölv kun Kulde spredte.
Kvad da Smeden Ilmarinen:
Hvem mon Guldmöen due for?
For den gamle Wæinämöinen,
til en Mage for hans Livstid.“

Han gav han hende nu til, og det gik, som ovenfor er fortalt. (20 Rune.)

Iimarinen benytter sig ikke af Koglekvad; hans Hammer og Esse er hans Kogleværktøi. Hans Hædersnavn er: den evige Hamrer.

Lemminkäinen.

Lemminkäinen, ogsaa *Ahti*, *Kaukomieli* eller blot *Kauko* kaldet, er en ungdommelig, freidig, fager, stolt og altid stridslysten Guddom. Han færdes gjerne paa fjærne Ledingstog, er saavel ved Vaabenmagt som ved Koglekvad Pohjolas kjækkeste og mest forhadte Fjende, en sværmerisk Jæger, som er gjerne seet i Tapiola og en uimodstaaelig Elsker. Hans kjærlige og omhyggelige Moder er *Kave*, der ellers kaldes „Naturens deilige Datter“, og hører til Tapio-Kredsen, hvis dette Navn ellers ikke er et Fælledsnavn (I. S. 84). Hans Fader er en Viking (I. S. 79. II, S. 25. 30), som kaldes Lempi eller Ukko, hvilket dog rimeligvis ere Fælledsnavne. Han er en Kalevas Søn (I. S. 65), og den Ypperste blandt Wäinæmöinens Venner (II. S. 9. 7. 103); hans Hædersnavne ere: den muntre Lemminkäinen, den skjønne Kaukomieli*), „altid rede og nidkjær i at udrette givne Hverv“. (II. S. 97.)

Ogsaa han ruster sig til *et Pohjola Tog* for at beile til Pohjas Mö og beder sin Moder at hærde hans Skjorte i den sorte Orms Edder. Moderen raader ham derfra, af Frygt for, at han skulde overvældes af Pohja Sønnernes Koglekvad, men han farer alligevel i Jærnbrynie afsted i sin lette Slæde, kogler hvasse Stene i Halsen paa alle Pohjas Sangere, og alle Kjæmperne bort til det yderste Laplands Isvig, ned i Ildfossen, kun „Ulappalas Gubbe med de lukkede Öine“ sparede han overmodig. Denne listede sig da bort til Tuoni Elven, for der at lure paa Fjenden. Nu fordrer han Pohjas Mö af Louhi, men hun paalægger ham först at udføre tre Størværker: at fange Hiisis Elg, at tømme hans Hest og at skyde Tuoni Elvens Svane. Elgen havde han opjaget paa sine Sölverskier, men da han klapper dens lodne Ryg og siger:

„Hyggeligt var der at ligge,
med en ung og fager Pige“,

---

*) Kaukomieli skal betyde den, der længes mod det Fjærne.

sparker den sig lös, og da han igjen iler efter den, brydes hans Skier. Han drager nu til Tapiola, anraaber Skovens Væsner i vidtløftige Sange om Hjælp, og fanger saa Elgen. Hesten fanger han, da Ukko paa hans Bøn tynger den til Jorden med Sne; men da han med Buen under Armen, Koggeret paa Ryggen vandrer til Elven forat skyde Svanen, træffer den farlige Gubbe ham med en Vaand, et Rör fra Bölgen, som gjennemborer hans Bryst. „Han kjendte ikke Vandets Plager“, derfor blev han fældet. Han sönderhugges med Sværd, styrtes i Fossen og forvandles, Hovedet til en Tue, Födderne til Vidiegrene, Kjödets til en raadden Stub, Öinene til Tranebær og Haarret til Græsstraac.

Hans Moder seer nu af et Varsel, at han er död, flyver paa Lærkens lette Vinger til Pohjola forat söge ham, skuffes længe, springer som en Ulv i Skoven, som en Hermelin i Stendysserne, böier Træet, deler Græsset, leder mellem Lyngens Rödder, og anraaber alle Væsner; endelig fortæller Solen hende, hvor han er, Ilmarinen smeder hende en uhyre Rive, hvormed hun med paa-bundne Kvaster som Vinger og en Spade til Stjert flyver over ni Have til Tuoni-Elven og henter ham frem af Fossen, vugger ham kjærligt og læger kam med Salve, hentet af Fuglen Mehiläinen fra Maanen, fra Solen, fra Karlsvognens Skuldre og fra Skaberens egne Kjeldre. (6—8 Rune.)

Sit *andet Pohjatog* gjør han, da han, „som har et sikkert Öre, allermindste Lyd kan höre“, mærker, at Gjæsterne drage til Ilmarinens Bryllup, medens han ikke er buden. Han vil da byde sig selv:

„der en evig Bydning findes,
her paa Eggen af mit Ildsværd“.

Moderen advarer ham for de rædsomme Farer, der vilde möde ham, men han sætter sit Sværd mod Gulvet:

„i hans Haand sig Sværdet böied,
retsom Hagens friske Krone“,

med det tör ingen i Pohjola maale sig, ingen kan der spænde hans Bue. Han vandrer da afsted, kommer lykkeligt forbi Ildfossens Örn, over Ildsöen, gennem det himmelhöie Jærngitter, flettet med Edderorme, ind i Poh-

jas Gaard, tvinger Louhi til igjen at gjøre Gilde, trækker de giftige Orme op af hendes Öl, hugger Hovedet af selve Pohjas Herre, som et Blad af en Roe, og sætter det op paa den eneste Gjørdestav i Pohja, som ikke allerede bar et Fjendehoved. Men nu kogler Louhi saamange væbnede Helte imod ham, at det begynder, at

„blive meer og mere tungt at
feire Bryllup udi Pohja“.

Han rider da til sit Hjem paa Kauko-Odden, skjælvende for Blodhevnens, og beder sin Moder at vise ham et Tilflugtssted. Mod at han med Ed lover hende ikke mere at drage i Leding, viser hun ham hen til den ubekjendte Holm, hvor för hans Fader har skjult sig

„under Krigens lange Somre,
under Feide-Aarets Trængsler“.

Han seiler did og optræder der paa Öen som *den guddommelige Elsker*, ligesom han paa den för omtalte Vandring til Tapiola viste sig som *den guddommelige Jæger* og Skovmand. Strax ved Landgangen begynder han :

„Mon der findes Plads paa Holmen,
at jeg kan mig her forlyste,
at jeg dandse kan paa Græsset,
udi Möers glade Lege,
udi Pigers söde Samfund?“

og vandrer nu fra By til By, saa der blev ikke en eneste Kvinde

„ved hvis Side han ei hviler,
og hvis Arm han ikke trætter.
Tusind Brude han bevæger,
hundred Enkers Sind han böier,
blidner hundred gifte Kvinder,
i en Sommernat, en eneste“.

Kun en eneste Mö, vidste han, var tilbage; derfor reiser han sig tidlig en Morgen for atter at gjennevandre Byerne, men nu er der ikke en Gaard, ikke en Stue, hvor Kjæmperne ikke hvæsse deres Klinger, slibe deres Öxer. Sörgmodig med sænket Hoved maa han flye paa sin Baad bort fra Pigernes glade Lege, og alle Holmens fagre

Terner græde, da de see hans Mast svinde, Snekken vugges bort som et Hybenrosenblad paa Bölgen. Da vaagner atter hans Krigerlyst, han bryder sin Ed og søger til den Strand, hvor Krigeren *Tiera* eller *Kuuro* boer, for i ham at finde en Vaabenbroder. Men *Tiera* har nylig giftet sig og endnu ikke hvilet ved sin Hustrus Barm; han slynger derfor vred sit mægtige Spyd mod *Ahti*, og denne maa igjen vildsom fare ud paa *Pohja-Havet*. Der forfølges han af *Louhi* med den gyselige Vinterkuld, den yngste af hendes Sønner, og frøs med *Armen* fast ved *Isen*. Han veed vel med *Koglekvad* at befrie sig, men streifer klagende og fortvivlet om i *Ödeskoven*, tænker paa sin Barndom og sit Hjem, hvor *Gulvet* var opfyldt af *Söstre*, de ere nu adspredte — *Baaden* lastet med *Brödre*, den er kantret, alle ere de borte i *Striden*.

„Stedet veed jeg, hvor jeg fødtes,
hvert et Sted, jeg voxed op paa,
men ei kjender jeg de Steder,
hvor mig *Döden* eengang möder.“

Det er den vilde, lidenskabelige *Mands Klage*. (17—18 *Rune*.)

Hvorledes han gjorde sit *tredie Pohjatog* i Forening med *Wæinämöinen*, er allerede fortalt. Da viste han sig som en snild betænksom Mand ved til *Skibets Sikkerhed* at bringe en *Del Sidebredder* med, som gjorde god *Tjeneste* mod *Pohjahavets Storm* (II. S. 79—82.)

Kullervo.

Til *Lemminkæinens Væsen* slutter sig i *Charakteren* nærmest den krigeriske Slægt, *Brödrene Kalervo* og *Untamo*, samt *Kalervos Søn*, den vilde *Hevngud Kullervo*. *Kalervo*, den hædrede, og *Untamo*, den falske — *Landets Usling* (II. S. 206, som *Skjeldsord* I. S. 61) — laae altid i *Strid*: fiskede de, yppede *Untamo Kiv* og *Slagsmaal* om *Fangsten*, saaede *Kalervo sin Havre*, aad *Untamos Fædet*. Endelig overfaldt *Untamo Broderen* med en mægtig *Hær*, dræbte hele hans Slægt og lagde *Gaardene* i *Aske*. Blot en svanger *Kvinde* tog han med i *Trældom*; hun fødte *Kullervo*, „*Stridens Kraft*“, der den *tredie Dag* søndersparkede sin *Vugge*, den *tredie Maaned* truede med

at hevne sin Faders Död, sin Moders Jammer. Untamo frygter nu for at komme til at fostre sin egen Bane, og lader ham först i en Tönde kaste i Vandet, men tre Dage efter saae man ham ganske munter sidde og fiske paa Bölgen; derpaa brænde de ham paa et uhyre Baal, men tredje Dagen sidder han i Asken og rager med en Pind i Glöderne; nu bliver han hængt i Egens Krone, men der finder man ham ligedan siddende paa en Gren og pyntende hele Træet med udskaarne Billeder af Stridsmænd, Klinger og Spyd. Det kan da ikke hjælpe, man maa lade Trællen voxte. Men han duer til intet: skal han passe Barnet, findes det strax dödt, Svöbet kastet i Elven og Vuggen i Ilden; skal han rydde et Skovland, glæder han sig stærkt ved at faae Öxe ihænde, fælder alle de herlige Stammer og omstyrter med sin Röst hele Urskoven; skal han bygge et Gjærde, reiser han det mod Himlen, saa ingen kan komme igjennem; skal han tærskte, findes der kun Avner og Saader under hans Pleil. Saa sælges han til Ilmarinen for et Par gamle Kjødler og udslidte Leer, og *Ilmaris Frue* sender „Kalervosönnen med de blaae Strömper, det fagre gule Haar og det skjønne Skotöi“ ud at vogte Hjorden, men giver ham kun et Bröd med i Tasken, udentil af Hvede og velsmurt med Valle og Smör, men indeni af Havre og i Midten en Sten. Efter lange Koglekvad til Held for Hjorden (7 Sider) slippes den ud, i Ensomheden synger Kullervo sin Klagesang, og da Solen daler, Skyggen længes, og „Gudetiden“ kommer, tager han sit Bröd frem af Tasken. Men da han rask vil skjære det over, springer Kniven mod Stenen. „Kniven var hans Broder i hans Ensomhed, dens Egg hans eneste Kjærlighed, hans eneste Arv efter hans Fader“; og Kragen fra Grenen raader ham til at hevne Kvindens Haan, „den Hiisi-Skjöge!“ Saa drev han Köerne i Kjæret, slap Oxerne i Skoven, og jog en Flok Björne og Ulve hjem i Stedet, lystig tudende paa en Lur, han gjorde af et Kобеen, og formanende Rovdyrene til at slide Laaret af Madmoderen, naar hun kom ud at malke. Det skete; forgjæves anraabte hun Ukko om at skyde den fæle Træl med sin Kobberbue — det blev Ilmarinens Vivs, den deilige Pohja-Datters, Endeligt.

Under Sang og Spil, saa det gjalder i Heden, vandrer han nu flygtende ud paa de vilde Ödemarker, i

Hiisis' Tömmerskove, og klager fortvivlet over den haarde Skjebne —

„Nordenvinden er mit Ildsted,
og min Badstuedamp er Regnen“;

uden Fader og Moder staaer han ene i Verden, dog mander han sig op ved Tanken om, at hans Slægts Ödelægelse endnu ikke er hevnet, og giver sig paa Veien til Untamos Gaarde forat lægge dem i Aske. Da möder ham en Skovens Gumme, som fortæller ham, at hans Fader og Moder endnu leve i det yderste Lapland — hvorledes det var muligt, siges ikke. Didhen drager han, gjenkjendes med Glæde, men erfarer, at hans Søster er forsvunden i Skoven, da hun vilde plukke Bær, og den ængstelige Moder har ikke siden kunnet finde hende; Echoet svarede paa hendes Raab: „Aldrig meer hun her i Livet kommer atter til sin Moders Bolig“. Kullervo søger nu Arbeide, men vild og uopdragen, som han er, gaaer det som hos hans tidligere Herrer. Skal han roe, knækker han Tollene og sprænger Baaden, skal han stange Aal, stanger han Havet til Vælling og Vodet til Blaar; saa drager han ud for at betale Skatter og möder paa sin Vei over Wæinös Heder en gyldenlokket Mö, som færdes paa Skier, paa sin Vei over Hayets Flade en Mö, som vader i Vandet, og paa Pohjas Ödemarker en Mö med Perletænder og Smykker paa Brystet. Den ene efter den anden byder han til sig i sin Slæde, de to svare: „Döden komme i din Slæde!“, den tredie tager han med Magt, hun truer ham, men han lokker hende ved at vise sin Pengekiste, og krænker hende i Slæden. Men da de fortælle hinanden deres Herkomst, viser det sig, at det er *hans Søster* — hun synger en yndig Klagesang, styrter sig ud af Slæden, ned i Fossens vilde Hvirvel og finder en Tilflugt i Tuonis (Dödsgudens) Bolig. Han sönderskjærer Skaglerne, kaster sig paa Hesten, iler hjem og jamrer for sin Moder:

„Havde du mig kvalt i Badstuen,
kastet Vuggen ind i Ilden —
ei jeg aner, ei jeg fatter,
hvor min Död jeg burde söge:
om i Björnens Svælg, i Hvalens Bug —

Dödens Gab jeg gaaer at trodse,
træder frem til Kalmas *) Porte,
frem til Krigens vilde Valplads!“

Saa ruster han sig igjen til sit Hevntog og sliber Sværd
og Spyd,

„herligt er at döe i Striden,
skjönt at falde under Sværdklang,
höitidsfuld er Krigens Sygdom,
Manden vandrer hastig heden,
rykkes bort altuden Sotteseng!“

Fader og Broder og Söster forbander han, kun sin Mo-
der —

„Ikke Modrens Sjæl du fatter,
kjender ei et Moderhjärte“ —

tager han vemodig Afsked med og besynger smerteligt
hendes Död, da han siden erfarer den. Nu nedhug han
hele Unto-Folket, lod Stuerne gaae op i Luer og levnede
kun Ovnens Stene; kommer saa tilbage til sit Hjem, men
finder Huset tomt, Arnen kold og Baaden borte; Fader,
Moder og Söster ere döde, kun den troe Hund er til-
bage, med den drager han til Tapiola for at söge sit Op-
hold af Vildtet hos „Skovens blaae Jomfruer“. Men da
han kom til det Sted, hvor han havde krænket sin Sö-
ster —

„der græd Græssets grønne Tæppe,
Lyngens Blomster bittert blöde“ —:

spörger han sit Sværd, om det med Glæde vil drikke
brödefuldt Blod — „hvorfor ikke? Ogsaa skyldfrit Blod
jeg drikker!“ — fæster det derpaa i et Træ og styrter
sig paa det. Da Wæinämöinen hörer hans Död, raader
han Efterslægten til ikke at opfostre Börn strængt og
slet.

Jeg seer i den förste Del af dette tragiske Sagn et
Billede af Hevnen og den blodige Feides uimodstaaeligt
opskydende Magt, i den senere Del den Forbandelse,
som knytter sig til den vilde stridige Lidenskab. Da det
i Castréns Oversættelse kun findes i en dunkel og man-
gelfuld Form (19 Rune), har jeg fortalt det efter et Brud-

*) Ligenes Hjem.

stykke af anden Udgave af Kalevala, oversat af C. G. Borg, Helsingfors 1851. Sangene udmærke sig ved en kraftig og gribende Skjönhed, og lide mindre af den for den finske Poesie saa eiendommelige trættende Vidtløftighed. Hos Castrén kaldes Kullervo stadigt Kalevas Ætling, men hos Borg hedder han blot Kalervos Søn.

Disse ere altsaa de *Kalevas Sønner*, som besynges i Runerne; dog maa Wæinö, Ilma og Kauko, som oftere sammenstilles (I. S. I. II. S. 96), vistnok ansees for de tre ypperste. Kaleva-Sønnerne vare „fra den mellemste Verden, fra Himlens Midte“ (II. S. 131), og skulle have været tolv i Tal (Gananders *Mythologia fennica*), men de Tolvs Navne nævnes ikke. Ligesaalidt som der om Faderens Liv fortælles andet end hans ovenfor beskrevne Opvækkelse ved Wæinämöinen.

Pohjola.

„Det mørke Pohjola, det skumle *Sariota*“, ogsaa *Pimentola*, *Utappala*, *Nordens yderste Ende* eller sletten *Lapland* og Helvede kaldet, er „den kolde By“, Frostens, Mörkets og Dödens Hjem. Men skjönt Dödens Rige er Pohja underlagt, er det dog forskjelligt derfra.

I Pohjola er der Overflod paa Is og Sne; Marken, Floder, Søer, ja Luften er opfyldt dermed, der findes Sneborgen, Harer og Bjørne, Høge og Ænder ere rimklædte, isbedækte; en isklædt Dreng, een Favn i Maal om Smalbenet og to om Hofterne, ligesaa en rimbedækket Pige raader derfor (II. S. 144—5); Frostens er den yngste af Herskerinden Louhis Sønner, den skjønneste blandt dem, hun fostrede (II. S. 39), han bedækker Hav og Land med Is og Sne. Uden Velstandsmøllen Sampo var der Mangel; kun onde Folk bringe Dödens Rige Melk (II. S. 51), og Sol og Maane røves til forfærdelig Skade for Menneskeheden af Pohjas Frue, men kun for at lukkes inde i et Staaftjeld. Sygdomme og Plager fødes der af Louhiatar*), Pohjas gamle Skjöge, og skikkes ud over Verden (25 Rune), ogsaa Sygdomsbjerget maa rimeligvis søges der (II. S. 125).

*) Den samme som Louhi (Ganander: *Mythol. fennica*).

Men uagtet Sangerne i Almindelighed ikke kunne finde forførdelige Ord nok til Skildringen af den Udørk, synes der dog at være et ganske hyggeligt Hjem, naar Louhi vil gjæstfrit modtage nogen. Det gaaer dermed som med vort Helheim. Den Morgen, Wæinö førstegang lander der, er Stuen feiet og varmet, og Kjød og Öl sættes frem; Ilmarinen faaer en god Seng; og Boder fulde af gode Klæder og Smykker staae paa Bakken (I. S. 16. 48). Da Brylluppet feires, er alt saa prægtigt, som nogensteds: Stuen hundred Favne lang, Stolperne af Ben, Sparrerne af Æbletræ, Arnen af tydske Stene, Bænkene af Jærn og Smaamynt, alle Redskaber af Kobber og Guld, og Fødevarer er der i Overflod.

Nærmer sig derimod en Fjende, er alt gruelt: Ildstrømme og Hdsøer stille sig i Veien, Jærnhegnet reiser sig mod Himlen, indflettet og omsnoet af giftige Orme, Ageren er et Myller af Edderslanger, Bjørne og Ulve holde Vagt, jærnklaedte frygtelige Kjæmper sidde ved Drikkebordet. Ilmarinen pløiede Orme-Ageren og töilede Udyrene (12 Rune). Herren er *Hiisi-Guden*, ogsaa *Lempo* eller *Piru* kaldet, Louhis Søn; hans Navn bruges dog mere som et Skrækkebilede for alt Ondt, ensbetydende med en Djævel, end han selv handlende træder op. (I. S. 22. 37. 68. 107.) Han eier en ildspyende Hest, *Lempofolen*, med Jærnhove og Ildmanke, hverken paa Luftens eller Dödens Glati glider den, „fortræffelig for en Ryter, som vil age haardt“; Lemminkæinen tæmmer den. (I. S. 80. 114.) Dens Haar have hemmelighedsfulde Egenskaber, af dem snoes den sikke Bucstreng og Harpens Streng (I. S. 6. II. S. 87); Videre eier han en *Elg*, et stolt Skovdyr, Hovedet af Hedens Tuer, Benene af Vidier og Gjærdestave, Skindet af Granbark, Kjødets af en raadden Stub, Öinene af Stene. Lemminkæinen fanger den (7 Rune). Endelig tilhørte ham ogsaa *Tuoni-Elvens* Beboere, den vældige *Swane* og *Gjedden*, Fjeldfisken, som havde slugt 1000 Helte; den dræber Ilmarinen og smager dens Kjød, men den möder dog igjen i hele sin Kraft de tre Guder paa Pohjatoget, da deres Skib strander paa dens Ryg. Da gjennemborer Wæinö den og danner sin Harpe af dens Ben. Hiisis Kjædler ere uhyre (I. S. 37) og hans Skier fortrinlige (I. S. 68). *Herhilwäinen*, Hiisi's Fugl, er et pilsnart Sendebud, som anstifter Ulyk-

ker (I. S. 32), modsat *Mehiläinen*, Kalevas Fugl (I. S. 31. 94. 153); ligesom *Pohja-Oxen*, det uhyre Dyr, hvis Födder stode i hvert sit Rige, og som kun den ukjendte Dverg, der steg op af Havet, kunde slagte (I. S. 145—6), modsættes *Wäinös Oxe*, hvormed Wäinämöinsens Svend Sampsa plöier Frugtbarhed udover al Jorden (II. S. 113).

Den der förer Pohjafolket til Kamp og ved sin Koglemagt styrer Riget, er egentlig *Louhi*, den frygtelige Frue, med lange vidtstaaende Tænder; hun styrer lige godt Skibet med de tusind Mænd ved Aarerne og tusind ved Vaabnene, og flyver som en Drage, Aarerne ere Vinger og Roret Stjert, alle Kjæmperne bærer hun paa den. (II. S. 103. 106—7) sml. Ahtis Moders Flugt (I. S. 92). Men og i en Lærkes eller Siskens Ham kan hun besörge sine Ærinder, og, naar hun vil, være en venlig, veltalende Værtinde. Hendes Datter er den deilige *Pohja-Mö*, som fik Ilmarinen. Hendes Husfolk ere Mænd med lange Snuder, stolte Kjæmper, Koglesangere, Seere, Spillemænd, Spaamænd og Troldkarle, „som med törre Halse drikke af Laplands brede Vig“ (I. S. 60—61). Kogleriet i Pohjola har en fælere Charakter end det sædvanlige: tre lapske Troldmænd sade nøgne paa en Sten paa Jorden en Sommernat og koglede mod Lemminkäinen (I. S. 55). Den höithædrede Smedekonst maa Pohja savne, der findes ingen Esse der (I. S. 49); men de mægtigste Lægemidler kunne hentes fra „den kolde By“ (I. S. 38).

Dödens Bolig er „det dybe *Manala*“ (Underverdenen) eller *Kalma* (d. e. Liglugt), behersket af Guden *Tuoni*, efter hvem det og kaldes *Tuonela*. Det ligger i Pohjola eller endnu nordligere, ved Nordens sidste Ende, paa Laplands Ödemark; Navnene paa disse Riger bruges ofte iflæng. Nedgangen til Dödens Grube gaaer gennem *Ildsöen*, „den hellige Flods Hvirvel“, ogsaa *Turja-* eller *Rutjafossen*,

„Hvirvlen, som af Luer syder,
Gabet fraadende og rædsomt,
hvori Træer brat nedstyrte,
Graner rulle ned med Rödder,
Fyrrer med de rige Kroner“ (I. S. 62. 116)

Lemminkäinen styrtes deri, efterat Tuonis Sön har sönderhugget ham med sit Sværd, og skylles bort af Tuoni-

Elven. Det er det Sted, „som sluger Mænd, drukner Helte udi Voven“ (I. S. 13. 44). Almindelige Udtryk om Döden er at „synke til Manala, gaae til Kalmas Bolig“ eller: „Tuoni tager ham“ (I. S. 55. 99. II. S. 62. 132).

Tuoni beherskede et mægtigt og ubetvingeligt Folk, *Manala-Folket*, væbnede med Sværd og Spyd; dog dysede Lemminkæinens Moder dem i Sövn ved at formaae Solen til at sende sine hede Straaler ned i den mørke Bolig (I. S. 92). Hans skjævmundede Datter havde krogede Jærnfingre, ligesaa hans Sön (I. S. 102). I Elven boede den för omtalte Kjæmpegedde og den vældige Svane, og Fossen bevogtedes af en Mö, som Wæinämöinen besværges at standse Faldets Hvirvel, at hans Skib kan stryge frit igjennem (II. S. 83).

Pohjolas og Kalevas Magter laae i en stadig Kamp med hinanden om Verdens Skatte, især om Sampo og Himmellegerne. Dog var der ogsaa fredelig Samfærdsel, idet de gjensidig trængte til hinanden, Pohja til Ilmarinens Hammer og Wæinämöinens Harpe, Kaleva-Sönerne til skjønne Hustruer. Jeg havde ønsket at gjenemgaae disse Kampe i Sammenhæng, men da Pladsen ikke tillader at gjøre det udförligt og tydeligt nok, har jeg foretrukket at indflette det Væsentlige deraf i Skildringen af de forskjellige Riger og Personer.

Tapiola.

Det tredie af de finske Guderiger, som sædvanlig förrer Navn af „det yndige *Metsola*, det aarvaagne Tapiola“, tænkes at grændse til Hiisi's Skove og Ödemarker, men, hvorvel det i sin stille lykkelige Ensomhed holder sig udenfor Striden, dog at være i venlig Forstaaelse med Kalevala. Det er Jagtens ubegrændsede tillokkende Egne, hvor Skovens velgjörende Væsner glæde Jægeren med at sende Vildtets; tallöse Hjorder frem for hans Bue og lade hans Sange og hans Horn give Gjenlyd i Urskovens Dale. Der er alt rigt og glimrende, klædt i Sölv og Guld, i Silke og Klæde, baade Træer og Dyr, Höider og Veie; i Skovens Dyb paa *Tapio-* eller *Linna-Bjerget* (II. S. 52) staae *tre Borge*, en af Træ, en af Ben, en af Sten, med sex gyldne Vinduer paa hver Væg, det er

Havulinna, der boe de, som skjænke Fangsten (I. S. 74, Kullervo S. 64). Herskeren er *Tapio*, Skovens „snilde, skjønne Graaskjæg, Dyrenes Konge“, med sin Dronning, „Skovfruen med den ædle Væxt“, *Mimerkki* eller *Etelæ*, „Naturens Moder“, ogsaa *Hongotar* eller *Sivutar* kaldet. Deres Døttre ere „*de blaae Skovmøer*“, som spille paa Honningfløiten, drive Vildtet frem med deres Vaand og oplive Hundene. *Tellervo* eller *Tuulikki* nævnes som den ypperste af dem; hun kaldes ogsaa *Mielikki*, Skovsønnens Hustru, eller *Kave*, Naturens Datter; hvilket sidste Navn hun deler med Lemminkæinens Moder (sml. I. S. 84. med S. 111. og II. S. 171. I. S. 70. 75), medmindre de ere eet Væsen. Herhen hører ogsaa „Lyngens Blomster-Jomfruer, de Møer, som vogte Græsset og boe ved Himlens Midte“ (II. S. 51). En udmærket Plads blandt Skovens Beboere indtager desuden Bjørnen *Ohto*, som egentlig var født i Himlen „paa Karlsvognens Axler, paa Björnens Skuldre“, og kjærlig fostret af Skovfruen *Mielikki* i en gylden Vugge, hængt under den luneste Gren, til han blev stor og trind, med krumme Ben, lange Haar, blaa Hale, plirende Öine og Næsen stumpet og rund som et Nøgle; hans Tænder dannede hun af Fyrrens Sølverkvist. Ham lokkede *Wainämöinen* med en lang glimrende Koglesang under Klängen af sit Jægerhorn til sin Gaard og berövede ham Næsen, at han ikke mere skulde kunne lugte, Öret, at han ikke mere skulde høre, og Öiet, at han ikke skulde see, saaog Tænderne, at den arme Karl aldrig mere skulde skade Hjorderne: derpaa förte han ham under höflige Lovsange tilbage til sin Hi (28 Rune). I disse Sange saavel som i Lemminkæinens Jægersange (I. S. 69—79) har man den skjöneste Beskrivelse af *Tapiola*; men ved denne Skjönhed er dog at bemærke, at ingensinde fortabe de finske Skjalde sig i en mere trættende Vidtløftighed, i en mere barnagtig Leg med Billeder, end naar de komme ind i *Tapios* Verden; det synes som om Skovens Glæder betog dem den sidste Rest af Besindighed.

Havet.

I Dybet boede det rige *Ahti-Folk*, „i en Sten med brusten Side, i en leverfarvet Klippe, i en lidet rumme-

lig Bolig, stænget bagved hundred Laase, fast ved Tusindtal af Nøgler“ (II. S. 206). Det var ellers en hyggelig Bod, hvor Faderen sad ved Vinduet, Moderen stod paa Trappen (II. S. 193).

Herskeren er *Ahti* eller *Ahto*, „Vandets graaskjægede Gubbe“, med sin Dronning *Wellamo*, „Vandets skjønne overflødige Frue, der med den gyldne Kam udreder sine lange Lokker“, men ogsaa det gamle Rörbryst „med en Skjorte af Tang“ (II. S. 93. 138—9). „Hun hæver sin blaae Hue, sin fine Fold op af Kilden, sit rene Aasyn af Gruset“, naar hun paakaldes (I. S. 110), og er en kjærlig Moder, der gjerne vil give sin Datter til Wæinænöinen, forat faae saa mægtig en Svigersön, hun havde jo henrykt lyttet til hans Strengelæg (II. S. 93. 194); men da hun mistede sin Datter, græd hun saa tunge Taarer, at de svulmede til trende Elve (II. S. 201) *Datteren* var „den voveskyllede Jomfru, Vandets alleryngste Datter“, men desforuden var der talrige „*Wellamos-Møer*“ (II. S. 205—6), I Indsöen var der en *Barneskare* (I. S. 110), Hos Ahti, „i den fiskopfyldte Bolig“, findes Rigdom nok: da Sampo blev styrtet i Havet, sank en Del Stykker deraf ned gjennem det klare Vand til Bundens Grus og forvandledes der til

„Ahtis Börns dulgte Skatte,
Havet Rigdom ikke savner,
Skatte fattes ei for Ahti“.

Siden fik han Wæinös Harpe (II. S. 102. 109. 177).

Den berømmeligste af denne Slægt er Ahtis Sön, den unge *Joukahainen*. Da han „med Gny og Bulder foer frem“ i sin Slæde, mödte han Wæinænöinen, der „roligt tilbagelagde sin Vei“; den Gamle forlanger, at han som den Yngre skal dreie af, men han gjør Paastand paa, at ikke Alder, men Visdom skal afgjøre, hvem der har Ret til Veien. Kjoretöierne forvikles i hinanden, og en Visdomskamp begynder. Joukahainen kjender Dyrenes Natur, Menneskets Levevis, det ældste af Træer (Pilen), den ældste af Jordarter (Törv), af Fisk, af Fugle (Finken) og af Orme; veed, at Ilden födtes af Himlen, Vandet af Klippen, Jærnet af Rost; endelig mindes han Skabelsens Undere. „Barnets Kundskab imod skjægget Heltgubbes“, svarer Wæinö, „det var mig, som huled

Havet“ osv., han besynger da Skabelsen. Nu vil Joukahainen rose sig af Koglemagt, men: „Barnesludder, Kvindestladder!“ raaber den Gamle og kvæder selv, saa

„Havet svulmer, Jorden skjælver,
Kobberbjerge mægtig rystes,
Portene i Pohja revne,
Himlens faste Buer briste“,

da synker Joukahainen i Kjæret til Armene, hans Hund fæstes med Poterne i Stenen, Tænderne i Sivet, hans Bue staaer som „en Bue over Vandet“, hans Pile ile bort som Høge, hans høie Hjælm er paa Karlsvognens Skuldre, hans blaae Kappe en Sky paa Hvælvingen, hans fine uldne Bælte en Kreds af Stjerner. Forgjæves byder han to Buer og to Hingster, men Wæinämöinen har dem selv bedre, kun hans Søster vil han modtage i Udløsning; det gaaer da som för er fortalt (30 Rune). Joukahainen er en af de Store, fra hvem Sangens Trylleord kunne hentes, nemlig „fra hans Bues Bane“ (I. S. I.). Man kunde formode, at denne er Regnbuen, som iøvrigt ellers kaldes Ukkos Bue (I. S. 139.).

Himlen.

Det er alt oftere berørt, at efter Finnernes Tro var Himlen sammensat af mange, ni eller færre, skinnende Hvælvinger eller Laag, kunstig smedede, saa Hammer og Tang ikke kjendtes paa dem. I Himlens Midte, „den mellemste Verden“, boede i ophöiet almægtig Majestæt, „Overguden, den milde, den store Gud, Himlens Gud, den himmelske Fader, Skaberen“, sædvanlig *Ukko* eller *Kave*. *Ukko* kaldet (I. S. 38. II. S. 101. 112. 153 og ellers meget hyppigt nævnet).

Ukko er et dunkelt Navn, hvormed og andre Guddomme, især Wæinämöinen, kunne hædres, men den himmelske *Ukko*, „*Tordenskyens nære Nabo*“ kjendes dog som oftest let paa, at han paakaldes af alle den finske Trosverdens Væsner, baade af Wæinö og Louhi, baade af Guder og Mennesker. Han synes at staae udenfor eller höit hævet over disses Kampe og Lidelser, uanfægtet i sin Herlighed, men hörer dog gjerne den Betrængtes Bønner og sender Hjælp med sin Torden eller Sne, med

Hagel eller Regnskyl. Ham er det væsentlig, der giver Koglekvadet dets Magt, derfor er det en staaende, ved ethvert Kogleri tilbagevendende Forholdsregel, at paakalde Ukkos Hjælp. Wæinämöinen beder ham om en lykkelig Hjemfart og takker ham for sin Helbredelse (I. S. 16. 40); Louhi anraaber ham om en Storm for at knuse de tre Guders Skib (II. S. 101); Lemminkäinen formaaer ham til med svære Snemasser at trykke Hiisis Hest til Jorden (I. S. 81); hans Moder beder om Hjælp til at finde sin Søn (I. S. 89) osv. osv.

Den vidunderlige Maade, hvorpaa Wæinös Födsel beskrives i I. Rune, skal efter andre Sammenstillinger af Sangene gjælde Ukko (Ganander: Mythologia fennica pag. 34. G. Rein et W. C. Palmroth, Positiones circa Myth. fennicam, Helsingfors 1827), hvis Moder da skulde have været Kunnottari, som stammede fra Kunto d. e. Naturens Kraft; en Mening, der dog synes at være opstaaet af, at de Lærde, der tænke sig Wæinö som en menneskelig Helt, frygte forat tillægge ham saa høie Navne som Kave Ukko, Nordens Herre. Sikkert er det imidlertid, at Ukko deler en Skabers Navn og Værdighed med Wæinö, og saare hyppig paakaldes som saadan. Derfor kan det heller næppe være andre end ham, der som den første af de Tre smedede Himlens Hvælvning og reiste dens Piller, udströede dens Stjerner (II. S. 189), thi Ilmarinen

„har den store Gud (jalo jumala)
længe dybt i Skjægget skuet,
medens för han Himlen smeded,
hamrede et Laag for Luften“,

derfor var han saa ypperlig en Smed. (Rein et Palmroth positio XI.) (II. S. 153). Er dette Tilfældet, maa det og gjælde ham, naar det hedder:

„Maane, du som Gud har skabt!“ ell.
„O du Sol, som Gud har dannet,
Straale, fostret udaf Skaberen!“ ell.
„Gudens Morgenröde opgaaer“,

(I. S. 90. 91. 116. sml. Kullervo S. 21). Sikkert er det ogsaa, at Ukko raader for alt, hvad der kommer fra Him-

melhvælvingen ; Bönnen om hans Hjælp lyder almindeligvis saaledes :

„Ukko, du ved Himlens Midte,
Tordenskyens nære Nabo!
Lad nu Himlens Hvælving aabnes,
Firmamentet sønderrives ;
Luften blive helt til Vindver,
Himlens Laag til tvende Dele,
Sne til Skistavs Höide falde“ osv.

Eller: „Ukko, höieste blandt Guder,
Fader i den höie Himmel!
Du, som Skyerne behersker,
raader over Himlens Trækskyer!
Hold en Sammenkomst i Skyen,
Hold et Raad blandt Solens Straaler,
send os fra Sydvest en Skykant,
skik en anden hid fra Vesten,
lad en tredie groe i Öster,
slyng en ilsomt hid fra Sönden.
Stænk saa Vandet ned fra Skyen osv. (I. S. 81. II. S. 112).

Ogsaa umiddelbar Bistand kan Ukko yde, hvorfor Wæinö tilraaber ham :

„Stik dit blanke Sværd i Bölgen,
styr min Snekke med din Klinge!“

Han hörte dog ikke Bönnen, og Wæinös eget Sværd fandtes forsvarligere (II. S. 84). Ukko var altsaa bevæbnet med Sværd ; ogsaa med Bue og Kobber-Pile (Kullervo S. 30). Hans Himmelbue var ellers Regnbuen, som det hedder :

„Sönder brast for Ukko-Buen,
og for Maanen Hornets Spidse“ (I. S. 139.
Rein et Palmroth. positio V).

Ogsaa Lægemedler fik man kraftigst fra Himlen : Mehilæinen hentede Honning, det sædvanlige Lægemedel, „fra Skaberens egne Kjeldre, fra den store Faders Kamre“, til at helbrede Lemminkäinen (I. S. 95) ; mod en Sygdom, „udklækket af Skaberen, tilladt af Gud“, forlod man sig paa Ukkos Hjælp (I. S. 108) ; og Wæinö beder ham,

„med sin hellige Mund, med det varme Aandedræt“ at blæse paa den Syge, „at komme med sine Hænder, med sine Ord“ paa de Vunder, hans egne ikke kunde naae (II. S. 125. 128. I. S. 26). Iøvrigt var han Naturens Herre; ved hans Bistand flød Bjergene af Smør og Fedme (I. S. 117), fremmedes det glade Jægerliv, fandtes Veien i Skoven og lød Tapios Fløite saa lifligt (II. S. 176); han beskjærede Hjemmet med Fred (I. S. 162). Til hans Værdighed som Overgud og den store Fader hører endelig endnu, at baade den gamle Kaleva, Wæinö og den Gubbe, der helbredte ham for Öxesaaret, kaldes Ukkos Sønner (I. S. 26. 108. *Ganander Mythol. fennica* pag. 34). Kaleva Wipunen nævner desuden en Skyernes Behersker som sin Broder (I. S. 109), altsaa Ukkos Søn.

Den Formodning ligger nær, at den hele Ukko-Tro er en christelig Tilsætning. Dog troer jeg det ikke; thi baade er han paa det nøieste indviklet i Sagn af utvivlsom hedensk Oprindelse, for Ex. Himmelhøvlingens Smedning; og i sig selv synes en Veirligets især Tordenens Gud en temmelig nødvendig Bestanddel af en hedensk Trosverden. Omvendt have andre ogsaa antaget ham for Finnernes oprindelige Hovedgud, medens Kalevas Sønner kun holdtes for menneskelige Sagnhelte og Stamsfædre (*Ganander. Rein et Palmroth, posilio VIII. Castrén, Förord X, XIII, XVII osv.*); men, da idetmindste Hiisi, Tapio og Havguden Ahti, saa og Skovenes og Havets øvrige Væsner baade kaldes og stadig anraabes som Guder (juma), og Kalevas Æt dog i Æt og Alt viser sig som dem jævnbyrdig, ja overlegen, navnlig er den egentlig skabende og velgjørende Magt, seer jeg ikke, at Finnerne have mere Grund end ethvert andet Folk til at forklare deres Oldsagn historisk. Vistnok kunde det synes at nedsætte Kalevalainerne, at de saa ofte paakalder de andre ovennævnte Guddomme, men det er en med hele Koglevæsenet nær sammenhængende Egenhed ved den finske Verden, at den ene Guddom paakalder, eller rettere koglende besværges den anden. Da imidlertid Wæinö, hvorvel han kaldes Gud (II. S. 148), alligevel tilligemed den gamle Kaleva stilles i Modsætning til „Guderne“ (I. S. 38. 111), maa dog saameget indrømmes, at denne Slægt idetmindste ifølge Runernes nuværende Skikkelse staae Menneskene nærmere. Hvad nu igjen Ukko angaaer, saa tillægges

der ham vistnok Benævnelser, der maae være opstaaede under christelig Indflydelse, som: „den sande og aabenbare Gud, den hvem Naaden udgaaer fra, Altings Skaber“ (I. S. 39. 40. 41. II. S. 176); i de christelige Sange — som jeg ikke kjender — skulle desuden Ukkos Egenskaber og Tilnavne være overførte paa vor Herre (Rein et Palmr. pos. XII). Dette kan dog ikke være en afgjørende Hindring for at antage ham for en oprindelig finsk Guddom, der paa samme Vis herskede over Himmelhvælvningen, som Hiisi over Nordens Ödemark, Tapio over Urskovene, Ahti over Havet og Kalevas Æt over Menneskenes Bygd. Kun een Ting kunde gjøre dette Resultat tvivlsomt, det er, at da Sol og Maane er røvet af Louhi, tænkes der ikke paa, at det var Ukko, der baade havde lidt det største Tab, og maatte være den nærmeste til at bringe Hjælp. Men Sagen er, at Betragtningen her ganske gaar ud fra Menneskeverdenen, det var den, der maatte synke i Elendighed, naar Himmellyset var slukt, derfor er det Wäinö og Ilmari, der have at raade Bod derpaa.

„Lede herskede blandt Mennesker,
Lede og blandt Fugle raaded,
svært det var for Vandets Fiske,
og for Skovens Hjord en Trængsel,
da ei Solen mere lyste,
ei den milde Maane skinned.
Gjedden kjender Bundens Hule,
Fugles Bane Örnen skjønner,
Vinden følger Gaasens Dagvei,
men ei veed det stakkels Menneske,
om nu Morgenen er inde,
eller Natten vil sig nærme
paa den taagedækte Odde,
paa den skovbevoxne Holm.“ (II. S. 147)

Ogsaa er det paafaldende, at ved den ægte finske Koglejagt, der anstilles efter den bortslupne Ild, hvoraf et nyt Himmellys skulde været optændt, er det netop „Solens Sön, den stærke, skjønne *Pani*“, der „pludselig hopper ned fra Fjeldet,“ og yder den væsentligste Tjeneste med at fange den Gjedde, der havde slugt den Lax, som havde ædt den Sik, i hvis Mave fandtes det blaae Nögle, hvori Ilden havde gjemt sig. Solens Sön viser sig derved stærkere end selve

Wæinö, idet han opskjærer Gjedden forat gribe Ilden, der dog atter smutter bort og endnu engang brænder en Del af Jorden. Denne Panu maa da vel være i Slægt med Ukko, som han og paa samme Vis, som Ukko pleier, paakaldes om at løfte Ilden til Himlen „at denne kan lyse om Dagen og hvile om Natten, oprinde hver Morgen og synke ned hver Aften“ (II. S. 143); og selv kalder han sig Skaber (S. 141). Men paa den anden Side identificeres han rigtignok med selve Ilden (S. 145—6), og synes i det Hele at være et af den Slags oftere forekommende dunkle Væsner, der ikke have andet Liv end at være et Led i Kogleriets langsommelige Kjæde (26 Rune).

Af Firmamentets øvrige Beboere indtage da *Sol*, *Maane* og *Karlsvognen* den ypperste Plads. De ere mægtige Væsner: Wæinö paakalder dem om Hjælp ved sin Fødsel (I. S. 4), men ere dog hans Koglemagt undergivne: Maanen og Karlsvognen kogler han ned i et Træ (I. S. 43. 45) og alle tre standse forat høre Wipunens Kvad, ligesom de og lytte til Wæinös Strengelæg (I. S. 118. II. S. 92) En Flugt gennem Himmelummet betegnes som oftest ved:

„Over Maanen, under Solen,
langsmed Karlsvognens Skuldre.“

Karlsvognen kaldes „den store Björn“ og paa dens Skuldre fødtes Tapios Björn, den herlige Ohto (II. S. 169—170). *Solen* skildres under et dobbelt Billede: som „en hovedlös Gaas, en vingelös Fugl“ (I. S. 92), eller og tilligemed Maanen som en deilig Mö:

„Ja den ynderige Sol
og den fagre milde Maane
sade, een paa Luftens Dække,
lysende paa Himmelbuen,
og den anden paa en Mulmsky,
herligt straalende ved Kanten.
Der de deres Guldvæv sloge,
konstigt vov paa Sølvertøiet,
med en gylden Væverspole,
med en Ske af Sølver dannet,
førte Skeen hid og did,
lode Skaftet hæves, sænkes.

Men da sælsom Lyd de hörte,
 Heltens Spil, det lifligt klare,
 foer fra Haanden Væverskeem,
 flöi fra deres Fingre Spolen,
 Vævens gyldne Traade brast,
 og dens Sölvertraade sprunge“ (II. S. 92)

Fra deres Væv havde man det fineste Linned, hvoraf Wæinö tilböd Havgudinden Wellamo en Skjorte istedetfor hendes egen af Rör og Skum (II. S. 138). Iövrigt ere de omtalte Billeder ikke meget forskjellige, da en Gaas (hvad Castrén af Höflighed oversætter ved Due) er et almindeligt Sindbillede paa en Pige. Sol og Maanes Vandringer over Himlen tænkes altsaa som en Fugleflugt, ligesaa deres andre Bevægelser: naar Solen vil skinne med dobbelt Kraft, flyer den ned i Træernes Toppe; og var Værket fuldfört „flagrede“ den igjen op paa sin Plads (I. S. 92). Hvorledes Himmellegerne bleve stængede inde i Staaljældet af Louhi, er fortalt. I Pohjola var der ellers „hverken Sol eller Maane eller Luft, som kvæger Huldet“ (II. S. 124).

Fra Himlen var og *Ilden* kommen: den var fostret paa Himmelbuen, og derfra falden ned til Menneskenes Tjeneste (II. S. 188. 167). Den var en forfærdelig Magt; da den slap ud af sin Vugge deroppe, slog den ned i *Turri Palvonens* Stue, dræbte Barnet i Vuggen, det gik til Manala, men Moderen forstod at besværge den ud i Söen, som da bruste saa grueligt op, at alle Fiske kastedes paa det Törre; den slugtes af Fisk, men de bleve rasende af Smerte (II. S. 132 fl.). Noget der svarer til andre Folkeslags store Vandflod, var „*det store Törkeaar*“, da „udtörredes Himmel og Hav, Turjafloden dæmmedes og ‚Jordanfloden‘ standsede, Ilden kunde ikke slukkes“ (I. S. 28. 36). Ene Jærnet undflyede.

Elementerne vare tre Brödre: Vandet den ældste, han födtes i Klippen, Ilden den mellemste, som var fra Himlen, og den yngste Jærnet, hvis Ophav var Rosten, og hvis Skjæbne er fortalt ved Wæinös Helbredelse (I. S. 28. II. S. 188). Forestillingen gaaer formodentlig ud fra den Iagttagelse, at Ild har Magt over Jærn, og Vand igjen over Ild.

Sövnens Naale, hvormed Wæinö sænkede Pohjafolket

ned til det skumle Sariola, omtales II. S. 97. De synes at svare til „den Torn, hvormed Dáinn hver Nat slaarer alle Drotter i det klare Midgaard“, (Odins Ravnescang 13), og Odins Sövnertorn i Sigdrifumál.

Omridset af den finske Trosverden er nu fuldendt; der staaer kun tilbage at sige et Par Ord om disse Sagns Ælde. Men da jeg ikke har kunnet forskaffe mig noget Skrift herom af den nyeste Litteratur, og jeg af: A. J. Sjögren, über die finnische Sprache und Litteratur, St. Petersburg 1821, seer, at man for 20 Aar siden aldeles intet vidste derom, bliver det kun saare lidet, hvad jeg har at fremføre.

Man kunde for det første spørge, om det virkelig er en forchristelig Hedentro, vi i Kalevala have for os, eller blot middelalderlig Folketro blandet med nogen indført Christendom. Derimod har jeg allerede udtalt mig i mine Bemærkninger om Ukkø; og et afgjørende Bevis forat Kalevas Runer udgive sig selv for forchristelig Hedenskab findes paa den sidste Side: Mariatta „det smukke Barn, som i Uskyld altid leved, som sin Kydskhed altid vogted“, havde født sit Barn, Jesusbarnet, og der søgtes En, som „skulde dømme over det stakkels Barn“. Wæinämöinen hentes, men han fordrer, at Hovedet skal knuses paa Drengen. Da udbryder det to Ugers Barn:

„O du Gubbe fra det Fjærne,
du en Troldkarl fra Karelen!
Nu en daarlig Dom du fælded,
nu du Loven skjændig tolked.“

Drengen blev døbt „til en Konge over Skoven, Vogter over Pengeholmen“, men den overvundne Wæinö kogler i heftig Vrede og Skamfuldhed sidstegang sin Kobberskude frem, og

„gjennem Brændingen han styrer,
seiler bort til høiere Egne,
færdes hen til lavere Himle“.

Kun sin Harpe efterlader han, som det før er omtalt. Der gives desuden en stor Mængde Runesange, hvori de bibelske Fortællinger og kirkelige Legender paa phantastisk Maade ere blandede med de fra Kalevala bekjendte

Forestillinger. Deraf kjender jeg vel kun den omtalte 32 Rune af Kalevala og de af Ganander anførte Brudstykker, men saameget synes dog utvivlsomt at fremgaae af en Sammenligning med disse, at Kalevalas Indhold tilhører en anden, en hedensk Verden. Jeg siger med Flid: dens Indhold, thi en anden Sag er det, at Sangenes nuværende Form ganske sikkert ikke bære nogen fjærn Fortids Præg. Tvertimod, disse Runer leve den Dag idag paa Folkets Læber, og ere hvad den større eller mindre Udførlighed og Skjönhed angaaer, ganske underkastede den Bevægelighed, som er uadskillelig fra et saadant Liv. Der gives endnu Sangere, som formaae at recitere den største Del af Kalevala i Sammenhæng (Castrén, Förord S. V. XXIII); og tilstrækkeligt Bevis for christelige Tiders Indvirkning ogsaa paa Sagn af det bestemteste hedenske Præg have i Udtryk som: „Christenskaren“ ved Ilmaris Bryllup, og „Hedningeskaren“ om Fjenden (I. S. 163. II. S. 97); „Kirkegaarden“ for det sædvanlige Kalma (Kullervo S. 29); „Fattige, Blinde, Lamme og Værkbrudne“ bydes til Brylluppet (I. S. 157. II. S. 18); Russiske Penge, Kopeks og Rubels, ere en Herlighed (I. S. 197), saaog Sölvkors paa Brystet og Voxlys (II. S. 196. I. S. 163); Wäinö fanger sig en Fisk „til en Fastedags Fortæring“ (II, S. 203); Jordanfloden og Barneskaren i Indsöen hörer med til den overnaturlige Verden (I. S. 119. 36. 110), og adskillige Navne, som Antero (Andreas, Anders) og Anni (Anna) ere bibelske. Dög forekomme saadanne christelige Pletter forholdsvis höist sparsomt — jeg har noget nær anført dem alle — nævnes kun i Forbigaaende og spille aldeles ingen Rolle. Paa den anden Side vise Udtryk som: „Sveas djærve Rige, som med dette Rige tvister, som forfølger vort Suomi“ (I. S. 145) tilbage til det 13. Aarh.; med mindre der skulde tænkes paa det finske Landfolks ringe Kaar under en svensk Herrestand, hvorved Tvisten vistnok kunde forplante sig ogsaa til senere Tider. En større Kundskab til de talrige Steds- og Landsnavne vilde vel kunne oplyse de historiske Forhold mere. Forsaavidt imidlertid den om Sproget Ukyndige kan have nogen Mening, synes mig den rimeligste Anskuelse at være den, at Middelalderens Kirke ikke er trængt synderlig ned i Folket, og at Christendommen, idetmindste hvad de nordlige Stammer ved det hvide Hav angaaer,

endnu i vore Dage ikke har formaaet at bryde den gamle Folketro; saa vi i Kalevalas Runer have et endnu saa temmelig levende Hedenskab. Om dettes tidligere Magt og Indflydelse vil jeg forsøge at oplyse noget i den følgende Betragtning.

Om Forholdet til de skandinaviske Oldsagn.

Den mærkelige Lighed, som adskillige af Hovedtrækene i den finske Trosverden, — som Kampen mellem Menneskebygdens guddommelige Herrer og Örken, Frostens, Dödens Magter, Velstandsmöllen Sampo, Koglekvadene, Seid og hvad dertil hörer — have med vore Forfædres Trossagn, vil enhver kyndig Læser have bemærket. Man kunde udvide en saadan Sammenligning til mangfoldige Enkeltheder, men jeg troer, det er en lidet frugtbar Undersøgelse; Lighed er en bedrægelig Ting, og hvad den finske Verden angaaer, er det vel netop Forskjelligheden fra vor, den fuldkomne fremmede Charakter saavel i Fremstillingen som i Folkeanden, der mest falder i Öinene. Der er vel Punkter, hvor Forestillingerne komme vor Oldtids ganske nær, men Stemningen deri, Folkets Sind, er og bliver et andet, det har en anden Rod og maa vel nærmest søge sin Slægt hos Nordasiaternes Schamaner. Det forekommer mig derfor rigtigst at opgive Sammenligningen, forsaavidt derfra kunde hentes noget Bevis for oprindeligt Slægtskab mellem Folkene, og henvende sit Blik paa Undersøgelsen af, om ikke denne Tro har havt en udvortes Indflydelse paa vore Oldsagn, om ikke vore Forfædre have lært noget af Finnerne. At dette har været Tilfældet, er sandsynligt nok, ikke saameget fordi disse Nabofolk gjennem hele Oldtiden pleiede Omgang med hinanden, som fordi der findes temmelig tydelige Efterretninger derom. Da disse angaae nogle af de ældste og som det synes herhjemme mindst

bekjendte Sagn, og knytte sig til bestemt angivne Egne (Halogaland, Thelemarken, Alfheim i Norge, Lessö og Bornholm i Danmark, Helsingeland osv.), vilde det vel være rimeligst at antage, at de ere ældre Gudesagn og Gudsdyrkelser, som ere blevene staaende fra et tidligere Folk og optagne af de indtrængte Asadyrkere.

Der er navnlig een af vore Gudeslægter, der i selve Oldsagnene oftere er sat i Forbindelse med Finland, det er **Alferne**. Nordens Alfer ere, til Forskjel for hvad der af Alfesagn i den nyere Tid er kommet til os fra Udlandet, en kraftig, mandig og höihellig Gudeslægt. De ere ligesom Vanerne optagne i Asernes Kreds og sidde i deres Raad; de höie Guder nævnes udförligt og höitideligt som: „Aser, Alfer og Vaner“ (Skirnismál 17. 18. Sigrdrifumál 18.) eller blot som „Aser og Alfer“ (Völuspá 46. Grimmismál 4. Thrymskvíða 7. Skirnism. 7. Ægisdrekka 2. Havamál 163), da ere Vanerne indbefattede under Aserne, en Talebrug, som den yngre Edda oftere betjener sig af, og i den ældre findes i Ægisdrekka 2, hvor Forsamlingen kaldes Aser og Alfer, skjönt Vanerne ere tilstede. Alligevel er der os saagodtsom intet overleveret om Alferne; de bleve dyrkede ved Álfablót, holdtes for saare skjønne Væsner (see de Steder, N. M. Petersen anförer i Nord. Myth. S. 101) og inddeltes i Ljósálfar og Dökkálfar (Gylfaginning 17. Kap.); men deres Navne og Bedrifter ere ganske ubekjendte for os, ja man kunde fristes til at antage, at de ogsaa have været det for de Gamle. Deres Rige hed *Alfheim*, „Guderne gave det i Dagenes Morgen til Frey i Tandfæ“ (Grimmism. 5), dog vare dets Indvaanere ham ikke anderledes underlagte, end at „ingen af Aser og Alfer vilde tillade“, at han fik sin Elskede (Skirniför 7). Disse korte Yttringer tyde paa et tidligere — i árdaga — indgaaet Forbund af lignende Slags som det mellem Aser og Vaner: Alferne vare givne til Vaneguden, maaskee som overvundne, dog herskede de sammen med Aserne, vare jævnbyrdige Herrer, ikke Undersaatte. Deres Rige fik som Freys Eiendel sin Plads i Verdensbygningen (å himni) mellem Gudernes Boliger, men paa Jorden var det ifölge gamle historiske Sagn at söge i Norge mellem Gautelv og Raumelv (Hervarar Saga 1. Kap.). Alferne blive ikke berörte af Verdensbranden; ligesom Njördh (Vafthrúðnismál. 39) forlode de Aserne, da disses

Verden gik under (i aldarrök), og beboede siden den tredie Himmel, Vidhbláinn (Gylfaginning 17. Kap.)

Den Besynderlighed, som er fælles for Alfer og Vaner, at de stode for de Gamles Tro som oprindelig ubekjendte Fremmede, der, ingen vidste hvorfra, vare indkomne i de høie Guders Raad, kan vel nu næppe forklares paa anden Maade, end at der i en fjærn Oldtid har været en Kamp mellem forskellige Religioner, som har udjævnet sig saaledes, at det Folk, der troede paa Eddaens Verdensbygning med dens Thurser, Aser og Dverge, har optaget ved een Leilighed nogle fremmede Guder, som kaldtes Vaner, ved en anden andre fremmede Guder, som kaldtes Alfer, i deres himmelske Verden.

Men hvorfra lærte de Alferne at kjende? De egentlige Trossagn oplyse intet derom. Men der gives andre Sagn, der om end ældgamle, dog altid have haft en historisk Skikkelse; deri finde vi Alfers Navne og Slægt-rækker, vi see dem virke paa Jorden som menneskelige Helte, men og som undermægtige Stamfædre og Forbilleder at rage op i den overnaturlige Verden. Disse Sagn samle sig i Særdeleshed om to Navne: *Alf den Gamle*, der stammer fra Finnalf, en Fostersøn af Bergfinn, og *Völund*, Alfernes Hersker, Søn af Finnernes Konge. Begge føres altsaa tilbage til Finnerne.

Alfr eller *Hálfr enn gamli* (Hyndluljódh 13. 19. 20. Skálda 75. Kap.), der ligesom Hálfdanr gamli med hans 18 Sønner (Skálda 64. Kap. Hyndlulj. 15), er dybt indvævet i Norges ældste Sagn, hørte til den Slægt, der udsprang fra *Fornjótr*, Konge i Jótland, ogsaa Finland ell. Kvænland kaldet, en Slægt, der i det Hele synes at være en Arv fra Finnerne, saa den tillige afgiver et Bevis forat disse vare Norges ældste Beboere. Fornjóts Sønner vare *Hlér* (Havet), *Loqi* (Luen) og *Kári* (Vinden): fra Kári slammede *Jökull* eller *Frosti*, (Frost), Finnernes Konge (Heimskringla 13. Kap.), ligesaa Finnekongen *Snær* enn gamli (Sne), hans Døttre *Drifa* (Snedrive), *Fönn* (tæt Sne) og *Mjöll* (fin Sne) (Sturlaugsaga Starfs. Saxo p. 415) og Sønnen *Thorri* (Barfrost), hvis Sønner *Norr* og *Gorr*, da de droge ud forat søge deres Søster *Góí*, gift med Hrolf i Bjerget paa Hedemarken, bleve Norges første Bebyggere. Denne lidet tiltrækkende Æt strakte sine Grene ud over alle Nordens Lande. *Hlér* sad paa

Læsö (Hlæsey), Logi eller Hålogi, der gav Hålogaland Navn, og var Fader til de af Hakon Jarl, paa Island og i Gautland dyrkede Söstre Thorgerdhr Hölgabrudhr og Yrpa, afgav en Datter Eysa (glödende Aske) til Bornholm, en anden Eymyrja (Emmer) til Sverrig; Kaares Æt besatte Norge: Nors Söner, Raum, Alf, Gudhbrand, Haudhe, Hadding og Hring gave Norges Bygder Navne; af Gors Æt var den svenske *Gylfi*: alle vare de fra Finland, „östen for Helsingebugten“, (den botniske Bugt); men dog tillige i Slægt med Guder: Raums Sön *Finnulfr Gamli* var gift med *Svanhildr*, *Gullfjödhr* (Guldfjeder) kaldet, en Datter af *Dag* og *Sol* (Fornaldars. 27); deres Sön var Svanr enn raudhi, og forfølge vi hans Slægt efter Hyndluljódh 13, komme vi gennem Sæfari og *Ulf* ned til *Alf den gamle*. Ham kalder Hyndla (20) alligevel ældre end Kaare og Frode (Frey), saa Slægtledene gjöre her ikke meget til Sagen. Alf herskede i *Alfheim* mellem Raumelv og Gautelv, hvor „alt Folket var smukkere at see til end andet Folk paa den Tid“ (Hervarar Saga 1. Kap.). Hans Datter Alhild blev rövet af *Starkadhr Aludrengr*, der derfor blev dræbt af Thor (Hervarars. 1. Kap.), og deres Dattersön var Berserken *Arngrim*, hvis 12 Söner, *Angantyr* og hans Brödre ere saa bekjendte fra Kampen paa Samsö.

Alfs Sön var Instein, og Insteins Sön var *Ottar* (óttarr), *Freyjas Yndling*, som hun af al Magt hjælper i hans Strid med Angantyr, „at han kunde faae sin Fædrenearv efter sine Frænder“ (Hyndl. 11). Hyndluljods Ottar var af Alfernes finske Æt; og kunde han, hvad der har Sandsynligheden for sig, antages for oprindeligt at have været den samme som *Od* (óðhr), *Freyjas Ægtemand*, der drog bort paa de lange Veie, og hvem hun, grædende de gyldne Taarer, søgte mellem ubekjendte Folkefærd (Gylfaginning 35. Kap. Völuspá 23. Skálda 20. Kap. Ynglingas. 13. Kap. og et Par Steder i gamle Skjaldekvad), vilde ogsaa den for vore Forfædre saa dunkle og fraværende Od blive en Alf, en Finn-alf. En tredie Sagnhelt af næsten samme Navn og med det samme Vandringsmandens Kjendemærke er *Oddr enn vídhförlí*, almindelig kaldet Örvaroddr d. e. Odd med Pilene, en Sön af Grim Lodinkin, Halogalands Herre, og den skjønne Finnekvinde Lophæna; ogsaa Faderen Grim var en Sön af en finsk Gyge, Hrafnhild, hvis

Elsker Ketil Hæng var en Søn af Halbjörn Halvtrold og Sønnesøn af Ulf den Oarge, alt af den nordlandske Finne-slægt. Ogsaa Odd kjæmper med Angantyr og de ellevé Berserke-Brødre, de samme Arngrim's og Eyfuras Sønner, (sml. *Hervararsaga* 3. Kap. med Hynðulj. 24), men Ottar stred med Ord og forstandig Bevisførelse for Asernes Domstol, Odd med sin skarpe Bryniebider og værnet af den usaarlige Skjorte paa Samsöstrand. En fjerde Sagnhelt, der idetmindste i eet Træk ligne disse, er *Starkadhr, Stórvirks Sön*, Sønnesøn af den omtalte Starkad Aludreng, og saaledes af Thurseæt, men ogsaa en Sønnesøn af Alfs Datter Alfhild. Ligesom Odd kjæmpede Starkad, alm. Stærk-Odder kaldet*), med Berserken Angantyr og hans Brødre og nedlagde dem alle; tilmed havde ogsaa han erholdt en Kappe af den Brud, han værnede (*Saxo* pag. 291—4). Örvar-Odd og Stærk-Odd have altsaa det tilfælleds, at de ere de Elskendes Forsvarere, Örvar-Odd stred for Hjalmar og Ingeborg, Stærk-Odd for Helge og Helga; hvad Modstandere angaaer, ligne de begge deri Ottar, og Slægtskabet har Stærkodder tilfælleds med ham, begge stamme de fra Alf, han igjen fra Finnalf, men heller ikke Örvar-Odd er mindre af den finske Æt. Efter Saxos Vidnesbyrd er Stærkodder desuden fra Landet östenfor Sverrig, som Esther og andre Barbarer have inde (pag. 274). Han blev hentet til Sverrig af bjarmiske Kjæmper, hos hvem han havde udført mange Störværker (pag. 278), særdeles „fældet Leri (Hlærs) fire Sønner og bjarmiske Kjæmper“ (pag. 404). Endnu et Mindesmærke om denne Sagnkredsens Sammenhæng med Finland have vi i *Arngrim's* af Saxo (pag. 248—9) beskrevne Kamp med *Egther*, Bjarmelands, og *Thengill*, Finnmarkens Konge. Det var en ægte finsk Strid, ganske som vi kjende den fra Kalevala. Første Dag kastede Finnerne tre Stene bag deres Ryg, og tre Bjerger stege frem imod deres Fjender; næste Dag fremkoglede de en svulmende Ström; dog maatte de overgive sig, og Seirherren Arngrim**) fik derfor Ofura (Eyfura) tilægte, med hvem han avlede de tolv Berserker. Thengill er en Søn af Halfdan Gamle (*Skálda* 64.

*) En Form af Navnet, der, saavidt jeg veed, först findes i Broder Nielses Rimkrönike fra Christian I.s Tid.

**) Ganander kalder ham Audins Præst i Finland (S. 5.)

Kap. Fundin Noregr.); en Egtherus Finnensis blev fældet af Kong Halfdan (Saxo p. 328), og Scalk, som Arngrim tidligere havde dræbt, er maaskee den samme som den *Shekill*, der var en Søn af Gors Søn Beiter (Fundin Noregr. Skálða 75. Kap.). Den samme *Scalk Scanicus* var forbunden med den *Erik*, der i Frode III.s Tjeneste underlagde sig Sverrig, og dertil fik Helsingeland, begge Laplande, Finland og Esthland (Saxo p. 243); ogsaa over Kong Alfs Rige Hedemarken, over Vigen og Halogaland udbredte Frode ved Eriks Hjælp sit Herredømme og forkyndte i disse Lande Frodefredens Love (Saxo p. 243—247). At Frode underlagde sig disse finske Alferiger kunde vel ansees for et Minde om Freys Herredømme over Alfheim.

Ifølge disse Sagn synes det altsaa rimeligt, at *Od*, *Ottar*, *Örvar-Odd* og *Stærk-Odd* oprindeligt ere beslægtede Væsner. Hvad de tre første angaaer, har allerede Grundtvig (S. 504) og efter ham N. M. Petersen gjort opmærksom derpaa (Nord. Myth. S. 352), men jeg seer ikke, hvorfor det mindre skulde være Tilfældet med *Stærk-odder*, da han dog ved de samme Slægtskabs- og Kampmærker er forbunden med *Ottar*. Betænker man dernæst, at de to første ere nøie knyttede til Freyja, og de to sidste kjæmpe for hendes Rige, ligger det nær at opfatte dem som mægtige guddommelige Beskyttere og Fremmere af Kjærlighedens Glæde. Vel have *Örvarodd* og *Stærkodd* ogsaa ganske andre Ting at skaffe i vor Sagnhistorie, og det var ikke godt, om vi, medens vi betragte dem med Troens Öine og flytte dem høiere op i det Guddommeliges Kreds, derfor skulde glemme deres vidtberømte Heltegjerninger paa Jorden. Men det behöves ikke heller, Öldtidens Sagn have mange Skikkelser, og vi kunne vel holde Öiet aabent for dem alle. Det kan nu rigtignok synes næsten latterligt at gjøre *Stærkodder*, den gamle, grimme, arrede, ligesom ophuggede *Kjæmpe*, ham, *Thursen*, udaf hvis frygtelige *Hærder* Thor havde rykket fire Arme op med *Rode*, til en *Elskovsgud*. Men vi maae ikke lade os forvilde af vore tilvante Begreber, hentede fra Sydens blidere Billeder: her i Norden stode de fjendtlige *Kræfter* haardere mod hinanden, og *Möen*, der var værd at vinde, var omgivet snart af en uhyre *Orm*, snart af den flagrende *Flamme* (den saakaldte *vafrogi*,

Skirnism. 9. 17. 18. Fjölsvinismál 2. 32. Sigrdrifumál), trængt af de vilde Berserker, forfærdelige som Luer (Hyndlul. 24), og atter forsvaret af lignende Kjæmper, af glubske Hunde og mægtige Borghegn (Skirnism. og Fjölsvinism. Havamál 100); saa baade Beilerne og den høie Beskjærmer, der ledte hans Skridt, maatte være rustet til at tage det op med overnaturlige Kræfter.

Da nu fremdeles disse Sagnheltes Æt, hvori Navnene Alf, Half (Holf), Halfdan og Ulf, Olf (ólfr) (Ylfinger, Halfdan Ylfing) sml. Isólfr og Asólfr (Hyndlulj. 22) spille saa stor en Rolle, at det har forekommet mig som Grund nok til at ansee dem alle for Alfer — hvad Örvarodds angaaer, da var det af en Alfvör, han fik sin Silkebrynie (Örvarodds-Saga 11—12 Kap.) — tillige ofte nok viser os hen til Finland, vilde jeg gjerne lægge Beslag paa deres Navn som finsk. Og betragter man Formen Adhr i Starkadhr (Saxo: Starkatherus) paatrænger sig den Formodning, at det er det finske *Ahti*, Havgudens og Lemminkæinens fælleds Navn, ogsaa Aude eller Audr den Rige kaldet (Ganander S. 2). Virkelig er der, naar man først vil søge mellem de finske Guddomme, ingen denne Charakter passer saaledes paa som *Lemminkäinen*, den ufortrødne vidtomflakkende muntre Krieger, der med Buen under Armen, Koggeret paa Ryggen, gennemstreifer Skovene, trænger ind i Pohjas gyselige Gaard, rydder den for alle dens Kjæmper, uden dog at faae Möen, hans Maal, finder Döden for sin egen Uforsigtighed, men atter reiser sig til Livet, bedaarer Kvinder i tusinde Vis, men derved og vækker Hevnen i Hælene paa sig, og endelig fortærer sig selv i Klage over sin evigt jagende Lidskab. Det vil især blive iöinefaldende, naar vi sammenholde Örvarodds Bjarmelands Tog med Lemminkæinens Tog til Pohjola forat hente Sampo. *) „At skyde med Bue var Odds Lyst; en Völve spaaede ham, at han skulde blive 300 Aar“ (en Skjebne, han har tilfældens med Stærkodder og den gamle Sne) — „han forstod den Konst at lade Skibet gaae for fulde Seil i Havblik (finsk Koglekonst) — han erholdt tre gyldne Pile til Foræring, som Ketil Hæng havde frataget *Finnkongen Guse*“ (Saxo:

*) Jeg maa indskrænke mig til at give det efter P. E. Müllers Sagabibliothek, da jeg ikke har Sagaen.

Cuso, Finnernes og Bjarmernes Fyrste (pag. 116); de finske Buestrænge ere altid gjorte af *Hisis Hests Haar*), „de flöi af sig selv fra Buen og kom igjen tilbage. Med tvende Frænder, der ved varslende Drömme og vedvarende Modvind bleve tvungne til at tage ham med sig, seilede han til Bjarmeland“ — Lapland, hos Finnerne et Navn paa Pohjola; da Wäinö og Ilmari seilede forbi Ahtis Bolig, bleve de raabte an af ham og nødte til at tage ham med derhen — „hvor han ved at opbryde en Offerhöi fandt meget Guld og Sölv“ — Finnegudernes Tog gik ud paa at hente Velstandsmöllen, der var indelukket i Fjeldet — „men Bjarmerne hexede en saadan Storm paa Skibet, at alt Metallet blev kastet i Söen“ — ligesaa gjorde Louhi og rev Sampo i Havet — „og flöd strax paa Vandet hen til Land igjen“ — Stykkerne af Sampo flöd til Land, deraf kom Landets Rigdom. „Han dræbte en Björn og nogle Kjæmper paa en Ö“ — Ahtis Ophold paa Öen har jeg fortalt. Odd betjente sig oftere af Kogleri: hans fortryllede Silkekjortel er omtalt — den har han tilfælleds med Ahti, der af sin Moder fik en Skjorte, hærdet i Ormens Edder —; da han var fangen, sang han sine Vogtere i Sövn; Troldmanden Alf fældede han med fortryllede Stene; og baade Pile og Skib styrede han ved Koglemagt. Hermed kan sammenlignes Kong Frodes Landeværnsmand *Odd* (Oddo), der var saa troldkyndig, at han kunde fare paa Havet uden Skib, og vække Storm og Uveir mod sine Fjender; de Norskes Öine forblindede han saaledes, at de Danskes Sværd forekom dem som luende Ild (Saxo p. 192). Örvarodds Fjende Augmund var en Sön af Finnekongen og en Troldkvinde; Finnerne havde forhexet ham, saa Jærn ei bed paa ham; det er rimeligvis en Levning af Ahtis Kamp med Pohjolas Herre. Hans skjebnesvangre Död ved Ormen, der skjöd ud af den döde Hests Hoved, minder om Ahtis Fald for den blinde Pohjagubbes Pil. Fostbroderskabet med Odin, i Skikkelse af Raudhgrani (Rödskjæg), og Svanesangen, hvori han fortæller alle sine Bedrifter, har han tilfælleds med Stärkodder. Med Örvarodds Saga har An Buesvingers megen Lighed. Ogsaa deri spille de sikkert rammende og altid tilbagevendende Pile, smedede af en Dverg, og den fortryllede Kjortel Hovedrollen. *Lemmin-käinens Moder*, der grædende og klagende søgte sin

dræbte Søn hos alle Væsner, besynges i christelige finske Sange som Jomfru Maria, mater dolorosa; hos os forvandlede Folketroen i christelige Tider Freyja til „vor Frue“.

Disse ere altsaa Sagnene om Alfernes yngre Slægtled. Stige vi op til de ældre, til *Forjots Sønner, Hlér, Logi og Kári*, der allerede af de Gamle tænktes som Elementernes Herskere — Havet kaldes af Skjaldene Fornjots Søn, Ildenes og Vindenes Broder, Ilden hedder Fornjots Søn, Vindene er Fornjots Frænder og Sønner (Gamle Kvad i Skalda og Ynglingasaga, Odins Ravnensang 17) — saa var det vel muligt ogsaa at gjenfinde disse i den finske Gudekreds. Idetmindste er det paafaldende, at de tre store Kalevasønners Navne, saavidt jeg kan skjønne, gjemme samme Betydning i sig. *Wæinö* er, seet fra sin Naturside, en Havgud, Havet er den ældste af Brødrene; Ilmarinens egentlige Navn er *Ilma* (Kullervo S. 31) — den udvidede Form er diminutivisk — men *Ilma* betyder Storm (Rein et Palmroth, pos. V *) ; og Lemminkäinen er et Diminutiv af *Lemmin*, varm (Sjögrén S. 62), ligesom Lapsi, Barn, Diminut. : Lapsukäinen, Lühü, kort, Diminut. : Lühükäinen (Sjögrén S. 27). Faderen *Fornjot*, eller, da Leddene i denne Slægt synes flere Gange at gjentage sig, *Alf* eller *Half den Gamle*, eller Halfdan Gamle maa da rimeligvis svare til *den gamle Kaleva*.

Da hele denne Alfeslægt ogsaa gjennem Finnalf den Gamles Hustru Guldfejer stammede fra Dag og Sol, vil jeg endnu blot minde om, at Edda et Par Steder nævner *Dag* og *Dags Sønner* som gunstige Væsner, der ere tilstede i Morgengryet (Atlamál 61 sml. 63. Sigrdrifum. 3).

Jeg har opholdt mig noget længe ved denne Slægt-række, da den er temmelig indviklet. Det andet Punkt, hvor Alfernes Rige tydeligt viser tilbage til Finland, nemlig Sagnet om *Völund*, vil ikke kræve mange Ord, da hans Lighed med Ilmarinen er klar og iöinefaldende. *Völund* og hans Brødre Slagfinn og Egil vare Sønner af Finnekongen, men af Alfernes Æt og Herskere i den: *Völund* kaldes Alfes Fælle (álfa ljódhi) og Alfes Hersker

*) Finnerne tænkte sig ogsaa i en anden Form Vinden personlig: han avlede Hunden med Penitar, Pohjolas skjønne Skjöge (Kaleva I. S. 41).

(visi álfa) Völundarkvíðha 10. 13. 33. Brödrene løb paa Skier og joge de vilde Dyr, Træk, der ere eiendommelige for Finnerne (sml. Saxo p. 248 med Skildringen særdeles af Ilmarinen og Lemminkäinen i Kalevala). De satte Bo i Ulfdale, et Navn, der minder om Alfs Fader Ulf. Deres Hustruer Ladgunn den Svanehvite, Hervör den alkyndige (alvit) og Alrun vare Valkyrier, der efter syv Vintre igjen forlode dem, trængte af Længsel efter at virke Skjebnen (orlög drygja) et Træk, der derimod ganske hører hjemme i Asatroen.

Dette gribende Sagn kan vel antages for almindelig bekendt; men da man næppe nogensteds vil finde en bedre Leilighed til at iagttage den overordentlige Afstand, der er mellem vore Forfædres og Finnernes Sange, selv hvor den finske Skjald hæver sig til sin høieste Kraft — som i Kullervo-Sagnet — : vil jeg tillade mig at gjenkalde det i Læsernes Erindring.

Völunds Kvæde.

1. Sydfra Møer svæved¹⁾ gjennem mørke Skove — ungen Alvid²⁾ — Skjebnen at virke. Paa Söstrand satte de sig til Hvile, Sydens³⁾ Fruer spunde det dyre Lin.⁴⁾	3. Stadig sad de i syv Vintre, men den ottende altid de længtes, og den niende Skjebnen dem skilte. Møerne hided mod mørken Skov, ungen Alvid Skjebnen at virke.⁵⁾
2. Den ene, en herlig Mö for Helte, Egil slutted i lysen Favn. Den anden var Svanhvid, Svanefjedre bar hun, men den tredie, deres Söster, favned Völunds hvite Nakke.	4. Hjem fra Jagten kom rasken Skytte —⁶⁾ Slagfinn og Egil fandt Salen tom, ud og ind de ginge og saae sig om. I Öst skred Egil efter Alrun,

¹⁾ nemlig i Svanehamme. ²⁾ den Ypperste af dem. ³⁾ sydlandsk (sudhræn) er et Hædersnavn. ⁴⁾ nemlig Skjebnens Væv. ⁵⁾ for atter at virke som Valkyrier. ⁶⁾ Völund

- mod Sönden Slagfinn
 efter Svanhvid.
5. Men ene Völund
 sad i Ulvedale,
 röden Guld han slog
 om ædle Stene,
 knyttede fast paa Linde-
 bast sine Ringe.
 Saalunde bied han
 paa sin skjære
 Hustru, om hun vilde
 vende tilbage.
6. Det spørger Nidud,
 Njarer-Drotten,
 at Völund ene
 sidder i Ulvedale. —
 Ved Nat fore Kjæmper;
 naglet var hver Brynie,
 Skjoldene blinked
 i Halvmaanens Straale.
7. Stegne af Sadlen
 ved Salens Gavl,
 ginge de den den lange
 Sal til Ende;
 saae der paa Basten
 de Ringe bundne,
 syv hundred i Alt
 som Hövdingen cied.
8. Dem af de toge,
 dem paa de droge,
 een foruden,
 som bort de toge.
 Hjem fra Jagten
 kom da rasken Skytte,
 Völund glidende frem ¹⁾
 over lange Veie.
9. Han gik til Arnen
 Björnens Skinke at stege,
 höit op blussed
 Fyrrebrasen,
 hvirvled det vindtörre
 Ved for Völund.
10. Bænked paa Björnepelsen
 den Alfes Broder
 Ringene talte,
 savnede een;
 tænkte, at Hlödves Dat-
 ter ²⁾
 havde den taget —
 hvad om ungen Alvid
 atter var kommen?
11. Sad han da saalænge,
 at ind han slumred;
 som han vaagned,
 var Glæden vegen.
 Svære Lænker
 saae han paa sine Hænder,
 paa sine Födder
 Fjæddre spændte.
12. „Hvem er de Stærke,
 som mig lagde
 Bastknudernes Byrde
 paa og bandt mig?“
13. Raabte da Nidud,
 Njarer-Drotten:
 „Hvor fik du, Völund!
 i Ulvedale
 vore Skatte,
 du Alfes Styrrer!“
14. „Det Guld var aldrig
 paa Granes Veie,
 fjernere er fra Rinens
 Fjelde .vort Land; ³⁾

¹⁾ paa Skier. ²⁾ Alvid. ³⁾ Guldet havde ikke sin Oprindelse fra Volsungernes beröimte Skat, som Sigurd Fafnersbane havde bortført paa sin Ganger Grane, og som siden var sænket i Rinen. Nidud stammede altsaa fra den Æt.

- mere af kosteligt
 Gods jeg mindes,
 den Tid vi glade Fæller
 færdedes hjemme.
15. Hladgunn og Hervör,
 Hlödves Barn,
 velkjendt var Alrun,
 Kjaars Datter,
 hun skred den lange
 Sal tilende,
 stod paa Gulvet,
 Stemmen hæved ¹⁾ —
 Nu er han ei blid,
 som bryder ud af Sko-
 ven. ²⁾
17. Skinner ved Niduds ³⁾
 Gjord det Sverd, jeg
 hvæssed saa kløgtig,
 som jeg kunde,
 og jeg hærded,
 som klogest mig tyktes ;
 den er for evig fra mig
 fjærnet, den blanke Klinge,
 jeg skal ei see den brungen
 Völund til Smedien.
18. Nu bærer Bödvid ⁴⁾
 min Bruds röde
 Ringe — jeg faaer ei
 mindste Bod!⁴
 Dronningen kvad :
16. Tænder han skjærer,
 naar Sverdet ham vises,
 og han Bödvids
 Bradse kjender.
 Truende er Ormens
 den glindsendes Öien —
- skjærer ham sönder
 Senernes Styrke,
 og sætter ham siden
 i Söstade. ⁵⁾
18. Der sad han, aldrig sov
 han,
 med Hamren slog han,
 lagde en saare smertelig
 Snare for Nidud.
19. Drottens to unge
 Dreng dreve
 til Dören at see ind
 i Söstade.
 Til Kisten kom de,
 kræved Nöglerne,
 Ondskaben aaben laae,
 da de saae deri.
20. Smykker var der i
 Mængde,
 for Svendene syntes det
 være det röde Guld
 og glimrende Sager.
 „Kom I to alene!
 kom en anden Dag!
 Eders skal Guldet vorde,
 jeg giver Jer det.
21. Siig ingen Mö,
 ingen Folk i Salen,
 ikke et Menneske,
 at I besöge mig!⁴
 Aarle kaldte
 de Knöse hinanden,
 Broder paa Broder :
 „Gange vi Guldet
 at see!⁴

¹⁾ Han vilde have sagt: disse vare vore blide Hustruer i hine lykkelige Dage, men afbryder sig selv. ²⁾ Nidud. ³⁾ Forat lette Læsningen har jeg, som Versenes Tal vise, her tilladt mig en Omsætning. ⁴⁾ Niduds Datter. ⁵⁾ En Bolig paa en Holm.

22. Til Kisten kom de,
kræved Nöglerne,
Ondskaben aaben laae,
som ind de kiged.
Hovedet skar han
af de Svende,
og under Fængslets Dynd
Födderne gjemte.
33. Men de Skaaler,
som under Haaret sade,
sluttet i Sölv han,
skjenket til Nidud.
Men af Öinene
Ædelstene
Niduds kyndige ¹⁾
Kvinde han sendte.
24. Men af Tænderne
paa de Tvende
slog han Brystsmykker,
skikked dem Bödvild.
Bödvild roste
Ringen, til Völund
bar hun den, da hun
brudt den havde:
„Jeg tör ei sige det
uden til dig!“
- Völund kvad:
25. Saa jeg böder
Brist paa Guldet,
at du din Fader
fagrere tykkes,
og din Moder
meget bedre,
og dig selv paa
samme Vis.
26. Drik han bragte,
for bedre at kunne,
saa hun i Sædet
- slumrede ind.
„Nu har jeg hævnnet
hele min Harm,
alt hvad Hexen ²⁾ öved
alt uden eet.
27. Kunde“, kvad Völund,
„jeg kun mine Sener
nytte, dem Niduds
Kjæmper mig klöved!“
Leende Völund,
sig löfted i Luften; ³⁾
grædende Bödvild
gik fra Öen,
gyste for Frierens Færd
og Faderens Vrede.
28. Ude Niduds kyndige
Kvinde stander,
ind hun gik den lange
Sal tilende;
— men han ⁴⁾ paa Bor-
gens Hegn
til Hvile sig satte —:
„Vaager du, Nidud!
Njarers Drot! ⁵⁾
29. „Altid jeg vaager,
Glædelös jeg sover,
og mindes stadig
mine Sönners Död.
Koldt er mit Hoved,
Kolde er mig dine Raad,
thi vil jeg nu med
Völund tale.
30. Siig mig det, Völund!
hvad blev der af mine
karske Knöse,
Du Alfes Konning!“

¹⁾ tryllekyndige. ²⁾ Dronningen. ³⁾ ved Tryllemagt, thi Vin-
ger i Forbindelse med Menneskeskikkelse kjendes ikke i Old-
tidens Trosverden. ⁴⁾ Völund. ⁵⁾ Dronningens Ord.

31. „Först skal du alle
Eder mig sværge,
ved Skibets Bord
og ved Skjoldets Rand,
ved Gangerens Bov
og ved Klingens Braad :
at du ei Völunds
Viv vil pine,
eller min Brud vil
Bane volde ;
selv om en Viv vi eie,
som vel I kjende,
eller et Foster have
inden din Hal.
32. Gak du til Smedien,
selv du den bygte,
der finder du Bælge
blodbestænkte.
Hovedet skar jeg
af dine Svende,
og under Fængslets Dynd
gjemte jeg Födderne.
33. Men de Skaaler,
som under Haaret sade,
slutted i Sölv jeg,
sendte jeg Nidud.
Men af Öinene
Ædelstene
Niduds kyndige
Kvinde jeg sendte.
34. Men af Tænderne
paa de Tvende
slog jeg Brystsmykker
sendte dem Bödvid.
Nu ganger Bödvid
svanger med Barn,
eneste Datter
af Eder begge.“
35. Intet Ord kan du mæle,
som mere mig smerter,
eller jeg vilde, Völund !
værre dig lønne.
Ingen Mand er saa høi, at
han dig af Hesten tager
eller saa stærk, at
dig hernede han skyder,
hist hvor du svæver
höit mellem Skyer.“
36. Leende Völund
sig löfted i Luftten,
Nidud sorgfuld
sad tilbage.
37. „Reis dig, Thakraad !
min bedste Træl !
bed du Bödvid,
den brynhvide Mö,
fagerklædt at gange
med sin Fader at tale.
38. „Er det sandt, Bödvid !
hvad de mig sagde,
sad du og Völund
sammen paa Holmen ?“
39. „Sandt er det, Nidud !
hvad man sagde dig,
jeg og Völund sade
sammen paa Holmen.
Een Rædselsstund,
aldrig det skulde saa været.
Ikke jeg kunde
kjæmpe mod ham,
ikke jeg mægted
ham at modstaae !“

Hvad nu Indholdet angaaer, er det vel vanskeligt, ja næsten Synd med lærde Formodninger at sönderlemme en Sang af en saa ren og ægte hjemlig Stöbning, forat for-

ske om en fremmed Oprindelse til Træk, om hvis Natur ikke engang selve Forfatteren har havt nogen Forestilling. Men da han selv viser Veien til Finland og mener at besynge tre mægtige Alfes Skjebne, kan man dog ikke skjule for sig selv, hvad der af vor nu erhvervede Kundskab frembyder sig som finsk. Jeg har allerede henvist til Ilmarinen, „den evige Hamrer“, og fremhævet Jagten og Skilöbet: jeg vil endnu kun tilføie, at man i den gribende Skildring af Völunds Sorg over sin forsvundne Hustru maa-see kunde see et Minde om Ilmas lignende Tab og Kummer; i hans Fængsling en, rigtignok höist eiendommelig, Opfattelse af Ilmas første tvungne Fart til Pohjola, hvor han om Dagen maatte smede Sampo, om Natten hvilede hos Möen, dog uden at kunne vinde hendes Kjærlighed; og i hans vidunderlige Flugt noget Lignende som den Luftseillads, han ved Wæinös Koglemagt maatte foretage. I Nidud og hans „kunnig (d. e. fjölkunnig) kván“ vilde vi da gjenfinde Hiisi og Louhi. *)

Idet jeg har talt om Jagt og Skier, maa jeg endnu henvende Blikket paa een nordisk Gud, der synes at forraade noget fremmedt. Det er Thors Stifsön *Ultr*, Sifs Sön, men af ubekjendt Herkomst paa Fædreneside. Han er den ypperste Bueskytte og Skilöber, en fager Krigsmand og Enekampens Gud (Gylfaginning 31. Kap.), dertil Jæger-As (Skálda 14. Kap.). Dersom denne, ellers af vore Forfædre saa afgjorte og höithædrede Guddom, skulde, som det almindelig antages, være den samme som Saxos *Oller* (S. 130—1), havde vi i Fortællingen om, at han indkaldt andetsteds fra herskede i Asgaard (Byzantium) i ti Aar, og derefter igjen fordreven af Odin, hvis Navn og Værdighed han havde baaret, flyede til Sverrig, **) hvor han søgte at forøge sin Anseelse, men blev dræbt af de Danske — et ret tydeligt Vidnesbyrd om, at Uller var en fremmed Guddom, som brödes med Aserne. Og naar Saxo tilføier, at han var saa tryllekyndig, at han

*) Den forresten daarlige Kilde, *Velents Saga* (i *Vilkinasaga*), giver os endnu den mærkelige Oplysning, at Völund lærte sin Konst hos to Dverge i *Kalloya* (*Kaleva*). (Vilk. 20. Kap.)

**) Sverrig, *Svíthjódh*, var i Oldtiden et dunkelt östligt Land, der spillede omtrent samme Rolle, som Tyrkland eller Indien i Middelalderen.

brugte et Ben, som han havde forgjort med Koglekvad (diris carminibus), istedetfor Skib til dermed at fare hen over Havet, hvorved han opnaaede samme Fart som med Aaren: behøver man næppe mere at spørge om, hvor den fremmede Guddoms Hjem var. Dette Vink har bragt mig paa den Formodning, at Ullr med sin Bolig Ydalir (Grimnism. 5) kunde oprindeligt have været i Slægt med Alfen Ulfr Sæfara-sonr (sml. Rolf, Roller) og Völunds Ulfdalir. Og dersom Navnet Ökuthorr virkelig skulde hænge sammen med den finske Tordengud Ukko,*) som man fornemmelig med Hensyn til at Thor er Træl- lenes Gud, har ment, vilde altsaa Forbindelsen mellem Thor og Uller skrive sig fra deres finske Hjem.

Jeg har nu gjennemgaaet de Punkter af vore Oldsagn, som jeg har fundet, de Gamle selv före tilbage til Finland. Dersom derved det oprindelige Slægtskab mellem de nordiske Alfer og den finske Trosverden skulde have vundet nogen Grad af Sandsynlighed — større Sikkerhed kan ved saadanne Undersøgelser ikke opnaaes — vilde denne Betragtningmaade tillige kaste et nyt Lys over andre Eiendommeligheder ved Alfernes dunkle Rige.

Alferne udgjorde to Slægter, *Ljósálfar* i Alfheim, „lyserer end Solen at see til“ og *Dökkálfar* (d. e. Mörkalfer) „nede i Jorden og sortere end Beg“ (Gylfag. 17. Kap.) Dökkalferne, som Snorre ellers kalder Svartalfer, nævnes kun eet Sted i den gamle Edda: Odins Ravnesang 25. Den Synderlighed, at to Slægter, som vare saa „ulige i Udseende, men endnu mere i Virkeligheden“ (Gylfag.), dog kunde udgjøre eet Folk, finder nu sin Forklaring i Modsætningen mellem de finske Gudeslægter: Pohjas og Kalevas Sønner, en Modsætning, der har megen Lighed med den mellem Aser og Jætter hos os.

Dökkalferne, der boede under Jorden — det finske Manala, som er ensbetydende med Pohjola, betyder Underverdenen — ere i vore Oldsagn baade i den ældre og yngre Edda sammenblandede med *Dvergene*, der ogsaa boede „i Jorden og Stenene“, hvor de vare opstaaede som Maddiker i Ymers Kjød, og af Aserne havde faaet Menneske-Skikkelse og Forstand (Gylfag. 14 Kap.). Disse egentlige Dverge, som maae ansees for oprindeligt at

*) Snorre udleder det af ekr, ager (Gylfag. 21. Kap.)

have hørt til Asatroen, vare vistnok forskjellige fra Dökkalferne (Hrafnag. 25), men deres Navne ere meget vanskelige at adskille fra hinanden, idet Benævnelsen dvergr ogsaa bruges om Alferne. Dog er der adskillige Spor til at de bekendte mægtige, rune- og smedekyndige Dverge, de Store iblandt dem, egentlig vare Alfer.

Ivaldes Sønner, *Brokkr* og *Sindri*, den nordiske Trosverdens ypperste Smede, som forfærdigede Klenodierne: Sifs Haar, Skídhbladhnrir og Gáungnir, og dernæst ifølge Væddemaalet med Loke: Draupnir, Gullinbursti og Mjólnir, kalder Snorre først Svartalfer, men siden blot Dverge. (Gylfag. 43. Kap. Skálda 35. Kap.) At Sindri blæser en Laas op, minder om Ilma, der dirkede Staalfjeldets Laase op med Fingrene (Thorstein Vikingss. Saga, der forresten er en ren Roman). *Dáinn* og *Nabbi*, som havde smedet Freyjas Trylleganger Hildisvini, vare „hagir dvergar“ konstfærdige Dverge (Hyndlulj. 7), men Dáinn ristede dog Runer for Alferne, ligesom Odin for Aserne, Dvalin for Dvergene og Asvidh for Jætterne (Havamál 144). Saa kunde man da og formode, at *Fjalar* og *Galar*, som først lavede Odrærers mægtige Drik (Bragarædhur 57. Kap.) vare noget mere end Dverge, thi at Odin gjæstede „den vise Fjalar“ og der blev „overdrukken“ (Havam. 13), stiller Fjalar i et ærværdigt Lys. At de staae mellem Jötnaheiti i Skálda 75. Kap., kan ikke undre os, da de ældre Alfer, navnlig Fornjóts Slægt, som henhørende til Urverdenen ogsaa gjerne betragtes som Jætter, derfor var Thor ogsaa „Alfheims Kjæmpers Fjende og Fornjóts Bane“ (Thorsdrapa 191). Hellere end at ansee Fjalar og Galar for Jætter, vilde jeg derfor henføre hele Suttungssagnet til Dökkalferne, thi Suttungs Sønner ere ikke Jætter (Skirnism. 34. Alvismál 35).

Endelig have vi og Dvergaheiti (Völuspá 11-16. Gylfag. 14. Kap.); om denne Navnerække endog næppe oprindeligt henhører til til Völuspá, er den dog ligefuldt fra Oldtiden og kan tjene os til et Vidnesbyrd om, hvad man pleiede at henføre til Dvergenes Rige. Af disse Navne tilhøre nu nogle Guderne: Thekkr, Thrór, Hár og Brunni er Odin, Yngvi er Frey, desuden findes Viles Navn. Andre betegne sig selv som Alfer: *Alfr*, *Gandálfr*, *) *Vindálfr* og

*) Gandalf er ellers en oftere i Sagaerne omtalt Konge i Alfheim i Norge. Kong Hringr (Sigurd Ring) var gift med

Hljóðhálf; da *Thráinn* i Hrafnag. 3 stilles sammen med *Dáinn*, maa han og være en Alf; een hedder *Finnr*, og *Mjóðhvítinn* er *Sökkmímirs* Fader (Grimnism. 50). Da *Sökkmimir* upaatvivlelig er den samme som *Mimir*, en Guddom, der i mange Henseender har en lignende Betydning som *Sultung*, synes mig i det sidstanførte Dvergenavn at ligge en Antydning af, at ogsaa *Mimer* var i Slægt med *Alferne*.*) I den Besynderlighed, at Gude- navne ere indblandede, seer jeg desuden et yderligere Bevis paa, at de fleste af disse Navne høre *Alfer* til, og at her en Religionsblanding har fundet Sted, thi i dette Tilfælde overføres gjerne, som vi navnlig see det hos *Hellenerne*, hjemlige Navne paa de mindre bekjendte fremmede Guddomme, om de endog kun lidet passe.

Ogsaa i *Fjölsvinnsmál* 34 finde vi en Række Navne paa konstfærdige *Væsner*, der have smedet et *Borghegn* for *Asernes Sønner*; de hedde: *Uni* og *Iri*, *Barri* og *Ori*, *Varr* og *Vegdrasill*, *Dorri***)) og *Uri*, *Dellingr*, *Atvardhr* og *lidhski* (snedig) álfr *Loki*. Dersom disse ogsaa ere *Alfer*, vilde *Dellings* Navn bekræfte en *Formodning*, der opstaaer ved, som ovenfor anført, at finde *Sol* og *Dag*, *Dellings* Søn, i *Alfernes* Slægtrække, at nemlig *Solen* — altsaa ogsaa *Maanen* og hele den fra *Nörvi* stammende Slægt hørte hjemme i *Alfernes* Kreds. *Nörves* Datter *Nótt's* (*Natten*) anden Mand var *Onar* ell. *Annar*, et Navn der findes i *Völuspás* Dvergerække, og *Maane-Asynien* *Bils* Fader var *Vidhfinnr* (*Gylfag.* 10—11. *Kap.*). Derved vilde de almindelige *Skjaldenavne* paa *Solen*: *Alfróðhull* d. e. *Alfstraale* (*Vafthrúðnism.* 47. *Skirnism.* 4. *Hrafnag.* 26) og *Dvalins* *Leg* (*Hrafnag.*

---

hans Datter *Alfhild*, men da *Ring* ved en *Offerfest* i *Skingressal*, saa en Datter af *Kong Alf* i *Vendil*, for sin *Skjönhed* *Alfsol* kaldet, men hendes *Brödre Alf* og *Inge* nægtede ham hende, fældede han og hans *Søn Regnar* dem begge i *Striden*. De havde imidlertid givet deres *Söster Gift* og *Ring* modtog hende som *Lig*. Han lod de *Faldne* lægge paa et *Skib*, satte sig selv tilligemed den *elskede Alfsol* i *Bagstavnen*, antændte *Skibet* og lod *Seil* sætte til. Da det drev fra *Land*, dræbte han sig selv. (*N. M. Petersen: Danmarks Historie i Hedenold* I. D. S. 276—7).

*) *Völund* var i *Lære* hos *Smeden Mimer* (*Vilkinasaga* 19. *Kap.*)

**)) maaskee *Kaare*s Søn *Thorre*.

24. *Alvism.* 17) være forklarede. I *Asatroens Skabelse-historie* have nemlig *Himmellegemerne* en ganske anden *Oprindelse* (*Gylfag.* 8. Kap. *Völuspá* 4—6). At endelig den sidste i Rækken hedder *Loke*, kunde indeholde den interessante *Oplysning*, at som baade *Aser* og *Jætter* havde deres *Loke*, havde og *Alferne* deres.

For alle *Dökkalfer* var iøvrigt *Solen* et *Skrækkebil-lede*, de flyede den (*Hrafnag.* 25), og om dette ikke lyk-kedes dem, bleve de ilde slagne af dens *Glands* (*Alvism.* 36); de vare *dagskye* (*Thjodolfs Kvad* i *Ynglingas.* 15. Kap.). Et *Træk*, hvortil *Kaleva* har en mærkelig *Parallel* i *Fortællingen* om at *Ahtis Moder* formaaede *Solen* til med sine hede *Straaler* at dysse det hele tvære *Manala-Folk* i *Sövn* (I. S. 92).

Som nu *Modsætningen* mellem *Pohjas* og *Kalevas* *Magter* kan oplyse os om *Betydningen* af *Forskjellen* mellem *Lys-* og *Mörkalfer*, og som den gennem hele den finske *Gudeverden* saa fremtrædende og høithædrede *Smedekonst* lader formode *Grunden* til, at de Gamle altid søgte denne *Færdighed* hos *Alferne*, saa er der og endnu nogle *Alfe-Væsner* i vore *Trossagn*, som synes at skrive sig fra den tredie af de finske *Gudekredse*, *Tapi-ola*. Der omtales et *Par Gange* i *Edda* et dunkelt *Væsen* ved Navn *Ividlja*; hun var en *Stammemoder* („*ividhja elr*“, föder, *Hrafnag.* 1) og en *Gyge*, som besad høi for *Guderne* ukjendt *Visdom*, da hedder hun og *Hyndla* (*Hynd-lul.* 45). Samme Navn (ell. *ividhr*) bære visse, ligesaa dunkle *Verdener*, hvoraf den gamle *Vala* kjender ni („*ni Verdner jeg mindes og ni Ividier*“, *ividhir* ell. *ividhjur*, *Völuspá* 2). Navnet forklares ved „*evige Skove*“ og *Ividia* antages for at være en *Naturens Moder* i de dybe *Skove*, modsat det frygtelige *Væsen* i *Jærnskovén*, der fødte *Fenris Yngel* (hin *aldna* i *Járnvidhi*, *Völuspá* 32). Vel er *Hyndla* en „*Jätte-Brud*“ (*Hyndlulj.* 4) og *Ividja* staaer mellem *Gygerne* (*Skálda* 75. Kap.), men dette gjør det, som oftere bemærket, ikke umuligt, at hun kunde tilhøre *Alfernes* *Kreds*. At hun virkelig er *Moder* til en af disses *Slægter* slutter man nemlig af *Navnets* *Lighed* med *Brokks* og *Sindris Fader* *Ivaldi*, der igjen maa være den samme som eller i *Slægt* med *Ivaldr*, *Asynien* *Idlunn's Fader*, „*af Alfe-Æt*“ (*Hrafnag.* 6). *Ivald* havde mange *Börn*: *Idun* var „*den yngste af hans ældre Börn*“,

og som Æblernes Vogterske, som „Kildevangens Bækkes Dis“ (Brunnakrs bekkjar dis, Hauslaung 9. Skálda Kap. 22 *) er det ikke usandsynligt, at hun kunde være af Skovalfernes Æt. Hun staaer desuden i en Forbindelse med Yggdrasil: „Segnet fra Yggdrasils Ask dvæler i Dale den fremvise Dis — fangen under Höitræets Stamme fandt hun sig ilde hos Nörves Datter, vant til vænere Vaaning hjemme“ (Hrafnag. 6—7). Af en ubekjendt Grund var hun nedsunken til Mörkets Rige, men da er det betegnende, at det baade var ved det evige Træs Rod og hos Nörves Datter **) — af Alfeslægt — at hun dvælede. Imidlertid er baade dette Sagn og alle de her anførte Navne saare dunkle; jeg vover ikke at bygge videre derpaa, jeg har kun anført, hvad andre allerede have sammenslillet, og fundet, at dersom Ividierne virkelig skulde være Skovvæsner, vilde de stærkt minde om Tapiolas lykkelige Egne med de ærværdige og deilige Skovfruer. At derimod alle Alfer skulde være „Naturens fødende, nærende, udviklende Kræfter“, †) kan jeg ingen Grund see til, thi det eneste Sted, der skulde bevise det: Hrafnag. 1 „álfar skilja“, skjelne, kan dog ligesaa let og lettere forstaaes om Forstandens Skjelnen, og være et Udtryk for deres oftere omtalte Visdom.

For nu at sammenfatte det Udbytte, jeg ved denne Undersøgelse troer at have vundet, ere altsaa de Væsner, jeg har ment, vore Forfædres Trosverden ved Sammenstødet med Finnerne er bleven beriget med, navnlig følgende: ældgamle Naturguddomme af halv symbolsk Væsen, Fornjóts Sønner; stærke, vilde, lidenskabelige Elskovsguder, Odderne; konstfærdige Smede, Völund og Dökkalferne; Jægere og Skilöbere, Völund og Uller; og maaskee endnu Skovvæsner, som besidde Livskraftens Kilde, Ividierne og Idun — eller med eet Ord: alt, hvad der med Rimelighed kan antages for at have hørt til Alfernes ligesaa dunkle som vidtforgreneede Slægt. Undersøgelsen kunde maaskee endnu föres videre, navnlig i Retning af hele Rune- og Galdrevæsnet; og da den hel-

*) et Sted, der forövrigt ogsaa kan oversættes anderledes (see den arnemagn. Udg.).

**) dersom dette ellers er andet end en billedlig Betegnelse af Mörket.

†) N. M. Petersen S. 100.

lige Mjød, som jeg allerede har mindet om, staaer i nær Forbindelse hermed, var det ogsaa af den Grund ikke umuligt, at dens Vogtere, Mimer og Suttung, ligesom Fjalar og Galar hørte til Alfeverdenen. Men jeg skal ikke vove mig saa langt frem, den faste Grund, de Gamles Vidnesbyrd, svigter her, og Dören aabnes for Vilkaarligheden.

Forinden vi forlade denne Del af Sammenligningen mellem de skandinaviske og finske Sagnhelte, ville vi imidlertid endnu kaste et Blik paa Saxos Sagn om Hother, Balders Banemand. Jeg fik det ikke indsat paa sit Sted, da Trykningen desværre allerede var skreden for vidt frem, förend det var faldet mig paa, at dette Trossagn hörer herhen.

Balders og Hothers Kampe hos Saxo (p. 110—132) ere meget forskjellige fra det, Eddaerne have opbevaret os om Balders Fald for hans Broder *Höders* Haand. I Snorres Edda hedder det om Balder: „Odins anden Sön er Baldr, og om ham er der kun Godt at sige; han er den bedste, og ham love alle. Han er saa fager af Aasyn og skinnende, at det lyser af ham — — — Han er den vise- ste af Aserne, taler skjönnest (ell. kaldes den skjön- neste) og er den mildeste. Men den Natur følger ham, at ingen af hans Domme kan holdes.“ (Gylfag. 22. Kap.) Den Gud, der er den viseste og mildeste, og hvis Domme ere saa höie, at de end ikke kunne holdes, maa altsaa være Sandhedens, Godhedens og den evige Retfærdigheds Herre; denne aandelige Herlighed er ogsaa fager og ren som Lyset. Om Broderen Höder hedder det: „Han er blind, han er saare stærk“ (tilstrækkelig (ærit) stærk). (Gylfag. 28. Kap.) Den Odins Sön, der i sin Blindhed havde Styrke nok til paa onde Magters Anstiftelse at dræbe den Hellige, og hvis Navn synes at betyde Strid, kan næppe være andet end den vilde og blinde Berserke- gang, ogsaa en Odins Sön, thi Hærfader lærte selv sine Mænd at tude som Ulve, bide i Skjoldene og gaae gjen- nem Ild. (Ynglings. 1. Kap.) I Asatroen hörer altsaa Balders Fald hen mellem de Trossagn, der skildre Fredens og den salige Retfærds Undergang mellem Krigens Ræd- sler: Balders Retfærdighed er borte, hans Bo „det Land, hvor de færreste Rædsler fandtes“ (Grimnism. 12), stod tom, men hans Sön Forsete, hos hvem der er „det bedste

Domsted hos Guder og Mennesker — alle, komme de end med de vanskeligste Sager, drage forligte bort“ (Gylfag. 32. Kap.) raader paa Thinge.

Men hos Saxo dreier Balders Skjebne sig om andre Ting, han kjæmper med Hother om Elskovens Lykke og falder for den, der i saa Henseende er den Udkaarne. Dette gjør Hother til et ganske andet Væsen, og betragte vi ham nøiere, opstaaer den Formodning, at hans Navn intet har med Höder at gjøre, snarere er i Slægt med de ovennævnte Freyjas Forkjæmpere, saa vi ogsaa i dette Sagn have et Minde om Asernes Sammenstød med Fortidens Finner. Hother er en Søn af *Hothbrod*, *Svanhvides*, *Frodes* Søsters Søn. Svanhvide og Frode ere store Navne i Alfernes Rige, og Hothers Broder *Atisle*, den svenske *Adils*, er hos Snorre en Søn af *Ottar* (Ynglingas. 22. Kap.) og et Led af den upsalske Kongerække, der stammende fra *Frey* gjemmer i sig saamange Minder om det ældre finske Alferige. Faderen *Hothbrod* (*Hödhbroddr*) er ifølge Helgakv. Hundingsb. II. Broder til *Starkad* og *Gudmund*, hvilken sidste atter kunde være den samme Gudmund, Jötunheims Konge i Finmarken, der blev dyrket som Gud og i *Hervarars*. 1. Kap. nævnes i Forbindelse med *Starkad*. *Hödhbrodd* havde fæstet sig *Sigrun* Högnedatter til Brud, men hun flyede fra ham til *Helge Hundingsbane*, der paafaldende nok netop havde fældet *Alf* og *Eyolf*, *Hjörvard* og *Hervard*, der synes at være Alfer; de to sidste hedde som Angantyrns to ældste Brødre. *Helge* havde sit Hjem paa *Hlèsey*; ved Styrkleife fældede han Kong *Starkad*, men „at *Hlebjörgum*“ *Hrollaug*s Sønner, af dem var *Gylfe* den grummeste i Sind, hans Krop sloges, da Hovedet var borte (Helgakv. Hundb. II. 5. 25). Ogsaa hos Saxo bliver *Hothbrod* fældet af *Helge* *Hundingsbane*. Fosterfaderen *Gevar* holdes desuden for at være *Eddaernes Jöfurr*, hos Snorre *Halfdan Gamles* Søn, *Gylves* og *Thengils* Broder. Hothers langvarige og utrættelige Kampe er dog ikke som *Odernes* en Kamp til de Elskendes Bedste, han strider for sig selv; saaledes er det og den finske *Ahtis* *Maade*, foruden i Almindelighed at være *Elskovens Herre*, ogsaa at frie for sig selv. Dog frier *Hother* ogsaa for andre, og det netop for en ægte *Fornjôts Søn*, Kong *Helge*, *Hälöga-*
lands Konge, hvem han ved sin Veltalenhed skaffede den

skjønne *Thore*, saa nödigt end Faderen, den för omtalte *Cuso, de Finners og Bjarmers Herre*, (Sagaernes *Guse, Gusir*, Skálda 75. Kap., Kalevalas *Hiisi*) vilde afstaae hende (pag. 116). Videre havde han ligesom Odderne og Ahti en *usaartig Kjortel* (tunica ferrum spernens, vestis insecabilis, pag. 118. 122), den havde han faaet af de *ventlige Skovmöer*. Her möder os et andet Træk, som bringer ham endnu nærmere til Lemminkäinen end nogen anden af vore hjemlige Helte: naar han er overvunden, vanker han mismodig og vildsom om i Skovene og kommer paa Jagten til hemmelighedsfulde Skovegne, hvor ingen Dödeligs Fod havde traadt, (pag. 112. 114. 122.) kun Skovens Möer (virgines silvestres, nymphæ) og dens Herre, *Miming* (sylvaram Satyrus), boede der. Möerne, der sete i vore Sagns Lys, ganske have Valkyriernes Præg, give ham vise Raad og meddele ham den kostelige Seidmad, som Balder skyldte sin Styrke. Han tryllede dem ved sit uimodstaaelige Harpespil, „dermed kunde han fremkalde alle de Stemninger, han vilde, Glæde, Kummer, Medynk eller Had“ (p. 111); i en færöisk Sang er ogsaa Örvar-Odd Harpespiller (P. E. Müllers Sagabibl.). Skovmanden *Miming*, til hvem han i sin Slæde, trukken af Renner (cervis jugalibus currum instruat), foer gjennem svære Hindringer ad en Vei, utilgjængelig for Dödelige, og som ved mørk Skygge kunde løkkes ud af sin Hule, ligner forsaavidt en Svartalf, til hvem der maatte gjøres et Pohjolatog, men Sværdet, han rövede ham fra, og som blev Balders Bane, minder om Misteltenen, Armringen om den Ring, Freyja kjøbte af de fire Dverge (Sagnet om Hjadningernes Uveir). Maaskee her er en Forvexling af Trossagnene — *Miming* pleier man at ansee for *Mimer* — men Saxo kan og have havt gamle og gode Kilder; og naar han netop paa det mærkeligste Punkt i denne Strid, der, hvor „Odin, Thor og Gudernes hellige Skarer“ kjæmpe i Balders Hær, og Hother gjør Thors Hammer ubrugelig ved at afhugge dens Skaft, udtrykkelig tilföier, at Sligt vilde være utroligt, hvis ikke Oldtiden (antiquitas) borgede derfor, maa vi erindre, at hvad der for Saxo kunde være en blot nogenlunde gammel Hjemmel, viser tilbage til en höiere Alder, end nogen islandsk Saga kan rose sig af.

Der er endnu et andet Vink hos Saxo, som tyder paa, at vi her have at gjøre med en Indvirkning af fin-

ske Sagn. Da Odin pönsede paa at faae sin Sön hævnet, forudsagde „den finske Rostiophus“ ham, at han med *Ruthenernes* (Russernes) Konges Datter *Rinda*, skulde avle en Sön, *Bous* (Eddaernes Vale eller Ale), der vilde fælde Hother. Hrossthjófr er en Sön af Hrimnir (Hyndluljódh 31) og som saadan en Jætte (Skálda 75. Kap.), men Saxo vidste, at han var en finsk Jætte, en af Fornjóts Slægt. Odins Færd hos Ruthenerne gav Anledning til, at han maatte forlade Asgaard og *Oller*, den overordentlige Troldmand, indtog, som tidligere er fortalt, hans Höisæde i ti Aar. Dersom nu Oller, som jeg ovenfor har søgt at vise, er en finsk Guddom, maatte Odin altsaa under sine Bestræbelser forat faae sin Sön hevnet, vige for de samme Finner, fra hvem Balders Bane var udgaaet. Endelig er det maaskee værd at lægge Mærke til, at ved Hothers Fald, gjorde Kurer, Svenske og Slaver, som vare Danmark underlagte af Hothbrod, Oprör. Da vi her i det Hele ere paa en uhistorisk Grund, kunde ogsaa dette tages for et Vidnesbyrd om, at Hothbrod og Hother vare disse östlige Folkefærd's Herrer.

Forfølge vi Sporene af finsk Indflydelse videre, bliver det dernæst at lægge Mærke til, at Oldtiden lige saavel som andre Tider havde sin Overtro, sin Frygt for onde og farlige Magter, som baade kunde fremmanes og afvendes ved hemmelige, tildels ilde ansætte Konster. Jeg regner ikke dertil den Fjendtlighed, som udgik fra Jætteverdenen; heller ikke Skjebnens hemmelighedsfulde Rige — Norner, Völver, Diser, Fylgjer og Hamingjer, Landvætter og andre Lykkevæsner; thi saa ofte end disse dels fjendtlige, dels dunkle Magter kunne, særdeles i senere Sagn, forblendes med fremmede ukjendte Væsner, anseer jeg det dog for utvivlsomt, at de oprindeligt ere uundværlige Bestanddele af Asatroen. Overtro maa derimod den i Tidernes Löb altid sig mere udviklende Frygt for Trolde, for onde Öine og andre Forgjørelser, tilligemed hele den gyselige Side af Seidvæsenet — thi det havde ogsaa en hellig Side, der skrev sig fra Odin — ansees for. Dette sidste vare Finnerne efter hele Oldtidens Vidnesbyrd Mestere i, og vi træffe det saagodt som hvergang disse optræde. Jeg vil anføre nogle

af de bekendteste Exempler: *Gunhild*, Erik Blodöxes berøgtede Dronning, var den historiske Tids ypperste Seidkvinde og Hex; hun var en Datter af Ödsur Tote fra Hålogaland og havde lært sin Tryllekonst hos tvende Finner i Finmarken. Disse vare hverdag paa Jagt og kunde baade paa optøet og frossen Jord forfølge Sporet ligesom Hunde; paa Skier løbe de saa godt, at hverken Mennesker eller Dyr kunde undflye dem, og alt hvad de skjöde efter, vare de sikke paa at træffe; saaledes ombragte de hvert Menneske, der kom i den Egn. Blev de vrede, vendte Jorden sig om for deres Aasyn, og alt Levende, som kom dem for Öine, styrtede dödt til Jorden. De bleve dræbte, efterat Gunhild, medens de sov, havde trukket dem Sælkskindssække over Hovedet, et almindeligt Konstgreb forat forhindre de onde Öines Magt (Olaf Trygvas. Saga 3. Kap.). Den dygtigste af Erik Jarls Bueskytter i Slaget ved Svolder, *Find Eyvindson*, den samme som skjöd Einars Bue sönder og dermed Norges Rige af Kong Olafs Haand, var ogsaa af finsk Æt (Olaf Trygvas. Saga 251 Kap.). Den Hær af *Bjarmer*, som under Anförsel af *Thuningus* (maaskee den finske Tuoni) kjæmpede med Kong Hading og Odin, „oplöste“, da Slaget gik dem imod, „Himlen i tykke Skyer og forvirrede Luftens klare Aasyn med gyseligt Regnskyl“ (Saxo pag. 53). Lignende Konster brugte Thengil og Egther i Kampen mod Arngrim, som ovenfor anført (Saxo pag. 249). Finnernes Krigskonst beskrives ved Regnar Lodbroks Tog mod dem: ved Sange besvore de Himlen og drev Skyerne til det forfærdeligste Uveir; forvandlede derpaa Kulden til en fortærende Hede, saa de Danske segnede af Pest; de vare de mest udmærkede Bueskytter, anfaldt med en utrolig Voldsomhed og trak sig ligesaa hurtigt tilbage ved Hjælp af deres Skier (Saxo pag. 453). Ligesom Saxo og pag. 248 i Almindelighed skildrer deres Levemaade: „De behoe det yderste Norden, en Himmelegn, som næsten ikke er til at dyrke eller leve i; deres Pile ere frygtelige, og intet andet Folk har større Dygtighed i at skyde med Bue; de stride med store og svære Spyd. De drive Besværgelseskonster og ere udmærkede i Jagten. De have ingen faste Boliger, före deres Hus med dem og opslaae deres Bo, hvor de finde Vildt. Paa deres Skier fare de hen over de snedækte

Bjergaase.“ Vi see altsaa, at det Farlige ved at angribe Finner og Bjarmer (Lapper) altid tænktes at reise sig af deres overordentlige Styrke i alskens Kogleri. Det er desuden noksom bekjendt af alle Sagaer, at Finneklögt og Hexeri er eet og det samme. Det samme er Tilfældet med Alferne: Kong Helge blev i sin dybe Sorg fortryllet af *Alfekvinden* (älfkona), der fra et usselt pjalтет Væsen forvandlede sig til en Kvinde, saa fager, at han aldrig havde seet deiligere Syn; som hun fortalte, var denne Tryllevord hende paalagt af hendes Stifmoder. Hun blev Moder til *Skuld*, „der snart blev grum i Sind“, og „var den største Troldkvinde, da hun paa Mödrene-Side var af Alfeslægten; dette fik Kong Hrolf og alle hans Kjæmper at undgælde.“ Under den natlige Kamp ved Leire „sad hun i sit sorte Telt paa sit Tryllehjæl og udsendte den skrækelige Galt, stor som en Kvie; den skjöd Pile ud fra hver af sine Börster og dræbte Hrolfs Mænd i Hobevis“. Naar hendes egne Mænd faldt, reiste de sig igjen og kjæmpede som Drauger. Siden kom hun selv til Striden og hidsede sine Uhyrer ind paa Kong Hrolf (Hrolf Krakes Saga 15. 47. 51—2. Kap.). Som Skuld blev en Ulykkes Norne for Hrolf, synes *Alfen i Nornagests Saga* mere at tænkes som en Fylgje. „Medens Kong Olaf laae vaagen i sin Seng og læste sine Bönner, syntes det ham, at en Alf eller Aand kom ind i Huset, skjönt alle Döre vare lukkede. Den gik rundt for hver Mands Seng, standsede tilsidst ved Gest's og sagde: „Meget stærke Laase er her for tomt Hus.“ Saaledes kom det op, at Gest, der havde korset sig om Aftenen som andre Christne, dog ikke var det, han gav sig ud for: han var et tomt Hus, der brugte en stærk Laas (1. Kap.). Da Romanhelten *Gange-Hrolf* forfulgte den guldhornede Hjort, kommer han til en Höi, der aabner sig, en *Alfkone* i en blaa Kaabe træder ud, siger ham, at hun har udsendt Hjorten forat lokke ham, da hendes Datter trænger til Menneskehjæl forat kunne föde; til Lön for hans Tjeneste herved, giver hun ham et Fingerguld, der kunde sikkre mod at fare vild og mod enhver Nöd (Gange-Hrolfs Saga 15. Kap.). I samme Saga (25. Kap.) roses Dvergen *Möndul*, — der var sort og styg, lav og firskaaen, klædt i Skarlagen, med Guldbaand om Panden, og af

Kjærlighed til den kloge Björns Hustru var kommen ud af Höien, — for at være en ypperlig Læge og Smed.

De sidstanførte Sagn tilhøre ganske Middelalderen; de kunne tjene til at vise, hvad jeg endnu til Slutning vilde henlede Opmærksomheden paa, at da Asatroen med Oldtidens solidere Gudeverden sank i Forglemmelse og Foragt, trængte sig de hemmelighedsfulde og saa at sige overtroiske Elementer, de Gamle havde gjemt i Krogene, frem i en frodig Væxt og udfoldede sig til Middelalderens noksom bekjendte eventyrlige Folketro. Men denne hele forunderlige overnaturlige Verden, som Christendommen aldrig var istand til at neddæmpe, netop fordi den ikke var en klar Tro, der kunde bekjæmpes, men et Angstens Trylleri, der hverken viger for Magt eller Grunde, er her i Norden sikkert væsentlig opbygget paa Alfeverdenens og det finske Koglevæsens Grundvold. *Elverfolket* ere Alfernes mere luftige Efterkommere, og Dvergene, der hyppig drive Smedekonsten, ere næsten i intet forskjellige fra de gamle Svartalfer og Dverge. Ja der er Skildringer i Middelalderens Sange, som langt mere ligne de finske Tryllierier end noget andet i vor egen Oldtid. Jeg vil kun minde om Elverpigens Sang: „Striden Ström den stüles derved“ osv. eller Dvergmöens Runeslag i Hr. Tönnes Vise: „Den vilde Fugl paa Kviste sad, forglemte sin Sang at synge, den vilde Hjort i Skoven gaaer, forglemte sit Spring at springe. Der blomtres Mark, der lövedes Ris“ osv. Sligt har vel Forbilleder i Gunnars Harpeslag (Atlamál 62) og i Sagnet om Kong Erik og Harpespilleren (Saxo p. 607), men Ligheden med Wæinämöins Trylleharpe er dog større, saameget mere som Konsten öves af Alfør og Dverge. I andre Viser er Mindet om finsk Kogleri ganske tydeligt opbevaret, som i Kjæmperne paa Dovrefjæld: „Den förste kunde Veiret vende med sin Hand, den anden kunde stille det rindende Vand, den tredie foer under Vandet som Fisk — den femte kunde Guldharpn slaae, at alle dandsede, der hörte derpaa“ osv. Eller „Fru Mette og hendes Troldkvinder ni — hun vakte op Veiret i Sunde og Sand fra Havsens Bunde“ — i Hr. Thor og Jfr. Thure; eller: „Algreven blæser i sin Lur, den længste Nat, det hörte Dronningen i sit Bur — mig tvinger Elskoven“; Algreven blev hugget i Stykker, men Dronningen gik

med Stykkerne til Maribo Kilde og dypped ham i det klareste Vand: Stat op, stat op, du christen Mand!“ Vi have her den christelige Helligdom stillet imod Tryllevæsenen, ligesom i Oldtiden den høiere Guddom modstod den lavere Magt, sml. Lemminkäinenens Moder og Odins Kamp med Thuningus.

Der er desuden een Kreds af Middelalderens Naturvæsener, der ingen ret Rod synes at have i vort Hedenold, det er *Havfolket*; thi hvad Sagaer og Eddasangenene deraf frembyder er dels fattige enkeltstaaende Sagn om en Marmennill, dels gyselige Væsner henhørende til Jætteverdenen, der intet Tillokkende kunde have, som Hrimgerdh; hvorom der ogsaa haves et Minde i Kong Valdemars Havfru, der forraadte hans syv Snekker. Men en anden Sag er det med de deilige lokkende Havmænd, som: „Saa gjorde hun (hans Moder) Hest af klareste Vand, og Bidsel og Sadel af hvideste Sand; saa skabte hun ham til en Ridder saa favr, saa red han til Marie Kirkegaard“ — „der de komme til hviden Sand, da vendtes alle smaa Baade til Land“ (den forræderske Havmand), eller: „Havmanden ind ad Kirkedøren tren, alle de smaa Billeder vendte sig omkring. Hans Haar vare som det pureste Guld, hans Öjne de vare saa frydefuld.“ (Agnete og Havm.). I saadanne Træk er der langt mere Lighed med det finske Ahtifolk. Derfor troer jeg dog ikke, at disse Forestillinger ligefrem skulde være os bragte fra Finland; snarere vilde jeg forestille mig det saaledes, at da den hedenske saa mandigt udprægede Gudeverden var borte, fik den finske Aare, der fra den tidligste Oldtid af havde trukket sig gennem Trosverdenen, mere Magt med Folket; og da Sindet nu var aabent for de blödere, mere sværmeriske, men og ængstelige og vilde Bevægelser, dannede der sig paa Övertroens Enemærker lignende Synner her hos os, som de, der altid havde været at finde hos det Folk, hvis hele Tro var idel phantastik Kogleri.

Alferne vare Asernes Fæller fra de tidligste Dage, og med Asatroen have de vandret Verden rundt, saavidt denne har hersket. Deraf kunde man vel forklare sig den Kjendsgjerning, der saafremt Alfernes Rige tænkes at have sit Hjem hos Finnerne, bliver paaafaldende nok, at Alfer kjendes, holdes i Ære eller frygtes fra den tidligste Middelalder over hele det nordlige Europa. *Angelsaxerne*

synes mest at have uddannet denne Tro — eller Overtro, som man for Middelalderens Vedkommende vel maa kalde den — de kaldte dem *Ælf*, *Ælfen*, og delte dem i: Bjergalfer (*Bergelfenne*, *Muntælfen*), Markalfer (*Feldælfen*, *Landelfenne*), Skovalfer (*Fuduælfen*, *Wyldælfen*), Søalfer (*Sæ-ælfen* *Waterelfe*) og Byalfer (*Dunælfen*). Dvergene ansaae de for en Slægt af dem (Lexicon Mythol. p. 6, efter Ælfrici Glossar. og Flere). I *Nederlandene* boe de ligeledes ikke blot i Höie, men og i Kilder og Vande og hedde *Alven* (N. M. Petersen Nord. Myth. S. 109). I *Tydskland*, hvor de före Navn af *Alp*, *Olp*, *Elp* eller *Elb*, ere de mere uhyggelige Væsner, som vore Marer og Varulve. I *Sverrig* som og paa *Bornholm* deles de ligesom i Oldtiden i gode og onde Alfer, og de tænkes da som smaae yndige Væsner, der sidde paa Blomster og Blade. At Alferne ere et Smaafolk, en Forestilling, der ogsaa synes alt i Middelalderen at have hersket i England, som den og er gaaet over i den nyere Poesie, finder jeg derimod intet Spor til i Oldtiden. Dvergene tænktes vistnok som smaae, efter hvad man kan slutte af Udtryk som: Regin var en Dverg af Væxt (Sigurd Fafnisb. II.) og Dvergene vare Jordens Maddiker (Gylfaginning 14. Kap.), men der gives dog og Sagn, som ikke let lade sig forklare, med mindre man tænker sig dem som velvoxne, som Alvismaal, hvor Dvergen havde faaet Løfte paa Thors Datter; men Alvis var og rimeligvis en Dökkalf. Paa *Island*, hvor *Alfa-fólkit* endnu er vel kjendt og hvert Aar sender sine to Konger til Norge, hvor Overkongen boer, hedde de og *Huldufólk*, et Navn de ogsaa glimdeligt före i Norge, men de norske Huldrer ere inenslunde Smaafolk, ligesom vore Elverfolk ligne de Menneskene i Størrelse, men overgaae dem i Styrke. Et Væaen ved Navn *Huldr* nævnes en enkelt Gang i Oldtiden (Ynglingas. 16. Kap.). Ogsaa i Tydskland tales om *Huldchen* eller *Holderchen*, men der som allevegne, hvor saadanne Væsner före mange Navne, beregnede paa at vinde deres Gunst — *det gode Folk*, *tykkelige Folk*, *gode Naboer*, *Lieblinge* (Isl. Liúflingar) — kunne de vel, idet deres Charakter bliver mere svævende og ikke længer er kjendelig paa det gamle Navn, antages forat være en fælleds Levning af alt, hvad der mellem Almuen har holdt sig af Oldtidstro eller dannet sig af en naturlig Overtro.

Hvilket navnlig sees af de saakaldte Bjergfolk eller Underjordiske hos os, der upaatvivleligt maa ansees for en uklar Blanding af de gamle Vætter, Dverge, Jætter og Trolde. Elverfolket er derimod en afsluttet Kreds for sig; og naar de i Kjæmpeviserne forvexles med Dvergene, har dette vel en god gammel Grund.

Hos intet af Nordens Folkefærd har den Tro, at al Naturen er beboet af Væsner, som forskjellige efter deres forskjellige Boliger, kunne fremkaldes af den, der ret forstaaer det, været saa udviklet som hos Finnerne. Dette Hovedtræk ved den finske Hedentro er fremmedt for den skandinaviske eller Asatroen. Hos Nordasiens barbariske Stammer hersker derimod en almindelig Frygt for, at Ödemarkerne ere beboede af farlige Aander, som kunne manes og besværges; der drives og Koglevæsenet ligesom i Finland; men der haves faae eller ingen bestemt udprægede Gudeskikkelser. Ligesom Finnerne have disse tilfældes med vore Forfædre, synes de altsaa at have, hvad man kunde kalde Hedentroens natlige Side, tilfælles med deres östlige Naboer. De danne saaledes et Mellemlid mellem Nordasien og Nordeuropa, og hvad der af asiatiske Træk er indkommet i de nordiske Trossagn, skyldes rimeligvis den Omstændighed, at Asatroen har udbredt sig over de finske Stammers gamle Enemærker. Men nogen anden asiatisk Bestanddel kan ogsaa næppe med nogen Sikkerhed eller endog Rimelighed paavises i den nordiske Hedentro.

Efterretninger

om

Haderslev lærde Skole

i Skoleaaret 1852-53.

I. Lærerne.

Efter Rectors Andragende blev det ved kongelig Resolution af 16de Juli 1852 bifaldet, at der ved Haderslev Skole skulde oprettes en 7de Klasse og ansættes en ny Lærer med 400 Rbd. i Gage og 96 Rbd. i Husleiepenge foruden $\frac{1}{9}$ af Skolepengene. D. 2den Sept. blev dernæst Cand. theol. Premierlieutenant *Dorph*, R. af Dbg., allernaadigst beskikket i denne Plads. Han meddeler herved følgende korfattede Levnetsløb.

Jeg, **Poul Dorph**, er født paa Fredensborg d 26de April 1824. Min Fader, Johannes Dorph, er nu Sognepræst i Vigersted og Kværkeby, første Gang gift med min Moder Christine Bechmann, † 1835, anden Gang med Henriette Bloch. Jeg blev dimitteret fra Roskilde Kathedralskole 1841 og tog i Efteraaret 1847 theologisk Embedsexamen med Charakteren Laudabilis. Ved Oprørets Udbrud i Marts 1848 stillede jeg mig til Krigsministerens Disposition, avancerede til Premierlieutenant og blev af Hs. Majestæt benaadet med Ridderkorset af Dannebrog. I Mai 1851 erholdt jeg Permission af Krigstjenesten, fra hvilken jeg dernæst i Mai 1852 efter Ansøgning i Naade blev afskediget. Siden Nytaar 1852 var jeg Lærer ved Borgerdydsskolen i Kjöbenhavn, indtil jeg d. 2. Sept. s. A. udnævntes til Lærer ved Haderslev lærde Skole. Nogle Maaneder senere ægtede jeg Maria Schultz, Datter af afdøde Præst N. C. Schultz.

II. Disciplene.

Ved forrige Skoleaars Ende var Disciplenes Antal 53. Af disse udmeldtes følgende:

1) *N. H. Schou* af 3die Klasse, for at gaae over til Frederiksborg Skole. Ved Examen erholdt han Hovedcharakteren: Meget godt. 2) *N. de Wolff* af 2den Klasse, for at gaae til Handelen. Hovedchar.: Udmærket godt. 3) *P. B. Carstens* af 2den Klasse, for at gaae til Landvæsenet. Hovedchar.: Meget godt. 4) *C. C. H. Hitz* af 1ste Klasse. Hovedchar.: Godt. Ved Nytaar udmeldtes: *I. N. Skau* af 1ste Klasse, ved Paaske 1853: *H. C. v. Holstein* af 5te Klasse, for at gaae over til Flensborg Skole, og *V. Jørgensen* af 2den Klasse, for at komme i Snedkerlære. Derimod optoges dels ved Skoleaarets Begyndelse, dels i dets Løb 32 nye Disciple, saa at Antallet for Öieblikket er 78. Disses Orden blev efter sidste Maanedes Charakterer følgende:

7de Klasse.

1. T. V. Paulsen. 2. C. H. Bekker *).

6te Klasse.

3. Peder Lauridsen Skau, för i Sorö Skole. (Fad. Amtsforvalter i Haderslev, Dbgsmand.) 4. F. C. C. C. v. Holstein. 5. Heinrich Ferdinand Claussen. (F. forhen Skolelærer i Tönder.) 6. E. Hansen. 7. C. J. N. S. Münster. 8. Andreas Christian Ludvig Grove Rasmussen. (F. Sognepræst i Marstal.) 9. R. Petersen.

5te Klasse.

10. C. H. W. Petersen. 11. L. M. Bruun. 12. C. L. Ehnhuus. 13. Johan Nicolaus Becker. (F. Eier af Linnæ-Nygaard i Österlinnet Sogn mellem Haderslev og Ribe.) 14. P. A. L. Kragh. 15. Ferdinand Victor Buchwald (F. Justitsraad, Byfoged i Assens.) 16. V. R. D. Waage. 17. G. H. J. C. Marckmann.

---

*) I 7de Klasse finder ingen Omflytning Sted. Fulde Fornavne og Faderens Stand og Bolig ere kun anførte ved de i dette Skoleaar optagne Disciple.

4de Klasse.

18. J. L. Skau. 19. Christian Matthæus Carstensen. (F. Præst i Sennels ved Thisted.) 20. R. W. Hertel. 21. L. P. Boisen. 22. C. C. U. Kragh. 23. B. Jebsen.

3die Klasse.

24. P. H. de Wolff. 25. C. A. L. Rheinlander. 26. Hans Heinrich Hansen. (F. Apotheker i Haderslev.) 27. Julius Gottlieb Lebrecht Brauneiser. (F. forhen Rector ved Haderslev lærde Skole.) 28. J. C. Obel. 29. J. Boesen. 30. L. H. Möller. 31. Peter Høstmark Immanuel Petersen, för i Kolding Skole. (F. Præst i Stenderup ved Kolding.) 32. Wilhadus Bentzen Ernst. (F. Bundtmager i Haderslev.) 33. Carl Georg Emil Petersen, för i Kolding Skole. (F. se Nr. 31.)

2den Klasse.

34. F. E. Boisen. 35. Claus Madsen Bych. (F. Gaardmand i Lunding, Starup Sogn ved Haderslev.) 36. J. Petersen. 37. Hans Nissen Petersen Wieland. (F. Möller i Gram.) 38. H. C. Steffensen. 39. C. F. T. A. Hammerich. 40. P. H. Blöcher. 41. J. J. Matthesen. 42. J. Madsen. 43. C. A. Neuhaus. 44. Jakob Christian Bahne Engel. (F. Degn og Skolelærer i Starup ved Haderslev.) 45. C. Mordhorst. 46. Poul Christian Taarning Koch. (F. Præst i Skjærbæk mellem Ribe og Tönder.) 47. V. Fabricius. 48. M. C. V. Bonde. 49. J. D. Hübbe. 50. Tycho Immanuel Grove Stephensen. (F. Provst i Broager i Sundeved.) 51. Christian Blom. (F. Skriver i Haderslev.) 52. P. V. Vogt. 53. J. H. Höffner. 54. E. M. Barkentin. 55. F. P. R. Vogt. 56. A. A. C. Lembcke.

Iste Klasse.

57. Jes Jörgensen Björnshauge. (F. Eier af Sillerupgaard i Fjelstrup Sogn ved Haderslev.) 58. Heinrich Wiese. (F. forhen Sekretær i Haderslev.) 59. Falle Jörgensen From (F. Sognefoged og Sandemand i Fjelstrup.) 60. P. M. Jörgensen. 61. Christian Georg Henningsen. (F. Gaardmand i Leerdt, Sommersted Sogn ved Haderslev, död.) 62. Martin Lambertus Trabolt. (F. Bomuldsvæver i Fredericia, död.) 63. C. J. V. A. Boeck. 65. Theodor Christian Möller. (F. forhen Gaardeier.) 65. Jo-

hannes Poul Egede Kragh. (F. Præst i Ösby ved Haderslev.) 66. J. F. V. Paulsen. 67. Sören Madsen. (F. Gaardmand i Feldum, Vonsbæk Sogn ved Haderslev.) 68. Andreas Krüger. (F. Kromand i Bestoft, Dbgsmand.) 69. Heinrich Holger Severin Holgersen. (F. Thingskriver i Frös-Kalslund Herred.) 70. L. Rose. 71. E. W. Gyrsting. 72. P. E. T. Christiansen. 73. Vilhelm Lögsdorf Hansen. (F. forhen Handskemager i Haderslev.) 74. Nicolai Nissen. (F. Farver i Haderslev.) 75. Trauls Peter Erichsen. F. Klubvært i Haderslev.) 76. Rasmus Andreasen Blöcher. (F. Garver og deputeret Borger i Haderslev.) 78. G. F. Callesen.

Fri Skolegang er af Lærerne tilstaaet Nr. 2, 9, 14, 16, 20, 25, 40, 51, 56, 58, 62 og 73.

Forberedelsesklassen, som bestyres af nogle af Skolens Lærere, besøges for Öieblikket af 29 Drengene.

III. Undervisningen.

Undervisnings-Fagene have været fordelte paa følgende Maade imellem Lærerne:

<i>Rector</i> : Græsk i den forenede 6te og 7de Kl., Historie i alle Klasser	18 Timer
<i>Conrector Lembcke</i> : Latin i den forenede 6te og 7de Kl., Græsk i 5te Kl., Dansk i 2den Kl., Engelsk med de to överste Afdelinger	21 —
<i>Subrector Krarup-Hansen</i> : Matematik i 3die—7de Kl., Naturlære i 7de Kl.	23 —
<i>Collaborator Dr. Manicus</i> : Tydsk i 2den—7de Kl., Sophokles i 7de Kl., Latin i 5te Kl., Sang i særskilte Timer	24 —
<i>5te Lærer Pastor Fibiger</i> : Dansk i 5—7de Kl., Religion i alle Klasser, Skrivning i 2den og 3die, Tegning i 1ste—3die Kl.	24 —
<i>6te Lærer Bloch</i> : Latin, Græsk og Dansk i 4de Kl., Latin i 3die, Skrivning i 1ste Kl.	27 —
<i>7de Lærer Kroyer</i> : Fransk i 2den—7de Kl., Geographi i 3die—6te Klasse	23 —

Sde Lærer Grönlund: Geographi og Regning i 1ste og 2den Kl., Naturhistorie i 1ste—6te Kl. . . . . 24 Timer

Lærer Dorph: Dansk i 1ste og 3die Kl., Tydsk i 1ste, Engelsk i 1ste, 2den, samt nederste Afdeling af de övrige Klasser . . . . . 24 —

För d. 1. October, da Hr. Dorph tiltraaade sit Embede, vare hans Timer fordelt mellem de övrige Lærere.

Antallet af de egentlige Timer, der have været tildelede ethvert Fag, vil kunne sees af följende Tabel:

Klasse.	1ste	2den	3die	4de	5te	6te	7de
Dansk	6	4	2	2	2	1	2
Tydsk	5	4	(2)	(2)	2	2	1
Fransk	—	5	3	2	2	2	1
Engelsk	4	4	—	—	—	—	—
Latin	—	—	9	8	8	(8)	(8)
Græsk	—	—	—	5	6	(5)	(5)+2
Religion	2	2	(2)	(2)	(2)	(2)	2
Historie	3	2	2	(2)	(2)	2	2
Geographi	2	2	2	2	2	2	—
Naturhistorie	1	2	2	2	2	3	—
Naturalære	—	—	—	—	—	—	4
Mathematik og Regning	4	4	4	4	3	4	4
Skrivning	3	2	1	—	—	—	—
Tegning	2	2	2	—	—	—	—
Sum	32	33	31	31	31	31	31

Parentheserne om Tallene betegne de Timer, hvori to efter hinanden följende Klasser have været forenede.

Desuden have næsten alle Disciple i de 5 överste Klasser i 3 særskilte Afdelinger havt Undervisning i Engelsk: överste Afdeling 1 Time, mellemste Afdeling 2 og nederste 3 Timer om Ugen.

De, der have Stemme, have havt Undervisning i Sang i 3 Afdelinger, hver en Time. I den sidste Tid har der ogsaa igjen aabnet sig Leilighed til at give Undervisning i Gymnastik, som Mangel paa Plads i den störste Del af Skoleaaret havde hindret.

I dette Skoleaar er der i de forskjellige Fag givet följende Undervisning:

Dansk.

1ste Kl. Til Övelse i Oplæsning er Borgens og Rungs Læsebog, andet Cursus benyttet; en Time ugentlig er anvendt til Fremsigelse af udenad lærte Smaadigte. Hovedreglerne af Bojesens Sproglære indtil Reglerne om forskellige Arter af Sætninger ere gennemgaaede og indövede ved Læsningen. Stilövelser, dels efter Dictat, dels efter Fortælling, ere foretagne 3 Gange om Ugen. Forelæste ere Stykker af Nordens Guder, Palnatoke, Thieles Folkesagn og Barfods Fortællinger af Fædrelandets Historie.

2den Kl. Bojesens Sproglære er flere Gange gennemgaaet (med Undtagelse af Læren om Ordstillingen) og indövet ved Læsningen, hvor Fibigers historiske Læsebog er benyttet. De vigtigste Regler for Brugen af Skilletegnene ere dicterede. Oehlenschlägers Palnatoke og en Del mindre Digte af forskellige Forfattere ere forelæste. Nogle Digte ere dicterede og efter Rettelsen lærte udenad. Stileövelserne have iøvrigt bestaaet dels i Gjengivelse af en forelæst Fortælling, dels i Oversættelse, mest af den engelske Læsebog.

3die Kl. Stykker af Holsts prosaiske Læsebog ere læste, ligeledes lettere Digte af Sammes poetiske Læsebog; en Del af de sidste ere lærte udenad. Bojesens Sproglære er gennemgaaet. Ugentlig er der skrevet en Stil hjemme, dels Besvarelse af lettere Opgaver, dels Oversættelse fra Tydsk, dels Gjengivelse af et oplæst Stykke.

4de Kl. Der er læst: af Holberg nogle Komedier og Niels Klim, af Oehlenschläger nogle Tragedier og Digtværker. Ugentlig en dansk Stil, dels Gjengivelse efter et udførligere Foredrag, dels Besvarelse af Opgaver, undertiden Oversættelse fra ikke læst Latin.

5te Kl. Holbergs, Oehlenschlägers og Heibergs betydningsfuldeste Værker ere gennemgaaede, og mundtlig er der tilføiet Bemærkninger om Forfatternes Liv og Virksomhed. Ugentlig en skriftlig Opgave af forskjelligt Indhold.

6te Kl. Der er gennemlæst en Del af de vigtigste nyere Digteres Værker fra Grundtvigs første Optræden af (med Undtagelse af Oehlenschläger) og mundtlig tilføiet

en Udsigt over Forfatternes Levnet og Virksomhed. Hver anden Uge en skriftlig Opgave af forskjelligt Indhold.

7de Kl. Thortsens Litteraturhistorie er gennemgaaet indtil S. 102; Prøver af Forfatterne, saavidt som de kunde skaffes til Veie, ere gennemlæste. Hver anden Uge en skriftlig Opgave.

Tydsck.

1ste Kl. Rungs Læsebog for de lavere Klasser S. 1—43 og 62—100; af den poetiske Del ere desuden nogle mindre Digte lærte udenad. Det Vigtigste af Formlæren efter Hjorts mindre Sproglære; dog have de, der allerede ifjor vare i Klassen, benyttet Meiers Sproglære. Skriftlige Övelser efter Dictat.

2den Kl. Hjorts prosaiske Læsebog S. 87—137; det Læste er oversat tilbage fra Dansk paa Tydsck. Meiers Sproglære er gennemgaaet. Skriftlige Övelser efter Dictat.

3die og 4de Kl. Hjorts pros. Læsebog S. 30—87, 113—132 og 164—173. Bresemanns mindre Stilövelser S. 52—83. Ugentlig en Stil. Bresemanns lille Grammatik er gennemgaaet.

5te Kl. Hjorts pros. Læsebog S. 58—112 og 235—255; Hjorts poetiske Læsebog S. 1—8 og 23—62. Bresemanns större Stilövelser S. 1—27, 33—34, 40—41, 61—75. En Stil ugentlig.

6te Kl. Hjorts poetiske Læsebog S. 80 til Enden. Schillers Jungfrau von Orleans indtil 4de Act. Bresemanns större Stilövelser S. 73—88 og 174—197, samt en Del af Oehlenschlägers Aladdin ere oversatte fra Dansk paa Tydsck. Ugentlig en Stil. Undertiden Taleövelser.

7de Kl. Livius 2den Bog c. 41—65 er oversat paa Tydsck.

Fransk.

2den Kl. Borrings manuel S. 1—13, 23—40, 50—58 og fra S. 89 af 10 Fabler. Kroyers Formlære med Forbigaaelse af enkelte uregelmæssige Verber. Der er sørget for et passende Ordforraad. Mundtlig Oversættelse fra Dansk.

3die Kl. Borrings manuel S. 91—148 og 163 til Enden. Formlæren efter Abrahams. Mundtlige og skriftlige Övelser.

4de Kl. Borrings Læsebog for Mellemklasser S. 53—132. Iøvrigt som 3die Kl.

5te Kl. Samme Læsebog S. 163—250. Borrings études littéraires S. 1—32. Det Vigtigste af Abrahams Grammatik. Mundtlige og skriftlige Oversættelser, mest af Sibberns Stiløvelser.

6te Kl. Af Borrings études littéraires en Del pro-saiske Stykker; af Braunhards Handbuch der franz. Sprache und Litteratur en Del af den nyere franske Poesi og noget af Litteraturhistorien. Mundtlige og skriftlige Oversættelser, tildels efter Sibbern. Hele Abrahams Grammatik.

7de Kl. Disciplene have hjemme læst dels Komedier, dels historiske Værker efter Valg og Lyst. Examinationen heri er mest skeet paa Fransk; der er ført Samtaler i det franske Sprog, og enkelte Stile ere skrevne.

Engelsk.

1ste Kl. Af Mariboes Læsebog (stories selected from the history of England) ere de 6 første Fortællinger læste, oversatte fra Engelsk til Dansk og fra Dansk til Engelsk. Af Formlæren er det Nødvendigste dels mundtlig meddelt, dels lært efter Mariboes Sproglære.

2den Kl. Af samme Læsebog de 11 første Fortællinger paa samme Maade. Skriftlige Øvelser ere foretagne, dels ved Dictat, dels ved Oversættelse fra Dansk til Engelsk. Det Nødvendigste af Formlæren efter Mariboe.

Begge Klasser have først begyndt paa Engelsk i October Maaned.

Begynderne af 3die og 4de Klasse. De 16 første Fortællinger af samme Læsebog, lignende skriftlige Øvelser paa Skolen; men desuden Stile skrevne hjemme til Indøvelse af Formlæren, der er læst efter Mariboe.

Mellemste Afdeling (af 3die—6te Klasse). Samme Læsebog helt læst; desuden begyndt paa Moriartys Selections from British Authors. Grammatiken efter Mariboe.

Øverste Afdeling (af 5te—7de Klasse). Omtrent 160 Sider af Bulwers the last days of Pompeii.

Latin.

3die Kl. Anonym Læsebog for de første Begyndere. Silfverbergs Læsebog S. 6—29 og S. 40—47. Af Mad-

vigs Sproglære: Böiningslæren og Hovedreglerne af Casuslæren. 3 Timer ugentlig ere anvendte til Stil. Trojels Exempler ere benyttede; senere ere sammenhængende Stile dicterede.

4de Kl. Silfverbergs Læsebog fra S. 40 til Enden, dog ikke alle Stykker. Cæsar de bello Gallico 4de og 5te Bog. Af Siebelis tirocinium poëticum: Udvalg af Phædrus og Ovids Forvandlinger, ialt c. 700 Vers. Af Madvigs Sproglære er Böiningslæren repeteret og Syntaxen læst indtil 3die Afsnit. Af Bojesens Antiquiteter er Krigsvæsenet gennemgaaet og gjort anskueligt ved Afbildninger. Ingerslevs Materialier til S. 66 ere oversatte dels mundtlig, dels skriftlig.

5te Kl. De 4 catilinariske Taler. Af Siebelis tirocinium poëticum: S. 1—6, 10—13, 18—25, 34—35, 40—59. Cursorisk Cæsar de bello Gallico 3die, 4de og 6te Bog. Madvigs Sproglære er repeteret. Af Ingerslevs Materialier er oversat mundtlig S. 12—43, skriftlig S. 69—79, 96—99 og 157—167, samt en Del af Ciceros Breve.

6te og 7de Kl. Ciceros Cato major og Lælius. Af Ciceros Breve i Kielsens Udgave Brev 1—42. Virgils Æneide 5te Bog. Horats Oder 1ste og 2den Bog. Medens en Del af Klassen paa Grund af Forberedelsen til Confirmation var fraværende en Time ugentlig, have de Övrige cursorisk læst Ciceros Tale pro Ligario og en Del udvalgte Breve. 2 Timer ugentlig ere anvendte til Stiløvelser og Versioner.

Græsk.

4de Kl. Langes Materialier S. 1—26 og 63—78. De danske Exempler ere skriftlig oversatte paa Græsk. Bergs Schema og af Tregders Formlære den regelmæssige Del og en stor Del uregelmæssige Verba.

5te Kl. Xenophons Anabasis 4de og 5te Bog. Homers Odyssee 9de og 10de Bog. Formlæren efter Tregder. Af Syntaxen ere nogle af de vigtigste Regler mundtlig meddelte. Det Vigtigste af Mythologien er gennemgaaet efter Stolls Haandbog (indtil Heroerne) og oplyst ved Afbildninger.

6te og 7de Kl. Homers Iliade 2den, 3die og 4de Bog. Lucians Dröm, Timon og udvalgte Gudesamtaler

(efter Bloshs Udgave). Herodots 2den Bog, c. 1—4, 65—67, 69, 147—149, 151—180, 182; 3die Bog, c. 1—4, 6—7, 10—27. Grammatiken er repeteret. Lette Stil-
øvelser.

7de Kl. alene. Sophokles Ajax med en Indledning om Grækernes Theater og dramatiske Kunst.

Religion.

1ste Kl. Balslevs Katechismus til anden Artikel. Balslevs Bibelhistorie til Udsigten over Kirkens Historie. En Psalm om Ugen efter Roskilde Convents Psalmebog. L. C. Müllers bibelske Historie er benyttet til Forelæsning og som Grundlag for Fortælling.

2den Kl. Balslevs Katechismus helt gennemgaaet. Iøvrigt som 1ste Kl.

3die og 4de Kl. Liscos Katechismus til anden Artikel. Det gamle Testament efter Müllers „den hellige Skrift i Udtog“.

5te og 6te Kl. Liscos Katechismus fra anden Artikel til Enden. Den apostoliske Tid efter Müllers „den hellige Skrift i Udtog“ og en Udsigt over Kirkens Historie indtil Gregor den 7de.

7de Kl. Af det nye Testament i Grundsproget: Matthæi Evangelium og Brevene til Thessalonikerne. Kirkehistorien indtil 1300 efter Mørk-Hansens Lærebog.

Historie.

1ste Kl. Kofods Historiens vigtigste Begivenheder indtil S. 124, dog med Forbigaaelse af nogle Stykker.

2den Kl. Samme Bog fra Reformationen til Enden.

3die Kl. Den gamle Historie og Middelalderen efter samme Bog.

4de og 5te Kl. Middelalderens Historie efter Bohrs Lærebog.

6te Kl. Den nyere Historie efter Bohr.

7de Kl. Danmarks, Norges og Sverrigs Historie. Fabricius's Lærebog er lagt til Grund; men Disciplene ere gjorte bekendte med Kildeskrifter og nyere Bearbejdelser. Den almindelige Historie er idelig gjenkaldt i Hu-kommelsen.

Geographi.

1ste Kl. Thriges Lærebog til S. 82.

2den Kl. Hele Thriges Lærebog.

3die Kl. Europa efter Ingerslevs større Lærebog med Forbigaaelse af meget af det Politiske.

4de Kl. Verdensdelene udenfor Europa efter samme Bog.

5te Kl. Samme Bog fra Sahara til Enden og forfra til Nederlandene.

6te Kl. Hele Geographien efter samme Bog.

Naturhistorie.

1ste Kl. Krarup-Hansens Skildringer af Pattedyr.

2den Kl. Pattedyr, Fugle, Krybdyr og Frøer efter Proschs Lærebog. Indledningerne ere forbigaaede.

3die Kl. Som 2den Kl. Kun er en Del af Indledningerne taget med.

4de Kl. Leddyrene efter Prosch. Petits Botanik S. 1—43.

5te Kl. Leddyr og Bløddyr efter Prosch. Botanik som 4de Kl.

6te Kl. Hele Zoologien efter Prosch og Botaniken efter Petit.

Botaniske Excursioner ere foretagne med 2den—6te Kl.

Naturlære.

7de Kl. Ørsteds Naturlærens mekaniske Del til S. 188. Petersens Lyslære til S. 72.

Mathematik og Regning.

1ste Kl. Regning med hele Tal og Brøk efter Mundts Regnebog.

2den Kl. Regning efter Mundt. De videst fremkredne regne med Decimalbrøker.

3die Kl. Geometrisk Tegning efter Simesens Tegneskole. Regning med Mundt.

4de Kl. Mundts Geometri til S. 59. Broagers Arithmetik til S. 83. Övelse i Begyndelsesgrundene af Bogstavregning og Ligninger.

5te Kl. Mundts Geometri til S. 140. Broagers Arithmetik til S. 99. Övelse i Reguladetri, Ligninger og Op-gaver.

6te Kl. Mundts Plangeometri og Broagers Arithme-

tik til Enden. Övelse i Reguladetri, Decimalbrök, Quadrat- og Cubikrods Uddragning.

7de Kl. Ramus's Plantrigonometri. Mundts Stereometri.

Tegning.

Helsteds Tegnebøger og skyggede Fortegninger ere benyttede. De Disciple, der have gennemgaaet disse, have tegnet efter Ornamenten i Gibs, Vaser og andre Gjenstande.

IV. Videnskabelige Samlinger.

Bibliotheket bestod ved forrige Skoleaars Ende af omtrent 1230 Værker i c. 2600 Bind og Hefter foruden Programmerne. Det er siden den Tid blevet forøget med henved 200 Værker i c. 380 Bind og Hefter foruden de af Ministeriet tilsendte Programmer. Af Gaver har Bibliotheket modtaget:

- 1) Af Commissionen for Arnae Magnaei Stiftelse :
Edda Snorra Sturlusonar. T. 2.
- 2) Af Samfundet til den danske Litteraturs Fremme :
Ambrosius Stubs Digte ved Barfod. Hefte 2.
Ewalds samlede Skrifter. Bd. 6.
- 3) Af Fyens Stifts literære Selskab :
Actstykker til Nordens Historie i Grevefeidens Tid. Hefte 3.
- 4) Af det nordiske LiteraturSamfund :
Samlingar utgifna af Svenska Fornskriftsälskapet. 5 Hefter.
- 5) Af det store kongelige Bibliothek :
Scriptores rerum Danicarum. vol. 7—8.
- 6) Af det kongelige Danske Videnskabers Selskab :
Dansk Ordbog. Bd. 6.
- 7) Af det kongelige danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog :
Danske Magazin. Tredie Række. Bd. 3 og 4, Hefte 1.
Ældste Archivregistraturer ved Becker. H. 1—3.
- 8) Af den Gyldendalske Boghandel :
50 Bind af sammes Forlagsskrifter.

Desuden har den i dette Foraar afdöde ædle og fædrelandssindede Grev A. Lüttichau testamenteret Haderlev Skole de Böger af hans Bibliothek, som maatte findes pas-

sende for samme ; men Skolen har endnu ikke modtaget dem.

Til Forøgelse af Skolens Bibliothek og Samlinger har Hs. Majestæt Kongen for dette Aar allernaadigst bevilget et Tilskud af 500 Rbd. til den dertil fastsatte aarlige Sum (200 Rbd.)

V. Ny Skolebygning.

Efterat Rector første Gang i September 1851 havde henvendt det kongelige Ministeriums Opmærksomhed paa vor nuværende Skolebygning's store Mangler, og efterat der oftere var forhandlet om Opførelsen af en ny Bygning, behagede det paa Ministeriets Forestilling Hs. Majestæt Kongen ved allerhöieste Resolution af 7de Jan. 1853 allernaadigst at bifalde, at der for Haderslev lærde Skole opføres en ny Bygning, i det Væsentlige i Overensstemmelse med de af Stadbygmester i Flensborg, Architect Winstrup forfattede Tegninger og Overslag, samt at de med Bygningens Opførelse og Indkjøbet af Grunden forbundne, til omtrent 34,700 Rbd. beregnede Omkostninger udredes paa den Maade, at Haderslev Commune tilsvares 4000 Rbd. foruden at afstaae den Kjöbesum, der maatte indkomme ved Salget af den gamle Skolebygning, og at det resterende Beløb afholdes af Statskassen.

Udførelsen af denne for vor Skoles Fremgang saa höist vigtige Foranstaltning er nu begyndt, og vi nære det Haab, endnu kun at skulle tilbringe eet Skoleaar i den gamle uhensigtsmæssige Bygning.

Den offentlige Examen

afholdes i følgende Orden:

Skriftlig Examen.

Mandag den 11te Juli.

- 8—11. Latinsk Stil 7, 6, 5, 4, 3. Dansk Stil 1.
2—4. Tydsk Stil 7, 6, 5, 4. Regning 2.

Tirsdag den 12te Juli.

- 8—11. Version 7—6. Regning 3. Dansk Stil 2.
2—4. Dansk Stil 5, 4, 3. Regning 1.

Onsdag den 13de Juli.

- 8—11. Dansk Stil 7, 6. Tydsk Stil 3, 2.

Mundtlig Examen.

Torsdag den 14de Juli.

Første Værelse.

Andet Værelse.

8—10. Religion 1.	8—10. Latin 3.
10—11. Historie 5.	10—10½. Naturlære 7.
11—12. Historie 4.	10½—12. Naturhistorie 6.
2—5. Tydsk 6, 5.	2—5. Fransk 2.

Fredag den 15de Juli.

8—9. Livius og Sophokles 7.	8—10. Matematik 6.
9—12. Tydsk 1.	10—12. Geographi 4, 3.
2—4. Græsk 5.	2—4. Geographi 2.
4—5. Græsk 4.	4—5. Dansk 3.

Lørdag den 16de Juli.

8—10½. Latin 7, 6.	8—10. Religion 2.
10½—12. Fransk 5.	10—12. Naturhistorie 4, 3.
2—5. Dansk 1.	2—4. Fransk 7—6.
	4—5. Geographi 5.

Mandag den 18de Juli.

8—10½. Engelsk 1.	8—9½. Fransk 3.
10½—11. Religion 7.	9½—11. Latin 4.
11—12. Religion 6.	11—12. Engelsk nederste Afdeling.
2—4½. Engelsk øverste og mellemste Afdeling.	2—5. Tydsk 2.

Tirsdag den 19de Juli.

Förste Værelse.		Andet Værelse.	
8—10.	Latin 5.	8—9.	Religion 3.
		9—10.	Mathematik 4.
10—12.	Historie 1.	10—12.	Naturhistorie 2.
2—2½.	Græsk 7.	2—4.	Mathematik 5.
2½—4½.	Græsk 6.	4—5.	Fransk 4.

Onsdag den 20de Juli.

8—8½.	Mathematik 7.	8—9.	Historie 6.
8½—9½.	Naturhistorie 5.	9—12.	Dansk 2.
9½—12.	Tydsck 4, 3.		
2—4.	Naturhistorie 1.	2—5.	Engelsk 2.
4—5.	Historie 3.		

Torsdag den 21de Juli.

8—10.	Geographi 1.	8—10.	Historie 2.
10—11½.	Geographi 6.	10—11.	Religion 5.
11½—12.	Historie 7.	11—12.	Religion 4.
2—6.	Prøve over de til Optagelse i Skolen anmeldte Disciple.		

Fredag den 22de Juli.

Kl. 5 bekjendtgjøres Udfaldet af de afholdte Prøver, hvorefter Ferien begynder.

Tirsdagen den 23de August Kl. 8—12 prøves de til Optagelse anmeldte Disciple, som maatte være forhindrede fra at møde d. 21de Juli. Samme Dag Kl. 2 møde alle Disciple paa Skolen.

Til at overvære den mundtlige Examen og Bekjendtgjørelsen af dens Udfald indbydes herved Disciplenes Fædre og Værger samt andre Skolens Velyndere.

S. B. Thrige.